

Joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona

SINDICATURA
DE GREUGES
DE BARCELONA

Sindicatura de Greuges de Barcelona

Adreça: Ronda de Sant Pau, 45. Barcelona 08015

Telèfon: 934 132 900

Fax: 934 132 910

Web: www.sindicaturabarcelona.cat

Correu electrònic: sindicadegreuges@bcn.cat

Xarxes socials: [@sindicbarcelona](https://twitter.com/sindicbarcelona)

© IMATGES Sindicatura de Greuges de Barcelona;
Direcció de Serveis de Comunicació Digital, i Direcció d'Imatge i Serveis Editorials.

SUMARI

Presentació institucional	6
1. Context	10
1.1 Una breu explicació metodològica	12
2. Sobre les persones menors i els seus drets	16
3. Una aproximació al marc jurídic regulador	23
3.1 Les competències de l'Estat	28
3.2 La reforma del Reglament d'estrangeria en relació amb els i les joves menors i en transició a l'edat adulta sense referents familiars	29
3.3 Les competències a Catalunya en relació amb els i les joves migrants sense referents familiars	35
3.4 L'àmbit local i el cas de Barcelona	42
4. Una radiografia (aproximada) del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona	45
4.1 Una mirada general a Espanya i Catalunya	46
4.2 La situació a Barcelona	54

5. Joves migrants sense referents familiars: accions i respostes a la ciutat de Barcelona	62
5.1 Entramat institucional i de serveis a Barcelona	63
5.2 Actuacions en relació amb joves migrants sense referents familiars a Barcelona	69
6. Propostes de treball	89
6.1 La dimensió jurídica	90
6.2 La dimensió socioeconòmica	93
6.3 La dimensió comunitària	96
6.4 La dimensió de governança	98
7. Conclusions	102
8. Referències bibliogràfiques	112

Presentació institucional

Us presentem l'estudi resultant de l'actuació d'ofici que va iniciar la Sindicatura de Greuges de Barcelona amb la finalitat d'abordar la realitat de les persones joves migrades sense referents familiars a la ciutat de Barcelona. L'enfocament principal d'aquest informe s'ha centrat en la perspectiva de la garantia de drets humans d'aquest col·lectiu vulnerabilitzat.

En aquest sentit, si parlem de drets humans, hem de fer referència als quatre grans processos històrics de la consolidació d'aquests drets en les nostres societats: la *positivació*, la *generalització*, la *internacionalització* i l'*especificació*. Històricament, en primer lloc, va ser el procés de *positivació*, fet que va implicar la transformació de les reivindicacions i els privilegis en drets. Però no per a tothom, sinó només per les elits que varen tenir la força i la capacitat d'enfrontar-se a les autoritats estatals (*pocs drets per a poques persones*). Després vàrem passar al procés de *generalització*, on s'originà l'extensió del gaudi dels drets a col·lectius i persones que no els tenien satisfets. Suposà una concepció dels drets que donà entrada a la igualtat real, més enllà de la mera igualtat formal (*pocs drets per a totes i tots*). Per la seva banda, el procés d'*internacionalització* es generà amb l'aparició dels drets en l'àmbit del Dret internacional, situació que implicà una posició dels drets que superà la frontera dels Estats i incorporà la idea d'universalitat. Finalment, el procés d'*especificació* es manifestà en l'aparició de declaracions de drets propis de determinats col·lectius, incorporant així la idea de la diferència en la conceptualització dels drets humans. Aquest procés consisteix, principalment, a reconèixer més drets a subjectes específics. Subjectes de drets que es troben en especials situacions de vulnerabilitat i que, per tant, requereixen unes proteccions i garanties complementàries. D'aquesta forma, trobem el reconeixement explícit dels drets de les dones, dels infants, de les persones amb diversitat funcional, dels pobles indígenes, de les persones migrades i de les persones refugiades, entre d'altres.

És aquí on ens situem quan abordem aquest estudi sobre els i les joves migrants sense referents familiars. Cenyint-nos a aquestes quatre etapes de consolidació dels drets humans, podem afirmar que aquest col·lectiu no té només reconeguts drets per ser joves migrants sinó, essencialment, per ser persones (*positivació i generalització*). A més a més, tenen una protecció complementària per la seva possible situació de vulnerabilitat per ser joves, migrants

i alhora no tenir referents familiars en el nostre territori. Sí, malgrat els discursos excloents i estigmatitzadors que pateixen, aquests i aquestes joves requereixen més garanties de protecció que molts i moltes de nosaltres a causa de la seva situació de vulnerabilitat. Hauríem de ser conscients que es tracta d'un col·lectiu que precisa un suport i un acompanyament específic i complementari per ajudar-los a desenvolupar el seu projecte de vida a partir d'una mirada interseccional.

Un cop feta aquesta reflexió genèrica de caràcter jurídic, ens cal també incorporar una consideració sociològica: aquests i aquestes joves migrants sense referents familiars són els i les nostres joves des del moment que es troben a casa nostra. Per tant, som responsables de vetllar per tal que puguin dur a terme els seus projectes de vida sense cap tipus de discriminació amb relació a altres col·lectius de la nostra societat.

Fetes aquestes consideracions, convé precisar que l'acollida, atenció i acompanyament a les persones joves migrades sense referents familiars és un àmbit d'actuació complex, perquè requereix una bona coordinació multinivell i multisectorial. Són diferents les administracions que tenen alguna competència vinculada a aquest col·lectiu (estatal, autonòmica i local). La seva situació a la ciutat ens preocupa especialment, ja que la Sindicatura de Greuges de Barcelona té per missió supervisar l'actuació del govern municipal. L'Ajuntament de Barcelona va ser una de les administracions locals pioneres en buscar respostes per atendre el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars que arribaven a la ciutat. Malgrat que no tenir competències específiques en matèria d'atenció a joves migrants sense referents familiars, el govern de la ciutat sempre ha intentat buscar respostes, anant més enllà del que competencialment li correspon. Ens trobem clarament davant l'exercici del principi de subsidiarietat, que pressuposa que és a l'administració més propera a qui correspon, en primer lloc, la garantia dels drets. Però en aquest cas, no només en la consideració clàssica d'aquesta subsidiarietat com merament executiva (facilitant l'acompliment de mesures adoptades en nivells administratius superiors), sinó que, més aviat, ens trobem davant una *subsidiarietat garantista* (adoptant mesures per garantir drets de ciutadania quan les administracions superiors amb competències en la matèria no les duen a terme).

Així, en aquest estudi, que ha estat coordinat per *Instrategies* per encàrrec de la Sindicatura de Greuges de Barcelona, ens hem centrat a analitzar les problemàtiques que viuen aquests i aquestes joves a Barcelona, sobretot a partir dels 18 anys, quan esdevenen majors d'edat i ja deixen d'estar sota la tutela de l'Administració, en cas que hi hagin estat. L'objectiu ha estat aconseguir una radiografia de la situació d'aquest col·lectiu a la ciutat; identificar les accions, els programes i les estratègies implementades per l'Ajuntament de Barcelona; trobar espais de millora i oportunitats municipals per a l'atenció d'aquestes persones, i per últim, fer propostes d'acció al consistori. En aquest procés, hem defugit tant de visions clarament estigmatitzadores com purament assistencialistes.

Val a dir, per últim, que durant l'elaboració d'aquest estudi es va produir la reforma del Reglament d'Estrangeria per fer possible la regularització dels joves migrants sense referents familiars quan arriben a la majoria d'edat, amb l'objectiu de poder corregir la situació disfuncional que provocava que molts i moltes, un cop finalitzada la tutela per part de l'Administració, passessin a una situació d'irregularitat sobtevinguda amb el risc d'una major exclusió social. Per tant, un dels propòsits de la reforma és flexibilitzar, entre d'altres, els requisits exigits per obtenir els permisos de residència i de treball i ajudar, així, a aquests i aquestes joves a continuar els seus itineraris personals, educatius i laborals. Estarem amatents a l'impacte que aquesta reforma pugui tenir sobre el col·lectiu.

Amb aquest estudi, la Sindicatura de Greuges de Barcelona mostra, un cop més, la seva capacitat d'obrir debats i generar propostes de manera proactiva. Combina, així, el vessant d'institució supervisora amb el de col·laboració, per tal d'ajudar a l'Ajuntament de Barcelona, dins les limitades competències que té en aquest àmbit, a millorar el seu servei i garantir el dret d'aquestes persones a tenir una vida digna de ser viscuda en l'àmbit municipal.

David Bondia Garcia
Síndic de Greuges de Barcelona

1. Context

Des de l'any 2015, es calcula que prop de 9.000 infants i joves migrants sense referents familiars han arribat a Catalunya per un conjunt de raons que expliquen la seva decisió, no sempre voluntària, d'emprendre aquest viatge sense cap acompanyament familiar. En el sistema espanyol d'atenció a la infància, aquestes persones són acollides, tutelades i ateses per les comunitats autònomes, que tenen la responsabilitat d'oferir-los les oportunitats i les condicions de vida necessàries per a la seva autonomia i promoció social. Aquesta tutela s'acaba amb la majoria d'edat, quan per a aquest grup de joves s'obren escenaris molt diferents, vinculats a qüestions administratives, socioeconòmiques, de xarxes socials, etcètera. En massa ocasions, la trajectòria d'aquests i aquestes adolescents migrants està plena d'obstacles i dificultats que no afavoreixen la seva participació plena com a ciutadans i ciutadanes de les ciutats on resideixen.

A Barcelona, des del 1999 l'Ajuntament ha estat treballant amb programes i accions de detecció i intervenció amb menors i adolescents que viuen sols, especialment en condicions de carrer o quan presenten riscos greus d'exclusió social. Conèixer i identificar què es fa no només quan són menors sinó també quan superen la majoria d'edat i esdevén adults o adultes de manera "automàtica", és clau per poder garantir-los el suport i l'acompanyament necessari perquè gaudeixin d'una autonomia real, però també d'unes condicions de vida segures i dignes.

L'objectiu d'aquest estudi presentat per la **Sindicatura de Greuges de Barcelona** és posar la lupa, precisament, en aquest col·lectiu d'adolescents i joves que arriben a la majoria d'edat sense tenir xarxes ni referents familiars i que s'enfronten en solitud a una edat adulta registral, però no sempre real. Es vol conèixer la realitat d'aquest conjunt de joves, identificar les accions, els programes i les actuacions que l'Ajuntament de Barcelona porta a terme per acompanyar-los en aquesta transició a l'edat adulta, i obrir un espai de propostes de millora que facilitin aquest procés d'emancipació individual.

Aquest informe busca oferir una radiografia de la realitat dels i de les joves migrants sense referents familiars que resideixen a la ciutat de Barcelona i, alhora, aproximar-se als serveis i als mecanismes de protecció, atenció i acompanyament dels quals disposa la ciutat per respondre a aquesta realitat. També es volen identificar espais de millora per oferir propostes tant de caràcter preventiu com de resposta a termini curt i mitjà. L'objectiu final, com no podria ser de cap altra manera, és trobar com facilitar la transició a l'edat adulta en condicions d'igualtat i equitat i promovent el respecte als drets i les llibertats que es garanteix a qualsevol persona ciutadana de Barcelona.

1.1. Una breu explicació metodològica

Aquest informe vol aplegar la pluralitat de veus i agents que treballen amb els i les joves migrants sense referents familiars a Barcelona, i recopilar els reptes, les idees i les propostes que s'han anat recollint al llarg del procés de treball. En aquest sentit, per dur a terme aquest estudi s'ha volgut compaginar l'anàlisi i la recerca d'informació i de dades amb l'aportació de veus expertes i directament implicades. En aquest sentit, s'han recopilat dades i accions des d'àmbits diversos de l'Ajuntament i d'entitats socials i agents clau que treballen amb joves i adolescents (extutelats i extutelades, i també que no hagin estat subjectes a cap tutela, però que no tinguin xarxes familiars a la ciutat, d'entre 18-23 anys).

En el treball amb els serveis i els departaments de l'Ajuntament de Barcelona, s'ha recollit la informació a través d'un qüestionari predeterminat enviat a totes les àrees, que aplegava tant les actuacions i les accions ja acabades com les de caràcter estructural o encara avui en funcionament, en relació amb aquest col·lectiu. En els casos en què s'ha considerat imprescindible aprofundir en la feina feta, s'han dut a terme entrevistes semiestructurades amb els equips de treball identificats per les àrees. Pel que fa a les entitats, també s'han fet entrevistes semiestructurades amb aquelles que, per la seva rellevància o historial d'actuacions, s'ha cregut que podrien contribuir especialment a identificar accions i a valorar l'estat de la qüestió. L'objectiu no ha sigut fer una identificació exhaustiva d'agents implicats, però sí prou representativa com per copsar els reptes existents. Finalment, també s'ha treballat amb veus expertes no directament vinculades a la gestió diària, bé a través d'entrevistes o bé de la sistematització de recerques i anàlisis. Malgrat que la intenció inicial també era escoltar les experiències dels i de les joves migrants sense referents familiars a la ciutat, aquesta interacció no ha estat possible de manera natural i no forçada. **Atendre aquestes veus és imprescindible**, i es podrien recollir mitjançant les propostes de treball que es presenten més endavant.

Pel que fa als conceptes i als termes utilitzats al llarg de l'informe (joves migrants sense referents familiars), s'han utilitzat els que més consens generen en l'actualitat, malgrat que no sempre coincideixen amb la terminologia jurídica. Així, s'usen conceptes que busquen **evitar l'estigmatització** i que, alhora, garanteixen més concreció i respecte sobre les figures a les quals es fa referència. En aquest sentit, s'evita fer servir el concepte de *menors estrangers no acompanyats* (MENA), que sí que recull la legislació vigent, excepte precisament quan es fa referència a les normes. Es vol evitar fer referència a l'estrangeria, perquè converteix

aquest grup de joves en subjectes del dret migratori abans que del **dret de la infància i l'adolescència**. I malgrat que és obvi que la seva situació extracomunitària (en aquest informe no es parla de nacionals d'altres estats membres de la Unió Europea) té un impacte evident en la seva situació, també s'entén que les respostes no poden estar vinculades només a aquest àmbit, d'acord amb el que estableix la Convenció dels drets de la infància. D'altra banda, en identificar-los com a migrants es fer palès que **han protagonitzat un procés migratori que, encara que sigui temporalment, ja ha acabat**. Es vol emfatitzar així que són **persones residents a la ciutat**. També s'ha preferit utilitzar el concepte de *persones sense referents familiars* perquè el seu projecte a voltes és individual, però a voltes és familiar o comunitari, malgrat que ho sigui en la distància. I el seu bagatge personal i col·lectiu pot quedar menystingut amb l'expressió del “no acompanyament” (Parra, 2019).

D'altra banda, cal entendre que els i les joves migrants sense referents familiars a Barcelona no són un col·lectiu homogeni. Des dels Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona es parla d'*itineraris* i *situacions* perquè, de fet, identifiquen millor el moment concret en el qual es poden trobar algunes d'aquestes persones (i, per tant, també identifiquen millor les necessitats de resposta). En aquest informe, malgrat que aquesta consideració s'entén com a pertinent i necessària, es fa servir la denominació genèrica per facilitar la lectura i l'aproximació a la casuística d'una manera general, però sempre amb la intenció de recordar que, quan es parla de joves migrants sense referents familiars, val la pena tenir en compte les particularitats de cada situació.

L'estudi parteix de la premissa que **les actuacions amb joves d'origen migrant sense referents familiars impliquen la col·laboració interadministrativa i el treball transversal dins de l'Ajuntament de Barcelona**. Alhora, es tenen en compte la perspectiva de gènere i els principis d'acció intercultural en l'elaboració de l'estudi.

Els primers capítols d'aquest estudi se centren en els drets de les persones menors i la seva situació jurídica a Espanya i Catalunya, perquè sense conèixer aquest primer context no és possible entendre algunes de les conseqüències que pateixen els i les joves d'origen

estranger sense referents familiars. Aquestes conseqüències s'analitzen en el capítol següent, on es recullen les deficiències principals del sistema de protecció i acompanyament d'aquest col·lectiu. S'aterra, posteriorment, en les actuacions que es fan a l'Ajuntament de Barcelona i s'acaba amb un seguit de propostes de treball que s'esforcen per garantir la protecció de drets, però també un futur millor per al conjunt de joves estrangers sense referents familiars a Barcelona.

2. Sobre les persones menors i els seus drets

El primer text contemporani que reconeix l'existència de drets específics per a la infància és la **Declaració de Ginebra sobre els drets de l'infant** del 1924, un text impulsat per la Societat de Nacions i de caràcter no vinculant. Posteriorment, la **Declaració de drets humans de les Nacions Unides** del 1948 va ser el primer instrument jurídic internacional que va reconèixer drets als individus, inclosos també els de la infància, que van ser ampliat amb la **Declaració dels drets de l'infant** del 1959.

Altres instruments jurídics internacionals rellevants que concerneixen la infància són la **Convenció de Ginebra** del 1949 i els protocols addicionals que protegeixen especialment la figura de la persona menor amb necessitat de protecció internacional. Una menció especial mereix el **Protocol facultatiu de la Convenció sobre els drets de l'infant relatiu a la participació de nens i nenes en els conflictes armats** de l'any 2000, que va tenir com a objectiu enfortir l'aplicació de la Convenció en augmentar la protecció de les persones menors contra el reclutament i l'ús en hostilitats.

No va ser, però, fins a la signatura de la **Convenció sobre els drets de l'infant** del 1989 que es va considerar els nens i les nenes com a subjectes de protecció i se'ls van reconèixer legalment tots els drets fonamentals de la infància; a més, es va donar a aquest instrument jurídic, a diferència dels anteriors, un caràcter vinculant i de compliment obligat per a tots els països que l'han ratificat.

Així mateix, altres instruments crucials de protecció de la infància són la **Convenció de les Nacions Unides sobre l'estatut dels refugiats** (1951) i el desplegament del seu protocol (1967); la **Convenció internacional sobre la protecció dels drets de tots els treballadors migratoris i dels seus familiars** (1990)¹; el **Protocol de les Nacions Unides per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i nens** (2000); la **Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat** (2006), que inclou menors, i la **Convenció sobre l'estatut dels apàtrides** (1954).

En l'escenari europeu, l'any 1980 l'**Organització Mundial per a la Cooperació Transfronterera en assumptes civils i comercials** va adoptar el **Conveni Europeu sobre el reconeixement i l'execució de les decisions en matèria de custòdia de menors**, també conegut com a Conveni de La Haia². El **Consell d'Europa** també ha prestat una atenció especial a la figura de les persones menors d'edat. Aquesta organització treballa sobre la base dels principis de la Convenció de Nacions Unides sobre els drets dels infants, i estableix quatre principis clau d'actuació en aquest àmbit. En primer lloc, hi ha la **no-discriminació** (article 2 de la Convenció), per assegurar que es garanteixin els drets de la infància sense cap tipus de discriminació en cap mena d'àmbit. S'emfatitza que els drets cal garantir-los sempre als infants, sense tenir en compte qui siguin els seus progenitors o responsables legals o la seva religió, sexe, identitat de gènere, grup ètnic, etcètera. En segon lloc, s'estableix que cal protegir **l'interès superior de la persona menor** (article 3 de la Convenció) en totes les accions que afectin aquest col·lectiu. En tercer lloc, hi ha el **dret a la vida, la supervivència i el desenvolupament** (article 6 de la Convenció) per remarcar la importància de la protecció de la infància davant de qualsevol tipus de violència, i per afavorir el seu desenvolupament en tots els àmbits (des del físic fins al social). Finalment, recull el dret de la infància a ser escoltada (article 12 de la Convenció) i n'afavoreix la participació en les decisions que es puguin prendre a escala individual, familiar, social o pública i que impactin en els seus drets.

¹ No ratificat per l'Estat espanyol.

² Vegeu <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>

El **Conveni europeu de drets humans** (CEDH) és l'instrument primordial del Consell d'Europa en relació amb la protecció i la promoció dels drets humans. Malgrat que no recull una definició d'*infant*, obliga que els drets que recull es puguin gaudir sense cap tipus de discriminació, cosa que també implica l'edat. Tanmateix, hi ha diversos articles del Conveni que prestin una atenció específica a la infància i que busquen garantir la protecció específica dels seus drets (articles 5.1 o 6.1)³.

Per la seva banda, la **Carta social europea**⁴ també conté provisions específiques per protegir els drets de la infància i evitar-ne, per exemple, l'explotació econòmica (article 7) o per garantir que els estats prenguin les mesures necessàries per assegurar-se que les persones menors reben atenció, assistència, educació i formació, i que estan protegides de la negligència, la violència o l'explotació (article 17).

D'una manera més específica, el Consell d'Europa disposa del **Conveni europeu sobre l'exercici dels drets de la infància**⁵, aprovat l'any 1996 i que va entrar en vigor l'any 2000. Aquest Conveni recull mesures processals que cal promoure per garantir l'exercici dels drets de les persones menors, i que inclouen qüestions com el dret a la informació i a la participació en els processos judicials, la designació de la seva representació, o les obligacions de les autoritats en procediments on hi hagi participació de persones menors, per mencionar-ne algunes.

Altres instruments del Consell d'Europa dirigits a la protecció de la infància són el **Conveni sobre la protecció de la infància contra l'explotació i l'abús sexual** (Conveni de Lanzarote, adoptada el 2007), la **Conveni sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans** (2005), el **Conveni sobre l'estatut jurídic de menors nascuts fora del matrimoni** (1975) o el **Conveni per reduir els casos de pluralitat de nacionalitats** (1963).

3 Vegeu https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

4 Vegeu <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>

5 Vegeu <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=160>

Finalment, per poder fer seguiment d'aquests instruments, i des del 2006, el Consell d'Europa disposa de **plans transversals d'acció** per garantir la protecció correcta dels drets de les persones menors als seus estats membres. L'**Estratègia del Consell d'Europa pels drets de la infància** (2016-2021)⁶ ha treballat, en els darrers anys, sobre cinc àrees d'acció prioritària: la igualtat d'oportunitats, la participació, una vida lliure de violència, una justícia assequible, i els drets de la infància en un context digital. Així, l'accés a la justícia d'una manera propera i comprensible esdevé una peça cabdal en la protecció dels drets de la infància.

Per la seva banda, la **Unió Europea** ha anat adoptant com a pròpia tota aquesta legislació internacional. Paral·lelament, ha creat el seu propi marc legislatiu complementari a l'universal. De la normativa europea aplicable a la infància destaquem, pel seu impacte en els col·lectius que analitzem, la **Carta de drets fonamentals** de la Unió Europea de l'any 2000, amb caràcter vinculant des del 2009, en l'article 24 de la qual s'estableixen tres drets bàsics de la infància. Les persones menors tenen dret a la protecció i a les cures necessàries per al seu benestar. Podran expressar la seva opinió lliurement. Aquesta opinió serà tinguda en compte en relació amb els assumptes que els afectin, en funció de la seva edat i maduresa. En tots els actes relatius a les persones menors duts a terme per autoritats públiques o institucions privades, l'**interès superior del menor** constituirà una consideració primordial. Tota persona menor té dret a mantenir relacions personals i contactes directes amb el pare i la mare, de forma periòdica, llevat que siguin contraris als seus interessos⁷.

⁶ Vegeu <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168066cff8>

⁷ Es pot trobar més informació sobre normativa europea en aquesta matèria a Handbook on European law relating to the rights of the child. Consultable a https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_en.pdf

Nota 1. La figura de la persona menor estrangera sense referents familiars a la Unió Europea

La figura de la persona menor no acompanyada es defineix així: “los nacionales de terceros países o apátridas menores de dieciocho años que lleguen al territorio de los Estados miembros sin ir acompañados de un adulto responsable de los mismos, ya sea legalmente o con arreglo a los usos y costumbres, en la medida en que no estén efectivamente bajo el cuidado de un adulto responsable de ellos, o los menores que queden sin compañía después de su llegada al territorio de los Estados miembros”⁸.

És interessant apuntar que, en el marc de la Unió Europea, la figura de la persona menor migrant està vinculada als desplaçaments forçosos i a la necessitat de protecció internacional, tot i que, en molts casos, els orígens d'aquestes persones no coincideixen amb països en situació de conflicte, guerra civil o violència sistèmica. Aquesta puntualització vol remarcar el fet que les mesures⁹ que han anat plantejant la Unió Europea i els seus estats membres en diverses ocasions no sempre posen el focus últim en la inclusió d'aquests i aquestes menors en les societats d'acollida.

Ara bé, la normativa europea és molt clara a l'hora d'establir que aquest col·lectiu és un grup especialment vulnerable i que, per tant, està subjecte al nivell màxim de protecció, i el dret públic internacional i el dret comunitari obliguen les legislacions nacionals a complir aquest mandat¹⁰. Malgrat la varietat de respostes que els països de la Unió Europea ofereixen al col·lectiu de persones menors migrants sense acompanyament familiar (EMN, 2015), es podria dir que hi ha un marc normatiu de mínims compartit que busca garantir la protecció dels drets d'aquestes persones i oferir-los alternatives de futur.

⁸ Definició segons la Directiva 2001/55/CE del Consell, de 20 de juliol de 2001, relativa a les normes mínimes per a la concessió de protecció temporal en cas d'afluència massiva de persones desplaçades i a mesures de foment d'un esforç equitatiu entre els estats membres per acollir aquestes persones i assumir les conseqüències de la seva acollida. Diari Oficial de les Comunitats Europees L212 de 07/08/2001, article 2.f (en castellà).

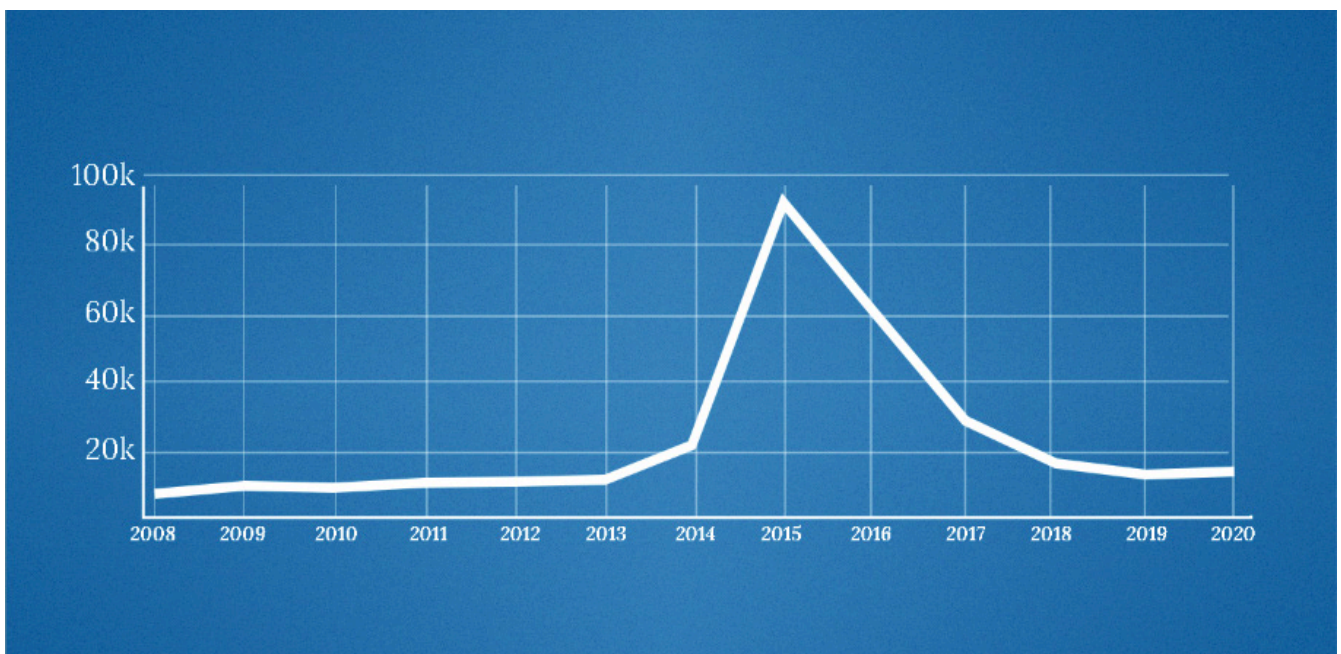
⁹ Vegeu, per exemple, el Pla d'acció sobre els menors no acompanyats (2010-2014), COM(2010)213 final. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:es:PDF>

¹⁰ Per a més informació, vegeu, per exemple, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0211> o <http://www.scielo.org.mx/pdf/rcsl/v8n15/1665-899X-rcsl-8-15-135.pdf>.

En qualsevol cas, el que passa amb aquestes persones menors un cop assoleixen la majoria d'edat és un escenari molt menys regulat i molt més diversificat. Hi ha estats membres que ofereixen la possibilitat que aquestes persones continuïn sota la cura i l'atenció de les administracions fins que arribin a determinada edat (majoritàriament, 21 anys) o bé se'ls deriva a mecanismes de protecció i benestar juvenil (Àustria, Bèlgica, Suècia), se'ls ofereixen ajudes perquè puguin acabar la seva formació (França) o se'ls garanteix continuar en el sistema de protecció fins que acabin aquesta formació (Irlanda).

L'estudi i l'anàlisi sobre l'atenció al col·lectiu de persones joves migrants sense referents familiars (és a dir, un cop han assolit la majoria d'edat) encara és un àmbit poc explorat en l'escala comparada europea.

Figura 1. Sol·licituds d'asil presentades als països de la Unió Europea per persones menors estrangeres sense acompanyament familiar, 2008-2020.

Font: Eurostat

3. Una aproximació al marc jurídic regulador

Els drets dels nens i les nenes constitueixen una de les proves principals sobre l'estat de salut dels drets humans en les societats democràtiques. En les darreres dècades del segle XX i primeres del XXI, han proliferat diversos marcs normatius en matèria d'atenció i protecció de la figura de les persones menors, que han adquirit una rellevància especial amb l'aparició de nous models migratoris on aquesta mobilitat es fa sense acompanyament familiar. L'aparició de la figura de les persones menors que travessen soles fronteres internacionals ha requerit respostes diverses per atendre la situació d'extrema vulnerabilitat en què es troben. Més recentment, i a mesura que aquestes persones menors novingudes anaven adquirint la majoria d'edat, s'han obert nous reptes a causa de l'atenció i l'emancipació d'aquesta joventut estrangera sense referents familiars.

Entendre el marc legislatiu és imprescindible per poder comprendre la situació, l'atenció i la inclusió del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars en societats democràtiques com la nostra, perquè suposa avaluar no només el procés d'atenció previ a la seva majoria d'edat sinó també la capacitat de resposta davant del nou repte que suposa atendre aquests i aquestes joves d'entre 18 i 23 anys.

Nota 2. Menors en moviment i els seus drets a Espanya

La normativa espanyola que recull els drets de la infància i proporciona titularitat de drets a nens, nenes i adolescents està subjecta als instruments jurídics internacionals universals i europeus als quals Espanya s'ha anat subscriuint en les últimes dècades. El principal instrument internacional, la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides, té caràcter vinculant i, per tant, la legislació espanyola s'ha anat adaptant a aquest marc legislatiu. De forma general, i independentment de l'origen de la persona menor, aquest primer reconeixement de drets és present internament en la Constitució espanyola i posteriorment s'ha desplegat en la **Llei orgànica de protecció jurídica del menor del 1996**.

Aquesta llei estableix, específicament, que als menors estrangers que es trobin a Espanya se'ls ha de garantir el dret a l'educació, a l'assistència sanitària i a altres serveis públics, independentment de la situació legal. Mitjançant la promulgació de **Llei orgànica 8/2015, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència**, es van actualitzar alguns dels articles i de les disposicions del sistema de drets de les persones menors amb l'objectiu de recollir els nous desplegaments jurídics internacionals aprovats en els darrers anys. Es buscava millorar els instruments de protecció ja existents i garantir que aquesta protecció fos uniforme en tot el territori de l'Estat en convertir-se en la legislació marc de referència per a les comunitats autònomes en la construcció de la seva pròpia legislació autonòmica de protecció de menors. Entre totes les modificacions destacaríem la que afecta els drets i les llibertats de les persones estrangeres a Espanya en situació irregular que hagin estat víctimes de tràfic d'éssers humans. Poc temps després, es va aprovar la **Llei 26/2015, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència**, que torna a modificar el sistema de protecció a la infància i l'adolescència i hi incorpora els canvis i les millores legislatives produïts en l'àmbit internacional universal i europeu. Entre els canvis destaquem el paper de l'actuació administrativa en la protecció de les persones menors davant de qualsevol mena de violència, amb la inclusió de la mutilació genital femenina, o, en relació amb els delictes contra el tràfic d'éssers humans i l'explotació de menors, l'establiment “com a requisit per poder accedir i exercir una professió o activitat que impliqui contacte habitual amb menors, no haver estat condemnat per delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual, tràfic d'éssers humans o explotació de menors”. En relació amb els drets de persones menors estrangeres, la legislació espanyola va desplegar primerament la **Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social**, en la qual, de forma directa, es va regular la situació de les persones menors estrangeres no acompanyades i també algunes actuacions que s'han de donar en la protecció; també es fa menció expressa a la situació de les persones apàtrides.

Les persones menors estrangeres no acompanyades van ser objecte d'un tractament legislatiu especial amb la publicació, l'any 2014, del "Protocol marc sobre determinades actuacions en relació amb els menors estrangers no acompanyats"¹¹. Aquest protocol estava destinat a millorar la coordinació de totes les institucions i les administracions implicades, i a reforçar les garanties del sistema de protecció d'aquest col·lectiu. El protocol establia el següent:

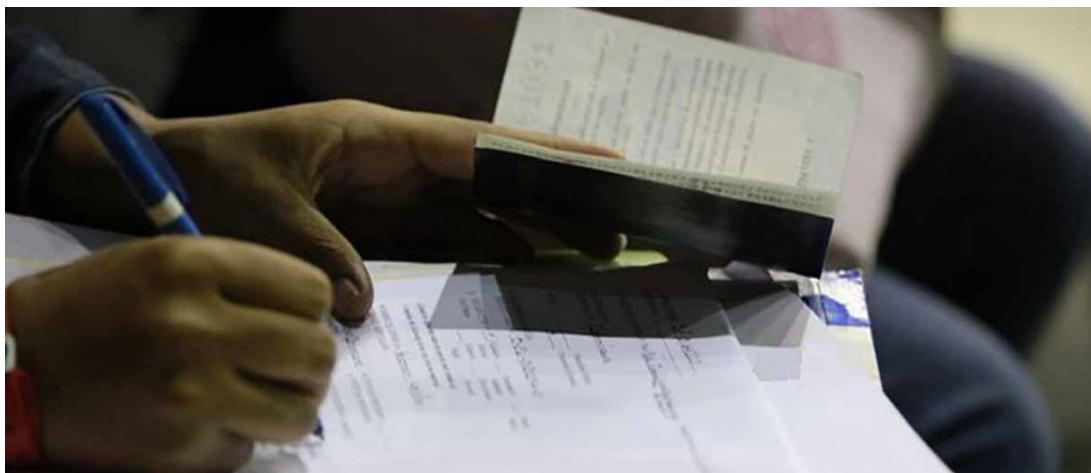
La política sobre menores extranjeros no acompañados debe estar orientada al retorno del menor a su país de origen, bien con su familia bien en un centro de acogida de menores de su país, como solución duradera y siempre que ello constituya el interés superior del menor.

És especialment important el marc legislatiu en relació amb l'**obtenció**, per part d'aquest col·lectiu, de **la documentació necessària que n'acrediti la identitat i la situació administrativa**. Aquesta documentació és imprescindible per la seva inclusió social i laboral (Ararteko, 2020). El procés d'adquisició de la documentació requereix disposar de la informació adequada sobre els tràmits que cal fer, així com dels terminis i requisits d'aquests tràmits. També implica poder accedir fàcilment al procés de tramitació per dur a terme les actuacions necessàries. **No saber el que cal fer o no poder-ho fer amb agilitat pot tenir un impacte altament negatiu en la trajectòria vital d'aquest col·lectiu, que, cal recordar-ho, no disposa d'una xarxa familiar de suport que l'acompanyi.**

Les polítiques d'inclusió que acompanyen els processos d'emancipació i autonomia d'aquesta adolescència migrant sense referents familiars també són cabdals per comprendre en quines condicions afronten el pas a l'edat adulta. L'accés als serveis

¹¹ Vegeu <https://www.boe.es/boe/dias/2014/10/16/pdfs/BOE-A-2014-10515.pdf>

bàsics, la formació, les condicions residencials o les mesures per evitar-ne la discriminació constitueixen, entre altres, un escenari que ha de facilitar l'èxit del desenvolupament dels processos de vida d'aquests i aquestes joves, i que cal examinar per determinar si tenen lloc de la manera adient.

En aquest procés totes les administracions públiques hi tenen un paper que, per bé que diferent, és imprescindible per garantir l'emancipació i l'autonomia de les persones joves estrangeres sense referents familiars. Per aquest motiu, cal conèixer les competències de l'Administració general de l'Estat i continuar després amb les competències de les administracions públiques catalanes, bàsicament la Generalitat de Catalunya i els municipis. Cal assenyalar que la distribució competencial en matèria d'immigració a Espanya és complexa. L'article 149.1.2 de la Constitució espanyola estableix que l'Estat té competències exclusives en matèria de nacionalitat, immigració, emigració, estrangeria i dret d'asil. Tanmateix, les comunitats autònomes han anat assumint progressivament funcions en el que es denomina *integració social de les persones migrants*, sobre la base dels títols competencials d'assistència social, sanitat o legislació laboral i Seguretat Social (articles 148 i 149) entre d'altres. Convé veure i analitzar breument aquestes delimitacions competencials.

3.1 Les competències de l'Estat

L'estatut jurídic de la persona jove estrangera, tant si ha estat tutelada com si no, en condiciona el procés d'inclusió social i laboral, però també ho fa el suport en el seu procés d'emancipació i autonomia. Tal com s'ha assenyalat, i segons l'article 149.1.2 de la Constitució espanyola, **l'Estat té la competència exclusiva en matèria de nacionalitat, immigració, emigració, estrangeria i dret d'asil**. Aquestes competències són sobiranes, però estan subjectes a la normativa europea, que afecta, per exemple, qüestions com els visats, el reagrupament familiar o les condicions d'acollida de les persones amb necessitat de protecció internacional. L'exclusivitat competencial de l'Estat en matèria migratòria és clara pel que fa a les qüestions d'estrangeria, però cal matisar-la en qüestions d'integració social (Ararteko, 2020). Els articles 148.1 i 149.1 de la Constitució espanyola estableixen que **les comunitats autònomes poden assumir competències executives en matèria de sanitat, laboral i de seguretat social**. En la Llei orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats de les persones estrangeres a Espanya, només es fa referència al paper dels municipis en relació amb la immigració en parlar de la seva inscripció al padró (article 6) i pel que fa a la seva participació en el Consell Superior de Política d'Immigració (article 68). En el Reglament que desplega aquesta llei s'hi afegeixen qüestions com l'informe d'arrelament social (articles 45 i 46) o sobre la disponibilitat d'habitatges en els processos de reagrupament familiar (article 42.2.i).

De fet, la distribució de competències pot generar confusió i, a vegades, complicar l'execució correcta de les accions destinades a l'acollida i al procés d'autonomia de les persones joves migrants sense referents familiars. A més, genera tensions institucionals importants¹² (González Beilfuss, 2016). De manera sintètica, podem dir que **les competències exclusives de l'Estat en matèria d'immigració i estrangeria defineixen les normes d'entrada i residència**, però les qüestions d'integració i acollida van més enllà d'això. **Les competències de la Generalitat, sense afectar les de l'Estat, desenvolupen normes i instruments per garantir drets i serveis**

¹² Com a exemple, hi ha les múltiples denúncies de la Generalitat de Catalunya a les subvencions que presenta l'Estat anualment en matèria d'integració.

que ajudin a la integració i la inclusió de les persones migrants. I, en aquest context, malgrat les incerteses competencials que hi pugui haver en ocasions, **els ens locals continuen sent claus per garantir la bona acollida, la incorporació i la participació de les persones migrants en les ciutats i els pobles, perquè, encara que no en tinguin les competències, en tenen les incumbències** (Subirats, 2015).

3.2 La reforma del Reglament d'estrangeria en relació amb els i les joves menors i en transició a l'edat adulta sense referents familiars

L'octubre del 2021 es va aprovar una reforma del Reglament d'estrangeria sobre el règim jurídic de persones menors i extutelades. Es volia donar **resposta a una circumstància disfuncional que provocava que molts i moltes joves passessin a una situació d'irregularitat sobrevinguda amb risc d'exclusió social un cop s'acabava la seva tutela per part de l'Administració.**

La reforma recollia les demandes reiterades tant per part del Defensor del Poble com de la Sindicatura de Greuges de Catalunya, així com de nombroses entitats de la societat civil.

Les persones estrangeres menors d'edat i sense referents familiars tenien una autorització de residència d'un any que s'havia de renovar anualment, i no estava prou clar que poguessin treballar. Quan aquest col·lectiu superava la majoria d'edat, se'ls aplicaven les regles de la residència lucrativa, que no els habilitava a treballar. A més a més, havien d'acreditar una quantitat mínima de mitjans econòmics i no es permetia el còmput d'ingressos provinents del sistema de protecció social. L'acreditació de mínims en cas de l'autorització inicial era el 100%

de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM)¹³ i, en la segona renovació, el 400% d'aquest índex. Això vol dir que, per a una autorització anual, en xifres del 2021, es demanarien 564,9 euros mensuals i, per una renovació, prop de 2.260 euros mensuals a una persona que no pot treballar. Per accedir a una autorització de residència i treball, calia tenir una oferta de feina d'una durada mínima d'un any.

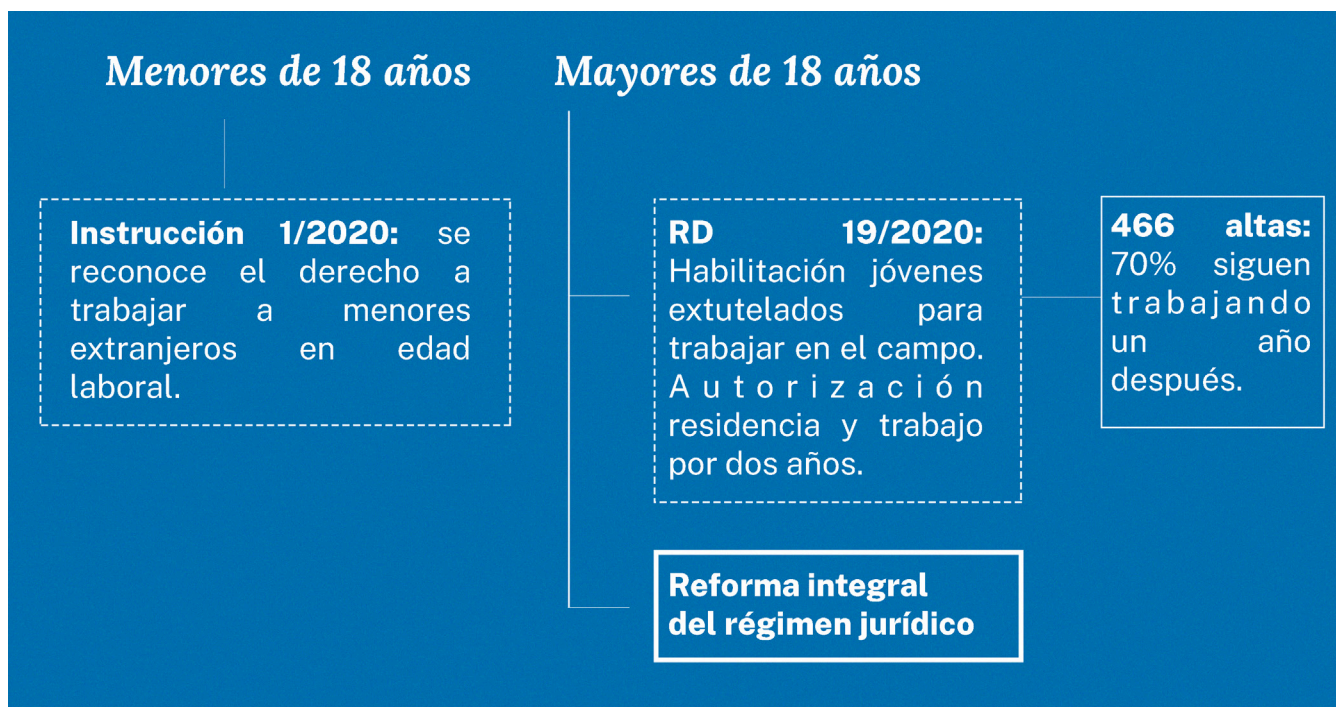
Es considerava, a més, que el termini de documentació era excessiu i molt burocràtic, perquè es trigava al voltant de nou mesos des que la persona menor era tutelada fins que se'n començava a gestionar la documentació, cosa que suposava una gran inseguretat jurídica.

Aquests requisits havien generat una disfunció absoluta en el sistema d'emancipació i autonomia del jovent estranger sense referents familiars que arribava a la majoria d'edat.

Ja abans de la reforma del Reglament, l'any 2020, s'havia intentat aclarir la situació laboral del col·lectiu de menors i joves migrants sense referents familiars a través de diversos instruments jurídics: d'una banda, **la Instrucció 1/2020 de la Secretaria d'Estat d'Immigracions, que reconeixia el dret al treball de les persones menors en edat laboral** i, de l'altra, el **Reial decret llei 19/2020, que habilitava les persones estrangeres extutelades a treballar al camp amb una autorització de residència i treball de dos anys**. Eren mesures puntuals per solucionar una situació estructural, per la qual cosa la reforma del Reglament s'ha entès com un pas necessari en aquest sentit.

13 L'IPREM del 2021 és de 564,9 euros mensuals.

Figura 2. La reforma del règim jurídic en relació amb la figura de menors i joves migrants sense referents familiars

Font: Secretaria d'Estat de Migracions

Amb aquesta reforma, ahora, s'aconseguia corregir la distància entre la normativa espanyola i la de la majoria d'estats membres de la Unió Europea, on, per regla general, la figura de la persona menor sense referents familiars està vinculada al sistema de protecció internacional i no a l'estrangeria. Es volia corregir el sistema de protecció jurídica de la persona menor estrangera, que en la majoria de països, i a diferència d'Espanya, està vinculada a la seva formació acadèmica o a la seva activitat laboral des dels 16 anys (és a dir, quan encara estan sota la tutela de l'Administració). Igualment, es volia eliminar l'exigència de tenir determinats recursos econòmics, especialment quan en altres països, com ara Alemanya o França, les prestacions econòmiques arriben fins als 21 o 27 anys. També es volia canviar que les autoritzacions espanyoles fossin anuals, ja que en la majoria de països eren de llarga duració o gairebé permanents.

L'objectiu de la reforma, per tant, és promoure la inclusió i reduir la vulnerabilitat a través de les accions següents:

- Simplificar i facilitar el procediment de la documentació en cas que siguin menors.
- Evitar que arribin sense documentar a la majoria d'edat.
- Consolidar el dret d'accés al mercat de treball a partir dels 16 anys, en igualtat de condicions amb les persones nacionals i estrangeres a Espanya.
- Establir un règim propi per a persones menors no acompanyades en arribar a la majoria d'edat, i fixar uns requisits més adequats a la seva realitat.
- Ampliar la vigència de les autoritzacions de residència d'un a dos anys per alleugerir les càrregues administratives, tant per a l'Administració com per a la persona.
- **Permetre que les persones joves extutelades que tenen entre 18 i 23 anys i que, a conseqüència de la doctrina del Tribunal Suprem, han estat abocades a la irregularitat sobrevinguda, puguin accedir a una autorització.**

1. Procediment de documentació quan es tracta de menors d'edat (article 196):

Per fer-ho, s'estableixen tres **procediments** diferents segons les edats:

- Es redueixen els terminis per acreditar la impossibilitat de retorn de nou a tres mesos.
- Les oficines d'estrangeria ho documentaran d'ofici passats aquests tres mesos.
- S'estableix que les autoritzacions de residència habilitaran per treballar quan la persona menor assoleixi els 16 anys.
- L'autorització inicial tindrà una vigència inicial de dos anys (i no d'un) i l'autorització de renovació serà per un període de tres anys.
- Se simplificaran els tràmits per identificar la persona menor i desapareixerà l'exigència d'una acta notarial davant del consolat, que se **substituirà per un informe de l'entitat competent de la comunitat autònoma**.

2. Règim propi en assolir la majoria d'edat (article 197, menors documentats):

- Es fixa un règim propi sense referències a la residència no lucrativa, de manera que es facilita l'accés al mercat de treball i dona continuïtat a l'autorització que ja tenia com a menor.
- S'estableix l'ingrés mínim vital com a referència per avaluar els requisits econòmics.
 - i. Es redueix l'acreditació de mitjans econòmics suficients;

ii. S'estableix com a quantia màxima la que es tindria dret a percebre com a ingrés mínim vital unipersonal.

- Es computaran els ingressos provinents del treball, del sistema social i altres quanties que es puguin percebre.
- Es tindran en compte els informes sobre l'esforç d'integració i sobre la continuïtat d'estudis o formació.

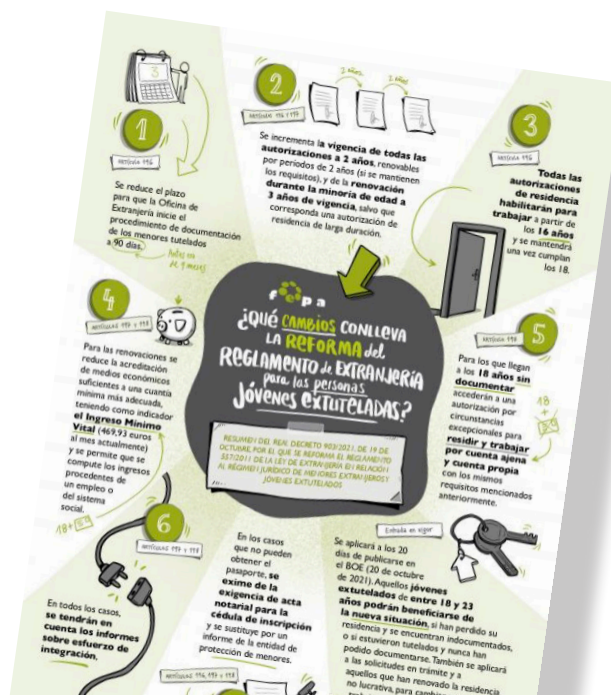
3. Es crea un règim propi en assolir la majoria d'edat (article 198, menors sense documentar):

- Nou sistema per documentar les persones joves que en assolir la majoria d'edat no estiguin documentades, per evitar la irregularitat sobrevinguda.
- Exigències anàlogues als supòsits inclosos en els articles anteriors.

A més a més, s'estableix una disposició transitòria per atendre les persones joves extutelades que tenen entre 18 i 23 anys i estan indocumentades, que podran accedir a l'autorització prevista per a menors sense documentar que assoleixen la majoria d'edat (via 3).

Segons la Secretaria d'Estat de Migracions, aquesta reforma pot beneficiar prop de 15.000 persones, de les quals 8.000 serien menors no acompanyades i 7.000 serien joves que actualment tenen entre 18 i 23 anys.

3.3 Les competències a Catalunya en relació amb els i les joves migrants sense referents familiars

A Catalunya, el desplegament de les polítiques públiques està subjecte, de manera general, a dos instruments diferents, però claus, en relació amb l'àmbit d'interès d'aquest estudi. D'una banda, cal assenyalar el **Pla de drets humans de Catalunya**¹⁴, aprovat l'any 2019, que vol ser un instrument de planificació de polítiques públiques amb la finalitat de millorar la promoció i la protecció dels drets humans al país. El Pla esmenta específicament els i les joves migrants sense referents familiars, més enllà de les mencions que també els afecten com a joves i residents a Catalunya. En el marc de la mesura 23, el Pla assenyala que cal “establir un òrgan tècnic per abordar la situació dels menors no acompanyats a través d'un pla d'actuació específic” (punt 26). D'altra banda, hi ha la **Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació**¹⁵, que estableix els principis i les mesures per garantir i fer efectius el dret a la igualtat de tracte i a la no-discriminació, el respecte a la dignitat humana i la protecció davant de qualsevol forma, acte o conducta de discriminació que s'esdevingui a Catalunya. En el preàmbul, també assenyala la necessitat de promoure “l'erradicació del racisme i la xenofòbia; de l'antisemitisme, la islamofòbia, l'arabofòbia, la cristianofòbia, la judeofòbia o l'antigitanisme; de l'aporofòbia i l'exclusió social; del capacitisme; de l'anormalofòbia; del sexisme; de l'homofòbia o la lesbofòbia, la gaifòbia, la transfòbia, la bifòbia, la intersexofòbia o la LGBTI-fòbia, i de qualsevol altra expressió que atempti contra la igualtat i la dignitat de les persones”.

En aquest context, cal recordar que la **Generalitat de Catalunya, des de fa anys, desenvolupa polítiques que pretenen afavorir la integració de les persones immigrades**. La major part d'aquestes polítiques han estat de promoció i subvenció d'actuacions de les

14 Vegeu <https://www.parlament.cat/document/publicacions/34045771.pdf>

15 Vegeu <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=890227>

administracions públiques i les entitats privades. Però també s'han aprovat normes (lleis i reglaments) que, de manera expressa, han intentat afavorir la integració d'aquest col·lectiu en la societat catalana. Alguns dels plans estratègics aprovats en aquests anys han arribat a parlar del **model català d'integració**. En l'àmbit normatiu, els instruments més importants aprovats fins ara han estat, com és sabut, la llei i el reglament d'acollida, la regulació dels diversos informes d'estrangeria i l'**accés a la sanitat pública per part de les persones immigrants en situació irregular**. Totes aquestes normes tenen, en efecte, un impacte directe en la integració de les persones immigrades i posen en relleu els aspectes que la Generalitat considera més adients per afavorir-la.

A la Generalitat de Catalunya li corresponen un seguit de competències que estan vinculades amb els drets reconeguts a les persones estrangeres a Espanya, relacionades amb educació, assistència sanitària, habitatge i assistència social, i pot elaborar les disposicions que consideri necessàries per facilitar-ne la integració, sempre que s'ajustin als límits de l'ordenament constitucional. D'aquesta manera, no només pot crear els òrgans que consideri oportuns per desplegar aquestes competències sinó que també pot implantar accions en àmbits competencials com els serveis socials o la cultura (Reial decret 344/2001).

Però va ser l'any 2006 quan el nou **Estatut d'autonomia de Catalunya** (EAC) va atribuir a la Generalitat de Catalunya, de forma expressa, algunes competències en matèria d'integració de les persones immigrades (González Beilfuss, 2015). Així, la Generalitat té competències en matèria de primera acollida, de desenvolupament de la política d'integració, de l'establiment i la regulació de les mesures necessàries per a la integració social i econòmica de les persones

immigrades, i de l'establiment d'un marc de referència per acollir-les i integrar-les (article 138 EAC). De manera específica, la Generalitat de Catalunya ha assumit competències en les polítiques d'integració social de la població immigrada en l'exercici de les seves competències pròpies en serveis socials, educació, sanitat, etcètera (articles 42.6 i 138.1 EAC). També assumeix les competències en el foment de les polítiques de convivència que incideixen tant en la població immigrada com en la població d'acollida (article 42.7 EAC) i, de manera exclusiva, en la primera acollida en qüestions sociosanitàries i d'orientació (article 138.1 EAC). La Generalitat també obté la competència exclusiva en matèria d'autoritzacions de treball a Catalunya, en coordinació amb la competència estatal en matèria d'entrada i residència de persones estrangeres (article 138.2 EAC).

En relació amb el desenvolupament de les seves competències, la Generalitat ha establert criteris generals per a l'elaboració dels informes d'estrangeria previstos en la normativa estatal, en la qual es posa en relleu la importància del coneixement de les llengües oficials, i especialment del català com a llengua pròpia, en els processos d'integració. En la mateixa línia, la normativa catalana destaca la formació i l'assistència a cursos o accions formatives com a instruments d'integració.

De manera paral·lela, cal recordar que l'EAC estableix, en els drets dels menors, que “els menors tenen dret a rebre l'atenció integral necessària per al desenvolupament de llur personalitat i llur benestar en el context familiar i social” (article 17 EAC) i que “els poders públics han de promoure polítiques públiques que afavoreixin l'emancipació dels joves, facilitant-los l'accés al món laboral i a l'habitatge per tal que puguin desenvolupar llur propi projecte de vida i participar en igualtat de drets i deures en la vida social i cultural” (article 40.4).

En el marc que recull l'Estatut sobre els drets de les persones menors, la Generalitat de Catalunya ha fet un desplegament normatiu més gran, ja que té la competència exclusiva en matèria de protecció de menors (articles 166.3 i 166.4 EAC). **La Llei 14/2010 dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència**¹⁶ recull, en l'article 43, les accions següents en relació amb la infància i adolescència migrada:

¹⁶ Vegeu <https://www.parlament.cat/document/nom/TL115.pdf>

Article 43. Suport a la integració social dels infants i adolescents immigrants

1. Les administracions públiques han de fomentar, mitjançant serveis i programes d'acollida, la integració social dels infants o els adolescents immigrants.

2. L'Administració de la Generalitat, mitjançant el departament competent en matèria de protecció dels infants i els adolescents, ha de prestar el servei de primera acollida amb relació als infants i adolescents immigrants sense referents familiars, d'acord amb el que disposa la legislació vigent.

3. Els infants i els adolescents estrangers que són a Catalunya tenen els drets que reconeix aquesta llei i, especialment, tenen dret a ésser escoltats i a rebre informació de manera entenedora sobre qualsevol actuació que porti a terme l'Administració amb relació a llur persona.

Paral·lelament a aquesta llei i al seu desplegament reglamentari, la Generalitat disposa del **Protocol de protecció a les víctimes de tràfic d'éssers humans a Catalunya**¹⁷, aprovat l'any 2013, en el qual remarca que cal “tenir una cura especial quan es tracti de víctimes menors d'edat o quan la víctima sigui estrangera en situació administrativa irregular o es trobi en qualsevol altra situació que la faci especialment vulnerable” (punt 3). Alhora, estableix una actuació prioritària per a les víctimes menors d'edat i, sobre les estrangeres, indica que “s'han d'adoptar les mesures que estableix el Protocol marc, en el capítol XIV” i continua: En cas de no estar acompanyada la víctima, se li ha de prestar una atenció especial, per ser particularment vulnerable, i fins que es trobi una solució permanent s'han d'aplicar mesures d'acolliment adequades a les necessitats del menor, d'acord amb el sistema català de protecció a la infància i a l'adolescència, de la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència i s'ha de derivar, quan escaigui, a l'Institut Català d'Adopció i Acolliment (ICAA). S'ha de tenir en compte, així mateix, la intervenció d'organitzacions i entitats públiques o privades especialitzades i amb experiència acreditada a assistir víctimes menors d'edat de tràfic d'éssers humans. (Punt 9.5)

¹⁷ Vegeu https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/violencia_masclista/coordinacio/protocol/Protocol_proteccio_Victimes_TraficHumans_Cat.pdf

Entre altres consideracions relacionades amb l'acollida i l'atenció requerida, també s'indica la necessitat de no incoar expedients sancionadors en cas de situació administrativa irregular. Igualment, i des de l'any 2007 i amb l'impuls de la Sindicatura de Greuges de Catalunya, existeix el Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors¹⁸, que no fa distinció entre els orígens dels menors ni la seva situació administrativa.

A Catalunya, també ha tingut un paper important la creació d'instruments d'acompanyament en la transició a l'edat adulta, quan aquests i aquestes joves sense referents familiars surten del sistema de protecció. En aquest àmbit, no només l'Administració responsable fins al moment de la tutela efectiva d'aquestes persones hi té un paper destacat sinó que també hi poden participar les entitats socials i les administracions locals. Com s'indicarà més endavant, aquest és un espai de treball clau on, segons la Sindicatura de Greuges de Barcelona, hi ha un marge ampli de millora no només en l'atenció que es presta a aquests i aquestes joves sinó també en matèria de cooperació multinivell i multisectorial.

Cal recordar que la Llei orgànica 8/2015, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, esmenta la “necessitat de garantir la seva igualtat i no-discriminació per la seva especial vulnerabilitat, ja sigui per la carència d'un entorn familiar, el fet de patir maltractament, la seva discapacitat, la seva orientació i identitat sexual, la seva condició de refugiat, sol·licitant d'asil o protecció subsidiària, la seva pertinença a una minoria ètnica, o qualsevol altra característica o circumstància rellevant”, alhora que assenyalava la necessitat de

¹⁸ Vegeu https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/recursos_professionals/protocols_actuacio/pdf/protocol_maltractaments_menors.pdf

facilitar la “preparació del trànsit a l’edat adulta i independent, d’acord amb les seves capacitats i circumstàncies personals” (article 2.3).

En aquesta línia, la llei incorpora una previsió específica que són els programes de preparació per a la vida independent, que recull que les entitats públiques oferiran programes de preparació amb aquest objectiu a les persones joves que estiguin sota una mesura de protecció particular o en una situació de vulnerabilitat especial. Els programes han d’assegurar el seguiment socioeducatiu, l’allotjament, la inserció sociolaboral, l’acompanyament psicològic i les ajudes econòmiques (article 22 bis).

Aquesta disposició ja es recollia a la Llei 14/2010, on es parlava del suport posterior a l’emancipació o a la majoria d’edat (capítol IV). S’entén que la majoria d’edat, l’emancipació o l’habilitació d’edat extingeixen les mesures de protecció, però es poden continuar oferint mesures assistencials per a aquest col·lectiu sempre que es consideri necessari. En aquest sentit, s’indica que “aquestes mesures assistencials poden tenir contingut econòmic, jurídic i social o consistir en l’atorgament o el manteniment d’una plaça en centre i es poden estendre fins als vint-i-un anys d’edat” (article 151.2). A més a més, afegeix que, per a les persones extutelades, cal disposar de programes de suport a l’emancipació i a l’autonomia personal, per promoure la igualtat d’oportunitats i la plena integració, que ofereixin recursos de suport personal, d’habitatge, de formació i laborals (article 152).

Nota 3. L'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET) de la Generalitat de Catalunya

L'ASJTET és una unitat de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) que té com a objectiu tenir cura de les persones joves d'entre 16 i 21 ateses per la DGAIA, o que ho han estat en algun moment, per ajudar-les a assolir una inserció social i laboral plena en una situació d'autonomia i emancipació. **L'ASJTET ofereix suport tècnic i educatiu en qüestions com l'habitatge, la inserció laboral, l'ajuda psicològica i l'ajuda econòmica i jurídica.** Per fer-ho, té quatre programes de treball principals (habitatge, suport econòmic, acompanyament jurídic i suport psicològic) en els quals també participen entitats socials i professionals.

L'ASJTET és fruit de la identificació de la necessitat de donar continuïtat al suport que havien rebut les persones menors que havien estat sota la tutela de l'Administració catalana en arribar a la majoria d'edat. El primer instrument en aquest àmbit es va adoptar el setembre del 1994, amb l'aprovació del Pla de coordinació de mesures interdepartamentals adreçades als joves extutelats per l'Administració de la Generalitat. El segon Pla de coordinació, establert en el Decret 185/2003, va impulsar els programes i els projectes adreçats a aquestes persones joves. Les prestacions de caràcter econòmic per a les persones joves extutelades es van establir amb la Llei 13/2006, i altres mesures de caràcter fiscal, administratiu, financeres i administratives s'han anat consolidant amb diverses lleis (lleis 2/2014, 3/2015, 5/2017 i 4/2019) o decrets (Decret 123/2007).

El punt d'inflexió, però, va ser la Llei 14/2010 que ja s'ha esmentat abans, perquè va incorporar, per primera vegada i de manera pionera a l'Estat espanyol, els programes de suport a l'emancipació i a l'autonomia personal i va ampliar l'àmbit d'aplicació més enllà de la minoria d'edat. En el Preàmbul s'hi afirma que “sovint és fonamental no tallar en sec la intervenció protectora pel sol fet que l'adolescent legalment ha deixat d'ésser-ho en arribar a la majoria d'edat” i estableix que la persona tutelada fins llavors per l'entitat pública es pugui acollir voluntàriament a un conjunt de mesures assistencials que l'acompanyaran, més enllà de la majoria d'edat, en el procés cap a la integració plena en la vida adulta i de les quals en pugui ser beneficiària.

3.4 L'àmbit local i el cas de Barcelona

En relació amb el paper dels municipis a Catalunya en matèria d'estrangeria, cal destacar que també han actuat en qüestions vinculades a la integració social de les persones immigrades. Per la seva proximitat i incumbència en qüestions de convivència, **el món local català ha col·laborat de forma directa amb la Generalitat de Catalunya en aspectes com l'acollida de les persones immigrades o els informes d'estrangeria**. A diferència d'altres comunitats autònomes, però, el Govern de la Generalitat ha volgut mantenir el protagonisme i no ha renunciat a l'emissió d'aquests informes sinó que ha pactat amb els ajuntaments que aquests col·laborin a l'hora d'elaborar-los (González Beilfuss, 2015). Les relacions entre la Generalitat i els municipis en aquest àmbit tenen lloc a través de la **Comissió Mixta Paritària Generalitat - Ens Locals en matèria d'immigració estrangera, apatrídia i protecció internacional**¹⁹, de funcionament desigual.

¹⁹ Vegeu http://sac.gencat.cat/sacgencat/AppJava/organisme_fitxa.jsp?codi=20069

Els ens locals són claus en la integració i la inclusió social de les persones migrants, en la mesura que són les administracions públiques més properes a la ciutadania i acostumen a ser la primera porta d'entrada als serveis públics. També són les administracions que **gestionen el padró**, un instrument cabdal per a l'elaboració de polítiques públiques, atès que determina els volums poblacionals i les seves característiques. La inscripció en el padró esdevé una **condició administrativa bàsica per a l'exercici de drets fonamentals com l'accés a l'educació o a l'assistència sanitària bàsica**. Els municipis són **responsables dels informes d'integració social que es requereixen per als procediments de residència per arrelament social i dels informes sobre l'habitatge en els procediments de reagrupació familiar**. Les administracions locals **també complementen funcions assistencials en àmbits com l'educació o les prestacions sanitàries i, alhora, tenen un marge ampli d'actuació en allò que pugui afavorir la inclusió de les persones estrangeres en el seu territori**.

En el cas de **Barcelona**, cal assenyalar que la ciutat disposa de la Carta municipal²⁰, que es defineix com un instrument “que recull les ambicions dels nostres ciutadans i ciutadanes, que es vol amarada de civisme i de solidaritat, que vol ésser un catàleg de drets, el respecte, la defensa i el compliment del qual sigui un orgull per a tothom”. Alhora, estableix que l'Ajuntament ha de vetllar perquè a la ciutat no es produeixin conductes discriminatòries negatives per raó de raça, religió, color, ascendència, edat, gènere, sexe, discapacitat o lloc de naixement (article 38.1). I continua assenyalant que “la ciutat, els ciutadans i les ciutadanes de Barcelona han de fer extensiu el seu zel en la defensa i la protecció d'aquests drets fonamentals a totes les persones que es trobin a la ciutat sense ésser-ne residents” (article 38.2). De manera específica, i en relació amb la joventut, la Carta municipal assenyala que “l'Ajuntament de Barcelona ha de promoure totes les accions i tots els serveis que facilitin la inserció professional dels joves, i també la participació d'aquest sector en la vida ciutadana, i ha de prestar una atenció especial al desenvolupament de fórmules de voluntariat i de manteniment de la xarxa associativa juvenil” (article 111.1).

²⁰ Llei 22/1998, de 30 de desembre, de la Carta municipal de Barcelona. Consultable a <https://w9.bcn.cat/Ajuntament/Documents/CartaMunicipal/CMB%20text%20consolidat.pdf>

L'Ajuntament de Barcelona també és l'impulsor de la **Carta europea de salvaguarda dels drets humans a la ciutat**²¹, aprovada l'any 2000 a partir del Compromís de Barcelona signat dos anys abans. La Carta proclama les llibertats públiques i els drets fonamentals reconeguts a totes les persones habitants dels pobles i les ciutats, i el compromís dels governs locals de garantir-los. La Carta recull el dret a la ciutat, el principi d'igualtat de drets i de no-discriminació i la protecció dels col·lectius més vulnerables, entre altres qüestions. En relació amb les persones joves, la Carta europea assenyala que “en el marc del respecte de la llibertat d'elecció en l'àmbit educatiu, religiós, cultural i polític, les autoritats locals adopten totes les mesures necessàries per protegir la infància i la joventut i afavorir l'educació sobre les bases de la democràcia, la tolerància i la possibilitat de plena participació en la vida de la ciutat” (article X.4).

²¹ Vegeu <https://www.sindicabarcelona.cat/wp-content/uploads/2020/11/07.-Carta-Europea-de-Salvaguarda-dels-Drets-Humans-a-la-Ciutat.pdf>

4. Una radiografia (aproximada) del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona

Una de les primeres consideracions que cal fer en parlar de joves migrants sense referents familiars és la dificultat de conèixer-ne la xifra exacta. Aquest és un col·lectiu que té un nivell important de mobilitat residencial i que, atès el marc normatiu vigent fins a l'octubre del 2021, patia una situació d'irregularitat administrativa notable.

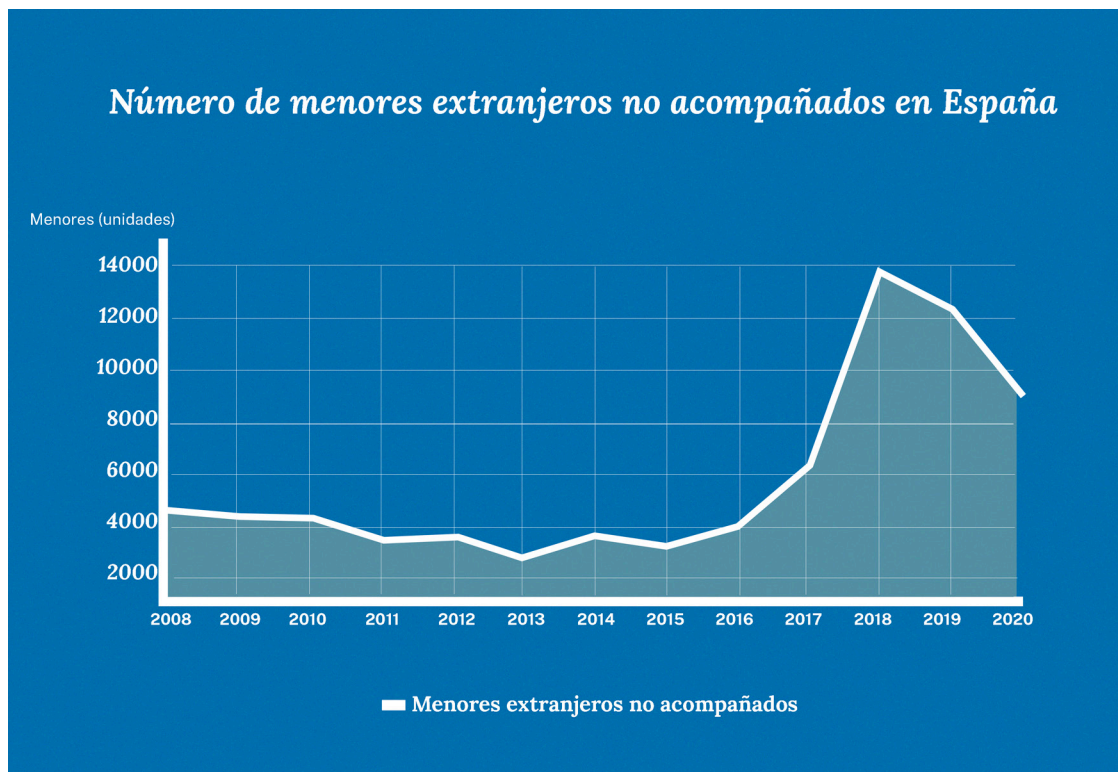
El volum de persones de les quals parlem és, doncs, estimatiu i cal tenir-ho present en tot moment. Els registres no són fiables i les estimacions acostumen a basar-se en les xifres de menors migrants sense referents familiars que han estat subjectes de tutela per part de l'Administració, així com en les informacions que es poden obtenir d'entitats socials o serveis públics que en poden tenir un coneixement de primera mà. En aquest sentit, i partint de la primera premissa, **hi ha un increment del nombre de menors migrants sense referents familiars que han arribat tant a Espanya com a Catalunya en els darrers anys.**

4.1 Una mirada general a Espanya i Catalunya

Segons el Registre de menors estrangers no acompanyats, l'any 2017 hi havia inscrits 5.380 menors (UNICEF, n. d.), una xifra més elevada que en els anys anteriors i similar a les que hi havia hagut entre el 2006 i el 2007. Va ser l'any 2018 quan es va identificar un increment més accentuat de les persones menors que estaven sota tutela de les administracions a Espanya. Al final del 2020, el nombre de persones inscrites en aquest registre era de 9.030 menors migrants, dels quals 869 eren nenes (Defensor del Pueblo, 2020). Malgrat que s'allunya del focus d'atenció d'aquest estudi, cal mencionar que **la majoria de menors que han entrat en els darrers anys ho han fet per via marítima, especialment a l'arxipèlag de Canàries.** La normativa obliga la comunitat autònoma (o administració designada) a fer-se càrrec del conjunt de menors sense referents familiars que es troben al seu territori, però l'alta mobilitat d'aquest

col·lectiu ha generat un flux important des de les Canàries fins a diversos punts de la península, fet que ha afegit més vulnerabilitat i desprotecció a la situació d'aquests i aquestes menors.

Figura 3. Nombre de persones menors migrants sense referents familiars a Espanya.

Font: EpData, amb dades de la Comissaria General d'Estrangeria i Fronteres i del Defensor del Poble espanyol.

Precisament en relació amb la seva distribució, **Canàries ha adquirit més preeminència que en anys anteriors, però es mantenen amb més prevalença les comunitats autònomes d'Andalusia, Catalunya i Madrid, així com les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla.**

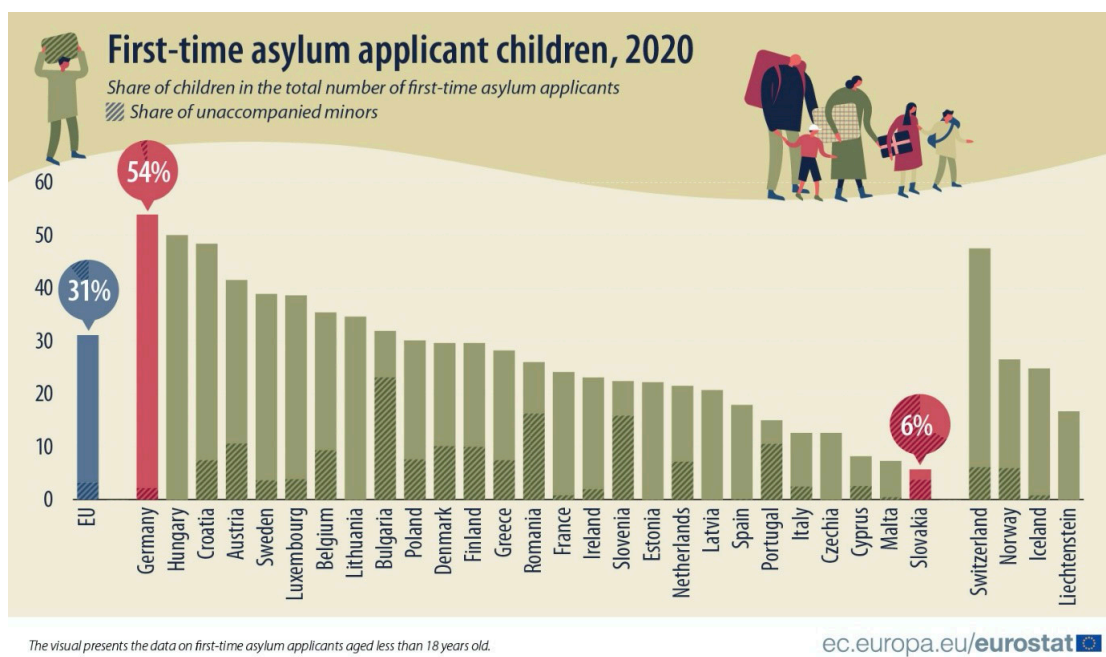
Figura 4. Distribució de persones menors migrants sense referents familiars a les comunitats autònomes, 2020.

Font: Newtral, amb dades de la Comissaria General d'Estrangeria i Fronteres del Ministeri de l'Interior.

La majoria de menors migrants sense referents familiars a Espanya són nens (més del 90% del total) i provenen majoritàriament del Marroc. Aquesta informació també és rellevant per començar a dibuixar el perfil dels joves migrants sense referents familiars que viuen al nostre país. En aquest sentit, val la pena mencionar que, a diferència d'altres països de la Unió Europea, la majoria de menors sense referents familiars que accedeixen al territori espanyol ho fan al marge de les vies de protecció internacional, cosa que, en canvi, explica en gran part la situació en la qual es troben els i les menors a països com Alemanya, Bulgària, Eslovènia o Portugal.

Figura 5. Persones menors sol·licitants d'asil (i % de no acompanyades) als països de la UE, 2020.

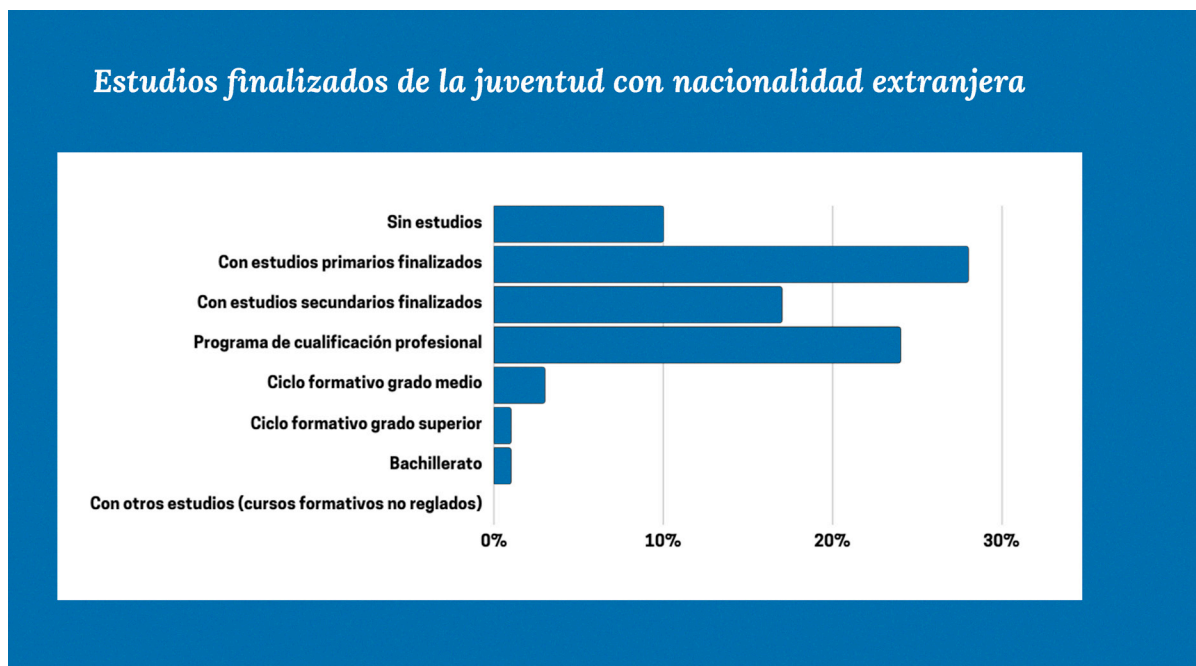
Font: Eurostat.

De manera resumida, doncs, el col·lectiu de menors migrants sense referents familiars a Espanya respon a un perfil similar, en relació amb l'edat i amb la proporció gairebé total de nens, al que han descrit altres estudis comparatius a escala internacional (Hopkins i Hill, 2008; Bravo i Santos-González, 2017). Es diferencien, això sí, tant en l'origen com en les motivacions del viatge migratori. A Espanya hi ha una clara preeminència de perfils provinents del Marroc, Algèria, Mali, Nigèria i la República de Guinea, mentre en altres països europeus provenen de l'est europeu o del continent asiàtic.

També destaca que **la majoria expliquen que el seu projecte migratori està vinculat amb la millora de les seves condicions de vida i oportunitats econòmiques** (Bravo i Santos-González, 2017), mentre que en altres països europeus el perfil de menors amb necessitat de protecció internacional és molt més elevada. **És probable, però, que aquesta situació canviï en els anys vinents, amb una mixtura més àmplia de raons que expliquin l'inici del procés migratori, especialment vinculada a situacions d'estrès posttraumàtic,**

i serà un element que caldrà tenir en compte a l'hora d'atendre'ls. En qualsevol cas, també cal assenyalar que la salut mental del conjunt de menors migrants sense referents familiars ja és, avui, una qüestió a la qual cal prestar més i millor atenció²². Finalment, cal mencionar que la majoria de joves tenen estudis primaris acabats o bé programes de qualificació professional i que són molt baixes les xifres de joves que tenen un cicle formatiu de grau mitjà o superior.

Figura 6. Estudis acabats per joves migrants sense referents familiars, 2020.

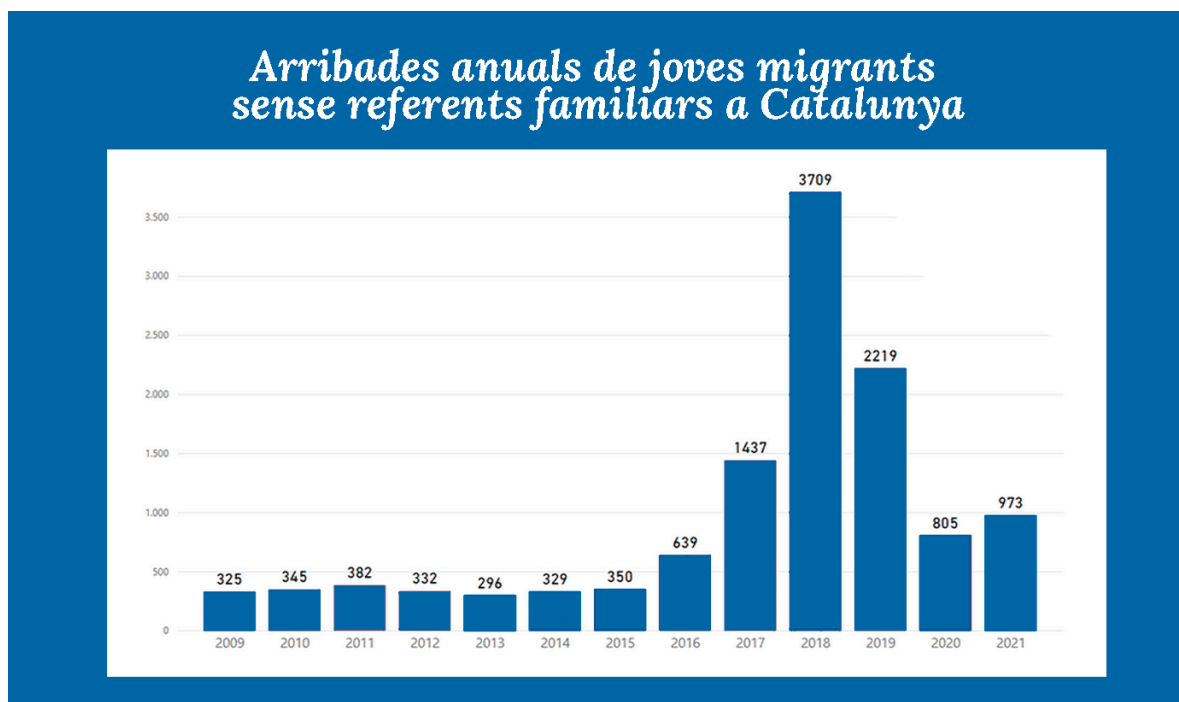

Font: FEPA, 2021.

En el cas de Catalunya, la situació ha seguit la mateixa tendència general, amb un increment moderat a partir del 2015, que comença a minvar a partir del 2018. En els anys 2020 i 2021, marcats per la pandèmia derivada de la covid-19, s'ha apreciat una reducció en el nombre d'arribades. **En dades del 2020, el pes de la població infantil i adolescent (de 0 a 17 anys) de nacionalitat estrangera a Catalunya era del 15,7% (DGAIA, 2021).**

²² En l'estudi de Bravo i Santos-González del 2017, es recull que el 92,9% del conjunt de menors entrevistats havien patit problemes d'insomni i d'inapetència. També s'hi recull que la majoria no volien parlar de la possibilitat de rebre ajuda psicològica, per por que les seves preocupacions o situacions quedessin reflectides en els informes.

Figura 7. Evolució anual de les arribades d'adolescents i joves migrants sense referents familiars a Catalunya.

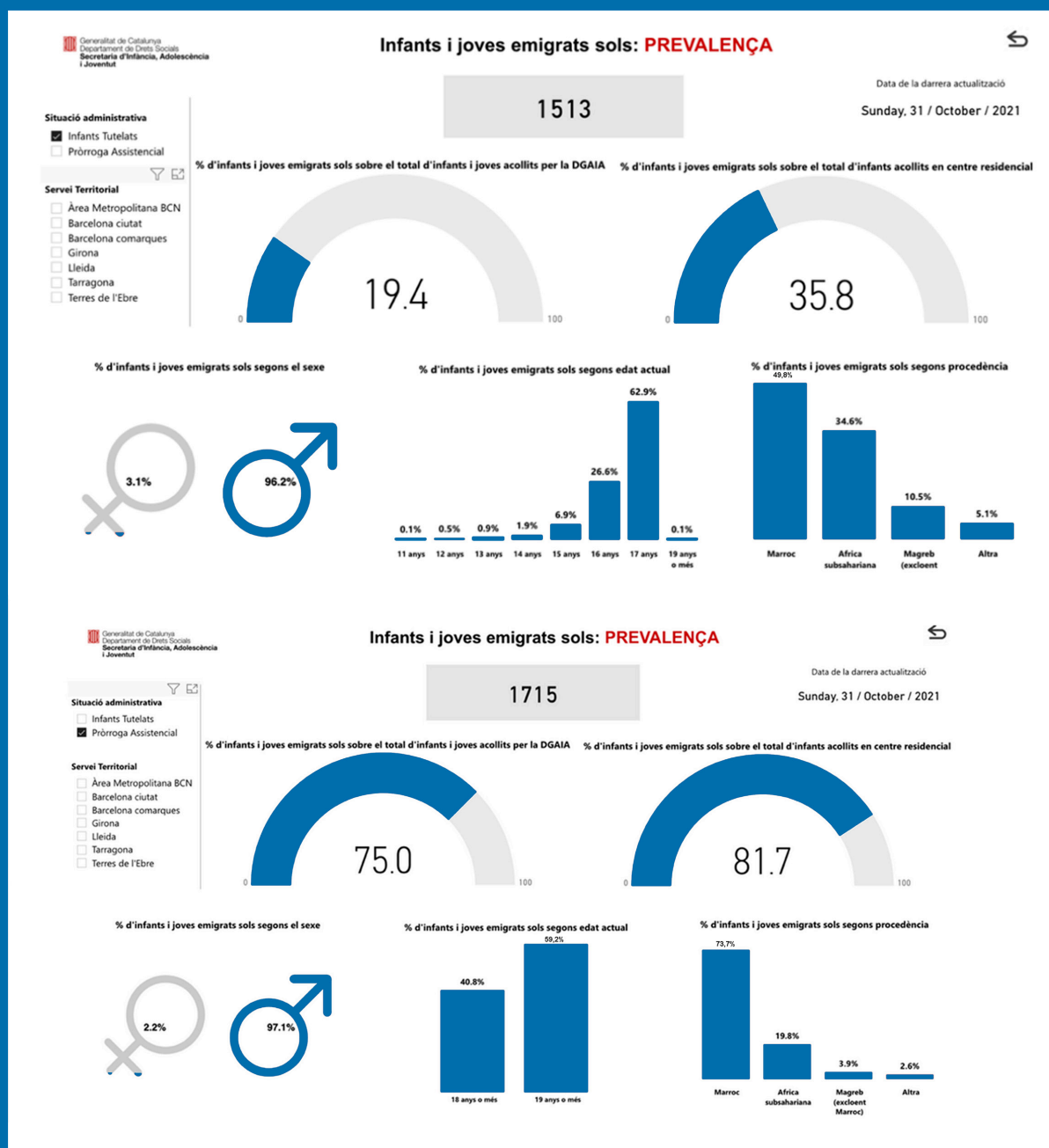

Font: Generalitat de Catalunya, 2021.

L'any 2021, la xifra de menors i joves migrants sense referents a Catalunya sota la tutela de la Generalitat era de 1.513 i 1.715, respectivament. Aquesta és una situació que cal tenir en consideració, especialment perquè més del 60% dels que estaven sota la tutela de la Generalitat tenien 17 anys i, per tant, estaven a punt de passar a la majoria d'edat.

Figura 8. Infants i joves migrants sense referents familiars a Catalunya, 2021.

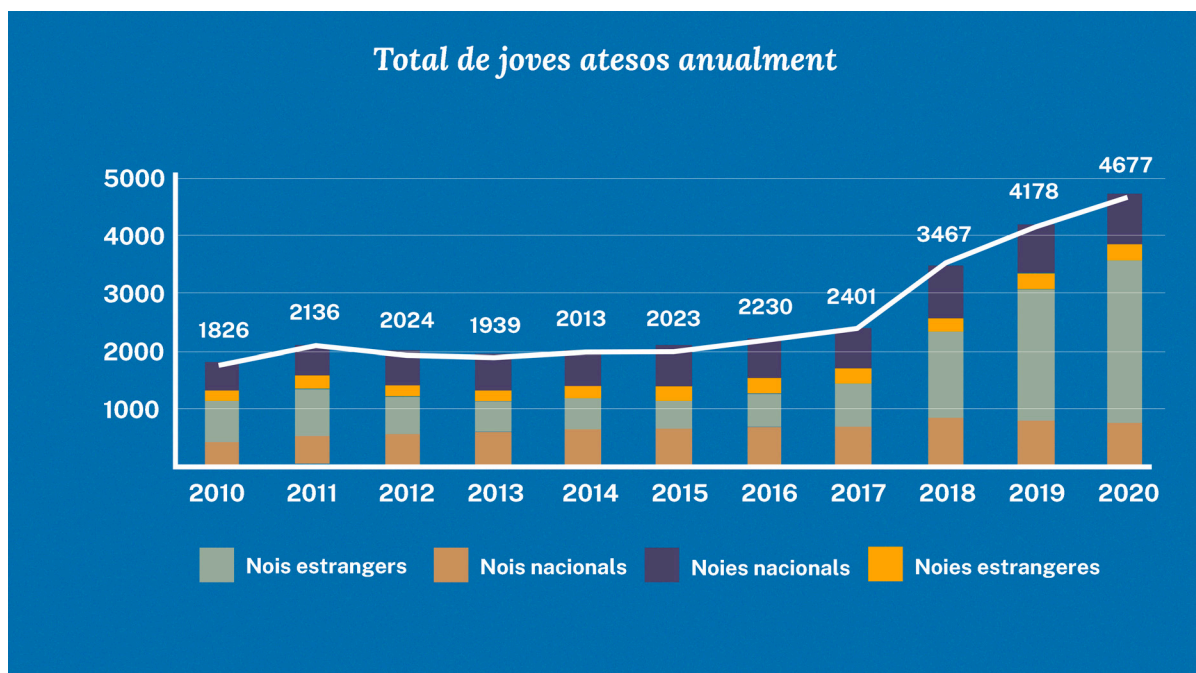
Infants i joves migrants sense referents familiars a Catalunya, 2021.

Font: DGAIA, 2021.

De fet, en relació amb el conjunt de joves migrants sense referents familiars, i atenent a les dades que ofereix l'ASJTET, cal dir que l'increment de menors migrants sense referents familiars que són atesos per la DGAIA té repercussions en el nombre de sol·licituds que rep aquesta unitat encarregada dels i de les joves migrants que són majors d'edat (ASJTET, 2021). De les sol·licituds rebudes en aquest servei el 2020, 1.982 (el 75%) pertanyien a nois i noies estrangers.

Figura 9. Joves migrants sense referents familiars a Catalunya, 2021.

Font: ASJTET, 2021.

En la panoràmica de menors migrants sense referents familiars, la fotografia de Catalunya és especialment significativa per entendre el que s'esdevé a la ciutat de Barcelona, a la qual ens referirem en detall a continuació. En aquest sentit, es confirma la majoria masculina d'aquest col·lectiu, així com el seu origen marroquí, i cal mencionar que les edats predominants s'aproximen a la majoria d'edat. Aquest fet és particularment clau perquè requereix una actuació àgil per part de les administracions per no deixar en situació de desatenció documental o social aquestes persones menors.

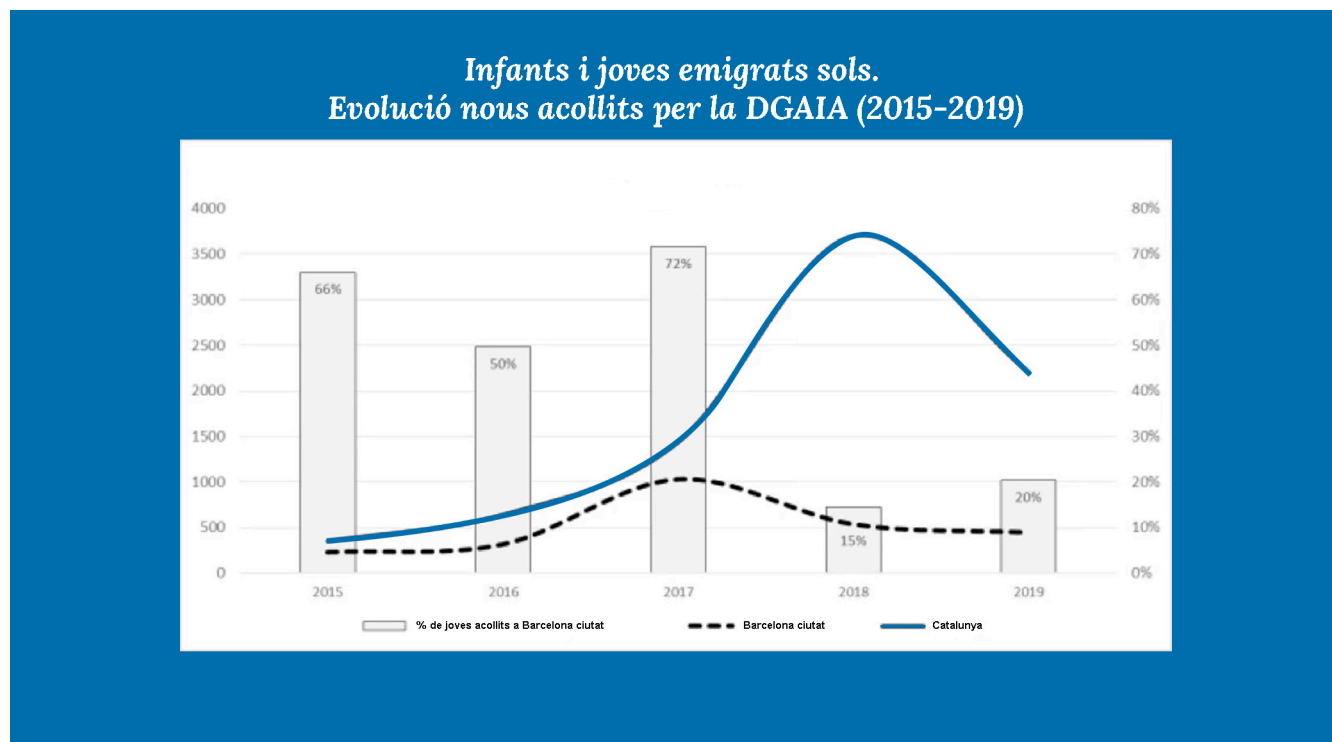
4.2 La situació a Barcelona

Les dades públiques sobre joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona són limitades. Entre les dades existents, destaca la informació relativa a joves menors d'edat sota tutela de l'Administració pública, de manera que el volum i la qualitat de la informació registrada es va reduint a mesura que ens centrem en els i les joves extutelats de 18 a 23 anys i, encara més, en el cas de joves migrants sense referents familiars que han arribat al territori sent ja majors d'edat o que, per alguna raó, no han estat sota tutela de l'Administració pública. En conseqüència, en aquest apartat es facilitaran les dades disponibles a la ciutat amb la finalitat d'oferir una aproximació a la situació del conjunt de joves migrants sense referents a la ciutat, sense que pugui ser considerada com a exhaustiva.

La major part d'aquest col·lectiu a la ciutat de Barcelona és masculina i d'origen marroquí. Així mateix, té una edat propera a la majoria d'edat. Aquest fet és particularment clau perquè requereix una actuació àgil per part de les administracions per no deixar en situació de desatenció documental o social aquestes persones menors.

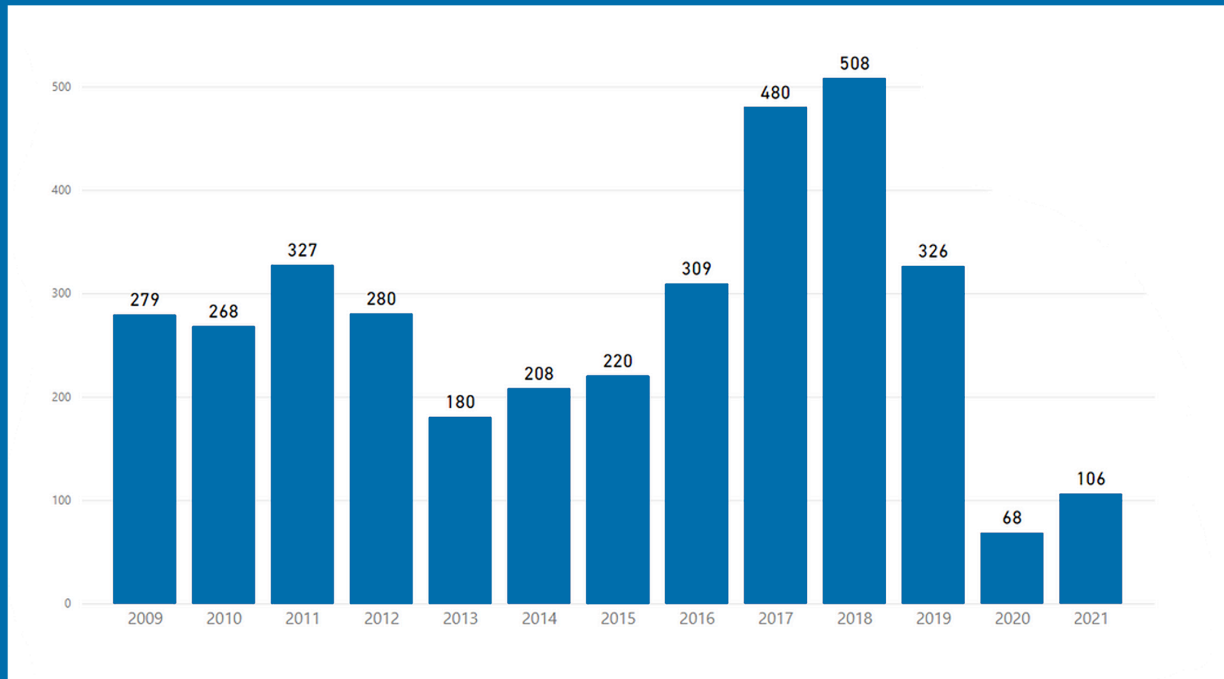

Figura 10. Evolució de menors i joves migrants sense referents familiars a Catalunya i Barcelona ciutat.

Font: Aragall i Cabrera, 2020.

Joves migrants sense referents familiars a Barcelona ciutat

Font: Generalitat de Catalunya, 2021.

Segons l'Enquesta a la joventut de Barcelona del 2020, **a la ciutat hi ha prop de 459.000 persones joves d'entre 15 i 34 anys**, el 42% de les quals ha viscut sempre a la ciutat. La majoria tenen la nacionalitat espanyola, tot i que **el 28,1% tenen una nacionalitat extracomunitària** i el 7% són nacionals d'un altre estat membre de la Unió Europea (Ajuntament de Barcelona, 2021). Sobre aquest total, el percentatge de joves estrangers sense referents familiars és tan reduït que no es pot fer cap mena d'extrapolació significativa.

A la ciutat de Barcelona, la fotografia parcial que ofereixen aquestes dades sobre joves migrants sense referents familiars és similar, en matèria de sexe, origen i edat, a la de Catalunya, però és diferent en relació amb el nombre d'infants i el nombre de joves. Mentre que, en les dades catalanes, la xifra de joves migrants sense referents familiars en situació de

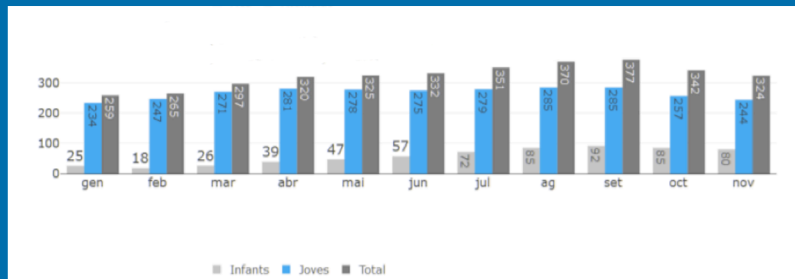
pròrroga assistencial supera la d'infants tutelats, en el cas de Barcelona, la primera xifra és clarament inferior a la segona. De fet, això també suposa un canvi de tendència, perquè, si bé fins al 2016 la majoria d'aquests menors es trobaven a Barcelona ciutat (entre el 50% i el 70% segons l'any), aquesta distribució ara és més homogènia pel territori català, amb un volum que no supera el 20% a la capital catalana (Aragall i Cabrera, 2020). Això ja permet intuir que hi ha un nombre important de menors que, quan arriben a la majoria d'edat, o bé marxen de la ciutat o bé deixen d'estar acompanyats per la Generalitat de Catalunya.

Segons les dades de la Generalitat de Catalunya (DGAIA, 2021), l'octubre de l'any 2021 hi havia 225 menors i joves migrants sense referents familiars atesos pel sistema de protecció a la ciutat de Barcelona. D'aquests, 148 eren menors d'edat, amb una preeminència significativa de joves d'edats compreses entre 16 i 17 anys, i 77 superaven la majoria d'edat. El total significa **un 11% del total de menors i joves migrants sense referents familiars atesos a Catalunya**. El col·lectiu de persones joves estrangeres sense referents familiars suposa gairebé la meitat del total de persones menors i joves ateses per la DGAIA i en acollida en centres residencials.

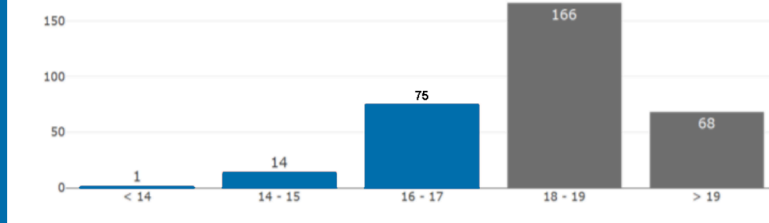
Per la seva banda, el **Servei de Detecció i Intervenció** (SDI) de l'Ajuntament de Barcelona també assenyala l'augment d'infants i joves atesos en els darrers cinc anys, especialment l'any 2018. També assenyala un canvi de tendència en les edats, perquè les persones joves ateses majors de 18 anys han anat superant les menors d'edat. L'any 2021 és un exemple d'aquesta tendència.

Figura 11. Evolució de persones menors i joves migrants sense referents familiars ateses a Barcelona ciutat, 2021.

Evolució del total d'atesos al mes segons infants o joves
(dades corresponents a la darrera actualització)

Edat alta

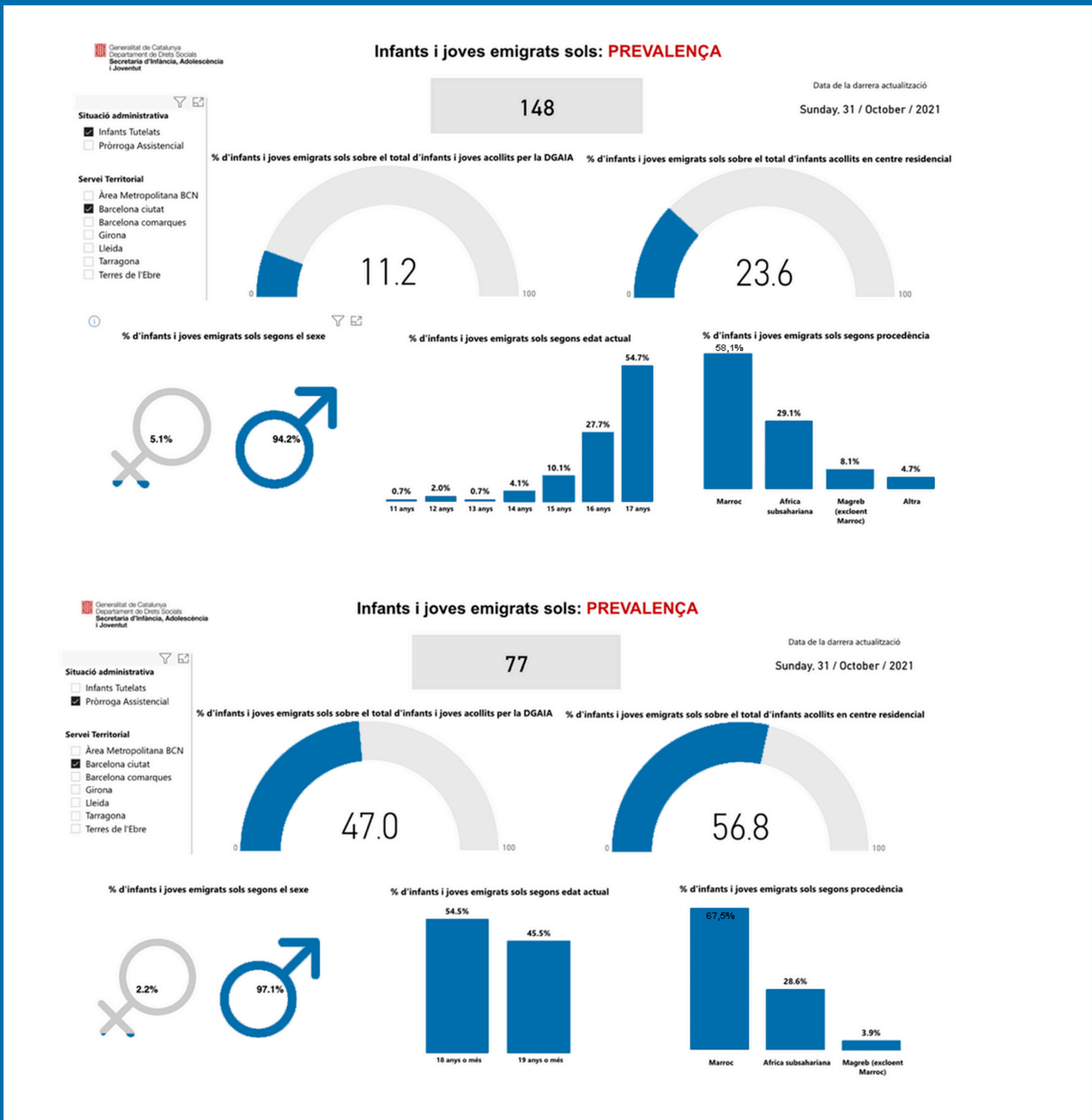

Font: Servei de Detecció i Intervenció, Ajuntament de Barcelona.

La gran majoria d'aquestes persones joves eren nois (97,1%) que havien arribat recentment a la majoria d'edat, amb una clara preeminència dels que procedien del Marroc. Un cop d'ull a les dades ens permet confirmar la prevalença del perfil de nois joves amb una majoria d'edat recent i d'origen marroquí. L'augment de les xifres en els darrers anys no ha anat acompanyat d'un increment proporcional en relació amb els serveis i les prestacions que calen per atendre'ls correctament (ASJTET, 2021).

Figura 12. Infants i joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona, 2021.

Infants i joves migrants sense referents familiars a la ciutat de Barcelona, 2021.

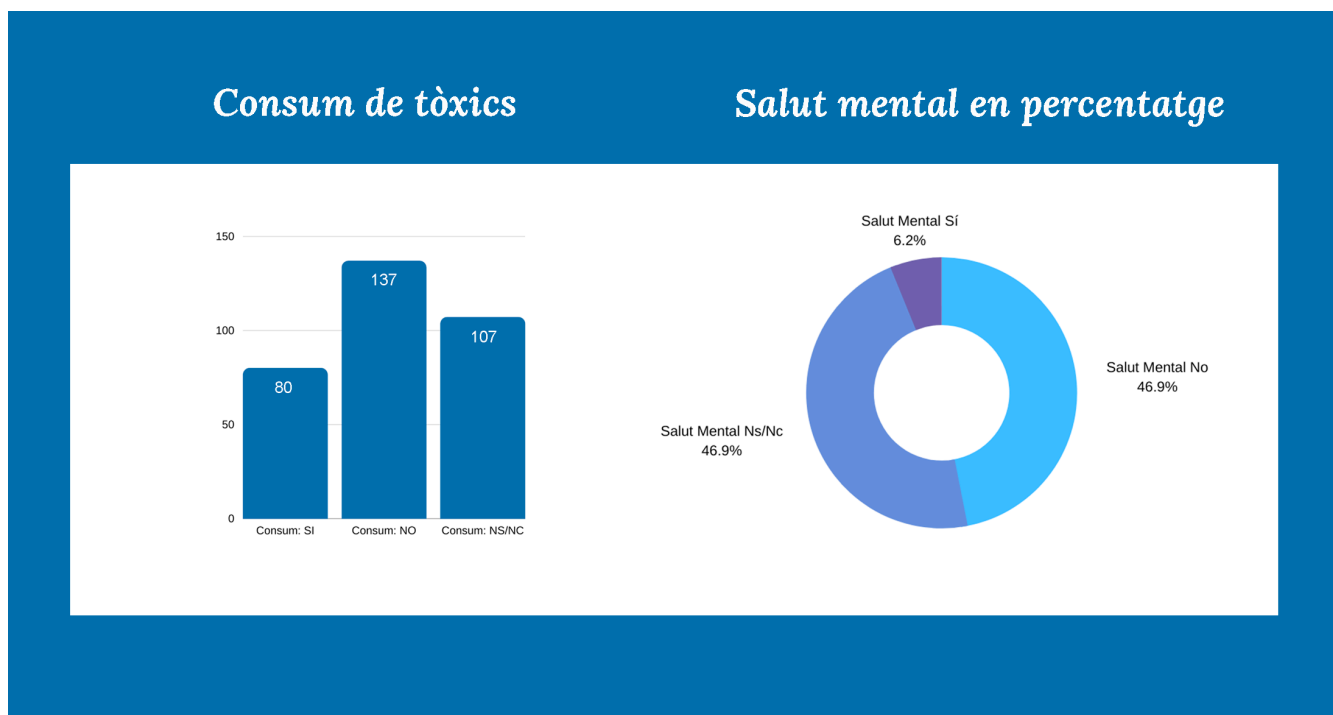

Font: DGAIA, 2021.

Cal recordar que aquestes dades fan referència a la part d'aquest col·lectiu que ha estat en algun moment sota tutela de l'Administració catalana, cosa que deixa fora les persones poden haver estat tutelades en altres comunitats autònomes o simplement haver arribat a Barcelona quan ja eren majors d'edat.

Per acabar aquesta radiografia general, cal assenyalar que l'SDI mostra una inquietud especial per l'estat de salut d'aquest col·lectiu de joves. **Preocupa especialment el diagnòstic de salut mental i el consum de tòxics, uns factors importants de vulnerabilitat.**

Figura 13. Identificació de vulnerabilitats en persones joves migrants sense referents familiars ateses a la ciutat de Barcelona, 2021.

Font: Servei de Detecció i Intervenció, Ajuntament de Barcelona.

En relació amb l'allotjament, cal assenyalar que **el 30,9% d'infants i joves atesos per l'SDI es troben en situació de sensellarisme, el 14,2% estan vinculats al servei d'atenció a persones sense llar, i el 10,2% viuen en allotjaments considerats insegurs o inadequats.**

Finalment, a partir de les entrevistes fetes també s'identifica un ús reduït de les noves tecnologies, fet que complica l'accés de les persones joves migrants sense referents familiars als serveis que requereixen un accés telemàtic.

5. Joves migrants sense referents familiars: accions i respostes a la ciutat de Barcelona

Tal com s'ha apuntat amb anterioritat, l'atenció a menors migrants sense referents familiars no és una competència estrictament municipal. Però la situació de vulnerabilitat en la qual es troba una bona part d'aquest col·lectiu, també quan assoleix la majoria d'edat, ha convertit la seva atenció en un àmbit d'incumbència local. **L'Ajuntament de Barcelona ja fa més de vint anys que treballa en l'atenció de menors i joves migrants que arriben a la ciutat sense xarxa familiar.** En aquest sentit, l'Ajuntament de Barcelona ha estat pioner en aquesta atenció i també ha explorat actuacions innovadores que poden servir d'inspiració a altres ens locals.

5.1 Entramat institucional i de serveis a Barcelona

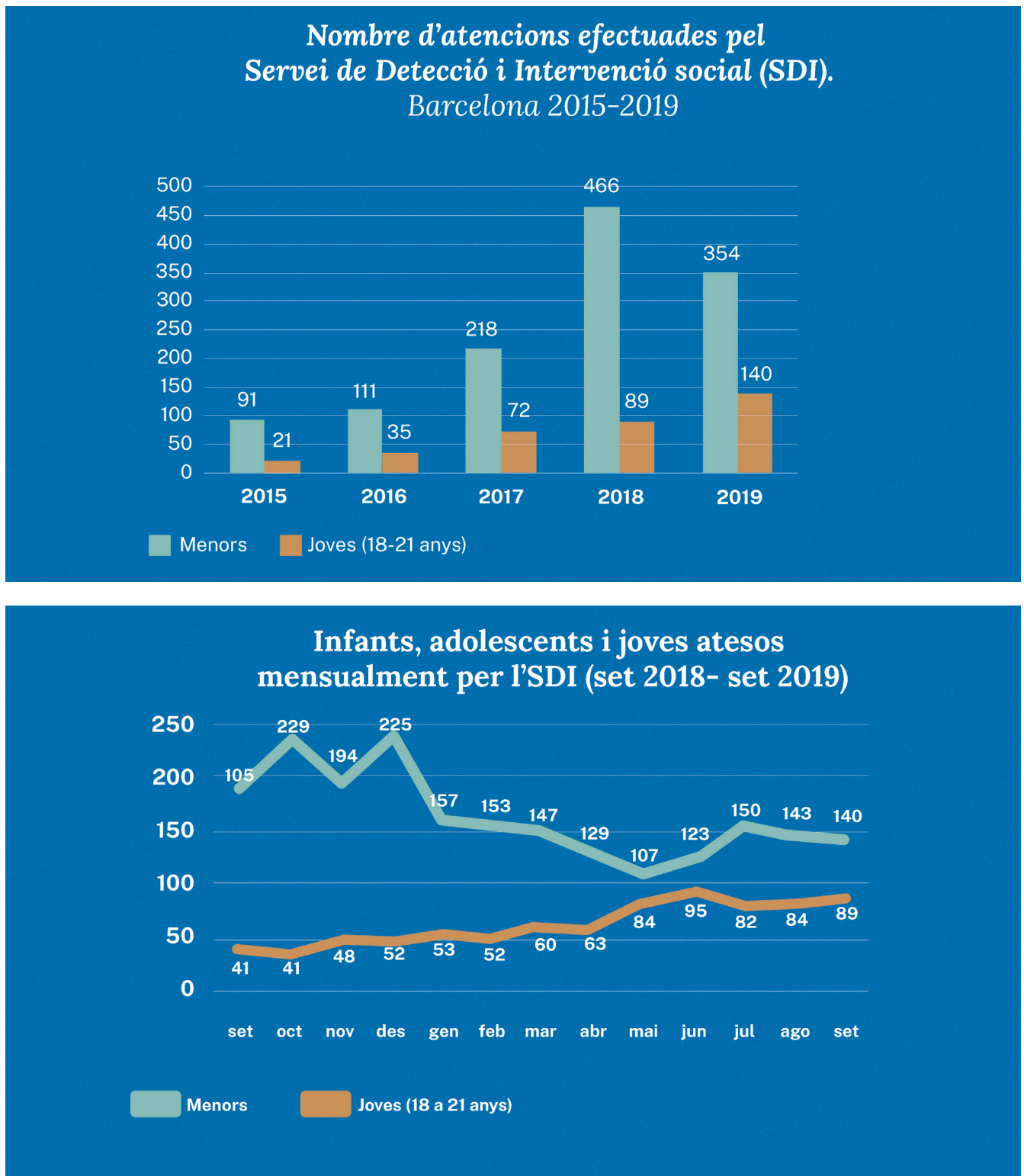
L'any 1989, l'Ajuntament de Barcelona va crear el **Servei d'Atenció a les Persones Immigrants, Estrangeres i Refugiades (SAIER)** per treballar en qüestions d'inclusió, convivència, acollida i inserció social i laboral de les persones immigrants i refugiades. El SAIER ha estat una unitat capdavantera en l'atenció local a les persones immigrants i refugiades i avui és una referència reconeguda a escala internacional (OECD, 2018). Segurament una part del seu èxit rau en el fet que és capaç d'adaptar-se a la realitat a mesura que aquesta canvia; que és un servei que suma veus plurals i que aplega entitats diferents en un espai gestionat per l'Ajuntament, i que ofereix una resposta integral a les persones immigrades, sol·licitants d'asil i refugiades que resideixen a la ciutat (Ajuntament de Barcelona, 2010). Per fer-ho, el SAIER rep la participació de l'Ajuntament de Barcelona i d'altres entitats especialitzades, com AMIC-UGT, el Centre d'Informació per a treballadors estrangers (CITE), la Creu Roja, el Consorci de Normalització Lingüística o el Col·legi de l'Advocacia de Barcelona.

El fet que l'Ajuntament disposés d'un instrument tan potent que, a més de donar respostes, tenia i té la capacitat de detectar nous fenòmens, pot explicar la prestesa amb què la ciutat va començar a pensar i actuar en relació amb el col·lectiu de menors migrants sense referents

familiars. **L'Ajuntament de Barcelona va ser una de les administracions locals pioneres a buscar respostes per atendre el col·lectiu de menors migrants sense referents familiars que arribaven a la ciutat.** Malgrat que no té competències específiques en matèria d'atenció a menors i joves migrants sense referents familiars, la ciutat sempre ha intentat buscar aquestes respostes i ha anat més enllà del que competencialment li corresponia (Mañas i Menta, 2019; Arnal i Garcés, 2021). Ens trobem clarament davant de l'exercici del principi de subsidiarietat, ja que pressuposa que la garantia dels drets correspon a l'Administració més propera, en primer lloc; però, en aquest cas, no només en la consideració clàssica d'aquesta subsidiarietat com a merament executiva (facilitant el compliment de mesures adoptades en nivells administratius superiors) sinó que, més aviat, ens trobem davant d'una **subsidiarietat garantista** (que adopta mesures per garantir drets de ciutadania quan les administracions superiors amb competències en la matèria no les duen a terme).

L'any 1999 l'Ajuntament va crear el **Servei Municipal de Detecció i Intervenció (SDI) amb menors migrants** que vivien als carrers i als espais públics de la ciutat en situació d'extrema vulnerabilitat i alt risc d'exclusió social (Mañas i Menta, 2019). El servei ha anat ampliant el seu marc d'actuació i també intervé en joves migrants sense referents familiars fins que se'ls pot derivar als serveis socials bàsics d'atenció primària i fins que arriben als 21 anys. L'SDI treballa en la detecció d'aquest col·lectiu de joves mitjançant la intervenció de carrer i els acompanya quan són derivats als recursos corresponents segons el diagnòstic de cada cas. De la mateixa manera, l'SDI treballa amb entitats que donen suport a aquest col·lectiu. El servei s'ha ampliat al llarg del 2020 per tal de poder donar una millor resposta a un fenomen que ha anat creixent a la ciutat.

Figura 14. Nombre d'atencions efectuades per l'SDI de Barcelona, 2015-2019.

Font: Mañas i Menta, 2019.

Quan es va crear, l'SDI tenia quatre persones educadores i actualment disposa de disset professionals d'àmbits diversos per atendre la pluralitat de casuístiques amb què es troba. L'SDI treballa en col·laboració amb la DGAIA i té un servei d'assistència jurídica especialitzada. Des de l'SDI i des de l'àrea de Serveis Socials de Barcelona, es treballa amb aquest col·lectiu de manera individualitzada i a partir d'itineraris que s'adaptin als canvis de circumstàncies que poden viure aquestes persones joves.

Paral·lelament a aquests serveis de caràcter específic, cal assenyalar que l'any 2006 la ciutat va crear el **Servei de Gestió de Conflictes d'Àmbit Social a l'Espai Urbà**, que treballa els conflictes de convivència a l'espai públic de la ciutat i que ha estat imprescindible per treballar i per actuar davant de situacions d'alarma social i rebuig que l'existència de centres de menors i joves migrants sense antecedents familiars podien generar en determinats barris. Aquest servei duu a terme un treball comunitari i una feina de comunicació i informació amb el teixit social dels barris (veïnatge, comerços i entitats socials) amb l'objectiu de treballar la percepció d'inseguretat i els discursos de criminalització, així com d'acompanyar els processos

d'integració d'aquest col·lectiu (Mañas i Menta, 2019). Igualment, el **Servei d'Inserció Social per a persones sense llar** (creat l'any 1990) proporciona atenció social a les persones amb una situació d'alta vulnerabilitat social i, des del 2017, atén els i les joves extutelats.

Precisament, l'increment del nombre de joves als equipaments i recursos del programa de sensellarisme i el desajust que això suposa a l'hora d'atendre aquest col·lectiu van fer que el municipi es plantegés un recurs residencial específic. Així, l'any 2017 neix el **Centre d'Al·lotjament Maria Feixa**, un espai d'acolliment temporal per a joves sense llar, gestionat per la Fundació APIP-ACAM.

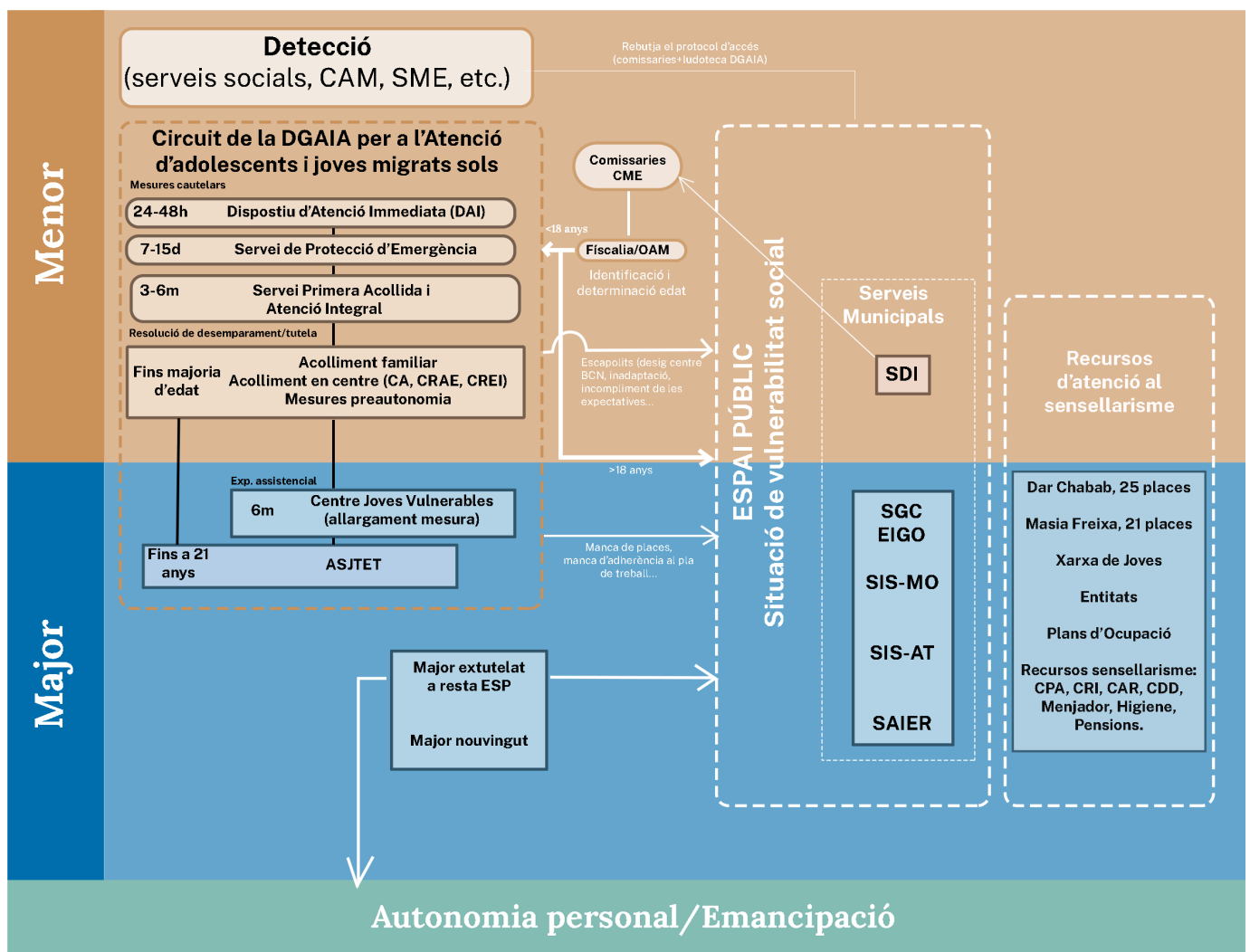
En relació amb l'educació no formal, en el curs 2019-2020 l'Ajuntament de Barcelona, per mitjà de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, va crear l'**Escola Municipal de Segones Oportunitats** (em2o). L'em2o té com a objectius principals acompanyar, orientar i donar suport als i a les joves en la seva transició cap a la vida adulta; facilitar el seu retorn al sistema educatiu reglat, en el cas que hagin abandonat prematurament els estudis obligatoris, i capacitar-los per poder accedir al mercat laboral.

Al final del 2018, i com a resposta a l'increment de joves de 18 a 25 anys en situació de vulnerabilitat a Barcelona, va néixer la **Xarxa de Joves Barcelona** (Xbcn), impulsada des del Consorci de Serveis Socials i l'Ajuntament de Barcelona. L'Xbcn vol treballar per garantir les competències integrals dels i de les joves perquè puguin accedir a la plena autonomia. Es tracta d'un espai de col·laboració i coordinació entre administracions (Consorci de Serveis Socials, ASJTET de la Generalitat de Catalunya i l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament) i entitats especialitzades del tercer sector. L'Xbcn atén els i les joves extutelats; joves migrants sense referents familiars en situació de vulnerabilitat un cop han sortit del sistema de protecció; joves migrants sense referents familiars que no han passat pel sistema de protecció català i arriben a Catalunya sent ja majors d'edat, i joves que, tant si han passat com si no pel sistema de protecció, es troben en risc d'exclusió social. Per tant, el servei atén la figura dels joves migrants sense referents familiars, però com a part del col·lectiu de joves de la ciutat en situació de vulnerabilitat i risc d'exclusió social. L'objectiu de l'Xbcn és crear una cartera de serveis i

recursos que reculli les aportacions que fan les administracions i les entitats de la xarxa per tal de generar un sistema sumatori que garanteixi la sostenibilitat i la coordinació publicoprivada, i eviti la duplicació de serveis (Mañas i Menta, 2019).

A Barcelona, els serveis dels quals disposa la DGAIA se sumen als que desenvolupa complementàriament l'Ajuntament. D'aquesta manera es dibuixa el circuit d'intervenció i atenció a menors, adolescents i joves sense referents familiars que es troben en situació de vulnerabilitat social.

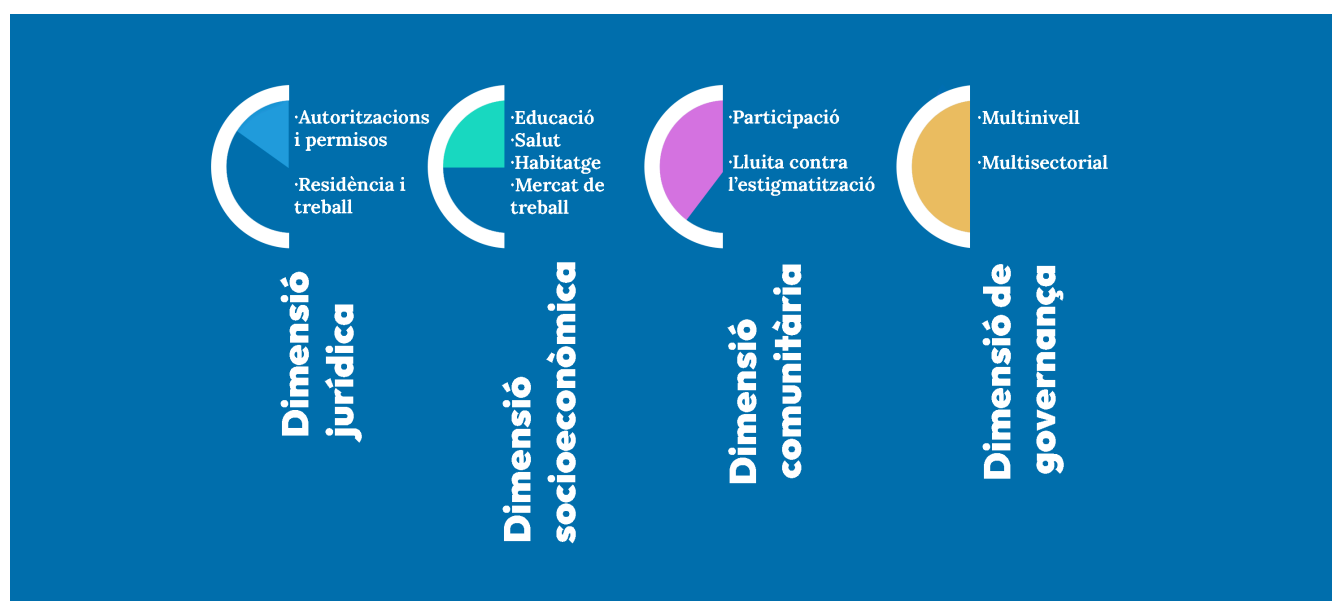
Figura 15. Circuit de detecció, intervenció i atenció a menors i joves sense referents familiars a Barcelona.

Font: Servei de Detecció i Intervenció, Ajuntament de Barcelona.

5.2 Actuacions en relació amb joves migrants sense referents familiars a Barcelona

Per tal d'estudiar amb més detall les necessitats, les accions i les respostes que s'han dut a terme a la ciutat de Barcelona en relació amb els i les joves migrants sense referents familiars, ha semblat adequat estructurar l'anàlisi en **quatre dimensions** que volen oferir una mirada completa del procés d'integració i inclusió d'aquest col·lectiu a la ciutat.

D'una banda, es planteja la **dimensió jurídica**, que busca examinar quines necessitats s'han detectat en aquest àmbit i quines han estat les respostes establertes. Es pretén parlar del procés de documentació d'aquests joves i això vol dir parlar d'autoritzacions de treball i residència, però també d'accés a la informació i d'acompanyament jurídic.

La **dimensió socioeconòmica** busca examinar quines són les necessitats i les accions empreses en aspectes com l'accés als drets a l'educació, la salut i l'habitatge o com l'accés al món laboral.

La **dimensió comunitària** vol identificar reptes i accions duts a terme en el marc de la participació del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars en la vida quotidiana de

la ciutat, i es presta atenció a la generació de vincles i de relacions amb les entitats socials i la resta de la ciutadania. També inclou les necessitats i les accions en relació amb els discursos d'odi i amb l'estigmatització d'aquest col·lectiu de joves.

Finalment, la **dimensió de governança** vol posar en relleu els reptes que hi ha en la gestió multinivell i multisectorial d'un fenomen que requereix unes polítiques públiques participades, cooperatives, transparents i coherents entre si.

Passem ara a explicar amb més detall cadascuna d'aquestes quatre dimensions.

La dimensió jurídica

Una de les constriccions més grans que hi ha hagut en relació amb la població jove migrant sense referents familiars era, com s'ha apuntat amb anterioritat, la **seva situació jurídica**. El sistema existent ha complicat l'adquisició d'un permís de residència, especialment per a les persones menors que arribaven al sistema d'acollida amb més de 16 anys. De la mateixa manera, històricament, aconseguir una autorització de treball ha estat un procediment llarg i feixuc que majoritàriament no es resolia favorablement i deixava sense opcions de treball digne les persones que formen part d'aquest col·lectiu. La renovació de les autoritzacions acabava desembocant, en massa ocasions, en una **situació d'irregularitat sobrevinguda que, per definició, s'ha d'entendre com una disfunció del sistema migratori**.

Aquesta disfunció del sistema s'havia intentat pal·liar amb serveis d'acompanyament i assessorament per a joves migrants en el marc de serveis com el **SAIER** o l'**SDI** i amb el suport a les actuacions de les entitats socials. Per facilitar la regularització administrativa, l'Ajuntament de Barcelona havia reactivat la **Xarxa d'Entitats Socials d'Assessorament Jurídic en Estrangeria** (XESAJE). Malgrat l'èxit i el compromís d'aquestes accions, no deixaven de ser una resposta conjuntural per superar una situació disfuncional provocada per la legislació d'estrangeria mateixa. Cal recordar, alhora, que l'**Ajuntament de Barcelona ofereix un empadronament actiu que facilita el registre en tots els casos, independentment de les condicions**

administratives i de residència de les persones, cosa que facilita el seu accés als serveis bàsics. A més a més, des del 2019 la ciutat disposa del **document de veïnatge**²³, que acredita la validesa d'una sèrie de dades que permeten a les persones que el tenen demostrar el seu grau d'integració com a veí o veïna de la ciutat. Per accedir al document, cal tenir com a mínim 18 anys i haver viscut a l'Estat espanyol un mínim de dotze mesos, amb un empadronament a Barcelona de com a mínim sis mesos anteriors a la sol·licitud, i estar en situació administrativa irregular.

La reforma del Reglament d'estrangeria²⁴ **ha significat un canvi fonamental en aquesta situació**, ja que recull una de les demandes històricament més reclamades per part d'organismes supervisors de protecció de drets, com el Síndic de Greuges, el Defensor del Poble, l'Ararteko o UNICEF, per esmentar-ne algunes, així com per moltes entitats socials (Mañas i Menta, 2019). Malgrat que encara és aviat per avaluar l'impacte de la reforma, el fet és que, sobre el paper, ha d'impedir que cap jove migrant sense referents familiars es trobi en una situació de falta de documentació. Tot i que no es disposa de dades oficials, segons han informat mitjans de comunicació, la reforma del Reglament d'estrangeria ha triplicat les autoritzacions de treball concedides a joves migrants sense referents familiars²⁵. El paper de la Generalitat de Catalunya i de la DGAIA, especialment, serà clau per garantir el desplegament correcte de la reforma: d'una banda, perquè se substituirà el requisit d'exigència d'una acta notarial per identificar la persona menor per un informe de l'entitat competent de la comunitat autònoma, i perquè per a l'acreditació dels mitjans econòmics necessaris en els processos de renovació, es computaran els ingressos provinents del treball, però també del sistema social. Això ofereix un espai d'intervenció a les entitats i també a les administracions públiques per acompanyar aquests joves en el seu procés d'emancipació i autonomia. La reforma inclou una disposició transitòria, de caràcter retroactiu, per atendre les persones joves extutelades que tenen entre 18 i 23 anys i estan indocumentades, per tal de poder arreglar la seva situació administrativa.

²³ Vegeu més informació sobre el document de veïnatge a https://ajuntament.barcelona.cat/novaciudadania/sites/default/files/documents/document_veinatge_web_2019.pdf

²⁴ Vegeu el capítol 3 sobre la reforma del Reglament.

²⁵ Vegeu <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/telenoticies/es-tripliquen-les-autoritzacions-de-treball-tramitades-a-joves-estrangers/video/6144923/>

La dimensió socioeconòmica

Si bé la situació jurídica del conjunt de joves migrants sense referents familiars sembla ben encaminada i s'espera que resolgui una bona part de les mancances existents fins a avui en aquest aspecte, no es pot dir el mateix de la dimensió socioeconòmica d'aquest col·lectiu. El cert és que hi concorren les dificultats que es troben els i les joves de la ciutat avui en dia amb les que deriven de la seva situació d'estrangeria i de falta de referents familiars o vincles socials.

Una de les preocupacions principals sobre el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars és el seu accés a **l'educació i la formació**. Si bé accedir-hi és un dret de la infància i el sistema públic educatiu garanteix que hi participin, el cert és que **els i les joves que tenen més de 16 anys ja no es poden matricular fàcilment als instituts i la falta de formació bàsica cronifica la seva situació futura**. Les desigualtats que afronten els i les menors migrants per gaudir de les mateixes oportunitats que els i les menors autòctons (Bonal, 2012) s'incrementen significativament en cas que no tinguin referents familiars.

Els programes de formació i inserció per a joves que no han acabat l'ESO, els cursos d'inserció laboral del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) vinculats al programa Garantia Juvenil (que requereixen tenir una targeta d'identitat d'estranger, TIE) o els plans d'inserció laboral podrien ser una alternativa per a una bona part d'aquest col·lectiu, però moltes vegades no hi accedeixen per problemes burocràtics o no els poden continuar perquè no dominen amb suficiència els idiomes de treball.

Figura 16. Grau de coneixement dels idiomes de la joventut de Barcelona, 2020.

Grau de coneixement dels idiomes							
		Origen		Estrat de barris			
	Total	Espanya	Estranger	Estrat 1	Estrat 2	Estrat 3	EJOB2015
Català							
Bo	53,3	82,1	32,4	47,8	58,7	55,0	
Regular	19,5	9,6	26,7	22,4	17,1	17,6	
Nocions	17,8	6,3	26,2	19,2	15,7	18,5	
Gens	9,4	2,1	14,7	10,6	8,5	8,8	
Castellà							
Bo	92,1	99,3	71,6	81,5	98,5	94,1	
Regular	6,8	0,5	24,8	15,1	1,5	5,4	
Nocions	1,1	0,1	3,5	3,4	0,0	0,5	
Gens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Anglès							
Bo	58,5	62,3	53,3	45,5	61,2	70,9	51,4
Regular	28,3	28,8	27,6	34,3	26,8	23,2	28,4
Nocions	8,9	6,9	11,7	13,6	8,7	3,4	12,8
Gens	4,2	2,0	7,3	6,6	3,3	2,6	7,2

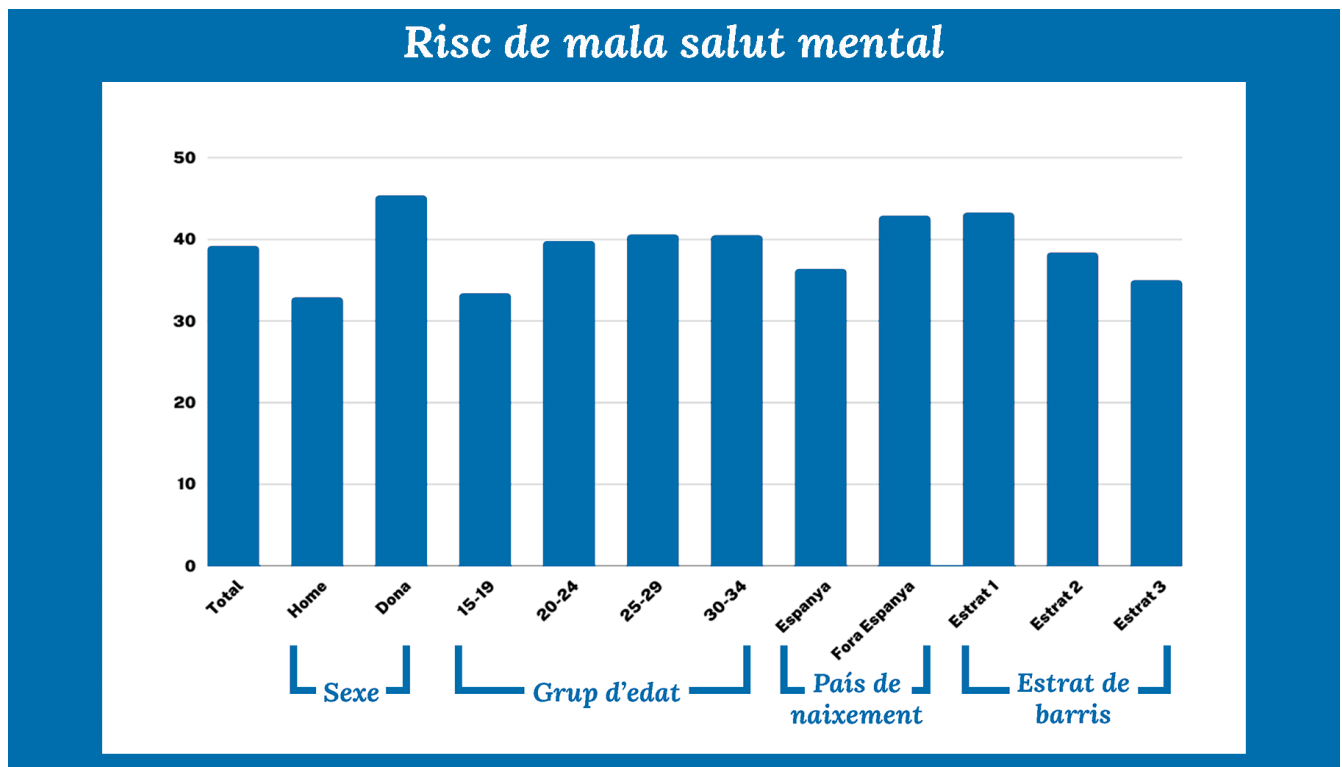
Font: Ajuntament de Barcelona, 2021.

En aquest sentit, **l'Ajuntament de Barcelona dona suport a diverses iniciatives que busquen enfortir les capacitats educatives del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars, especialment des de la perspectiva de la formació no formal**. Alhora, l'Ajuntament participa, a través de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, en iniciatives com el **projecte Prometeus**, que ajuda joves del barri del Raval a començar estudis universitaris. El projecte és una iniciativa de l'Associació Educativa Integral del Raval (AEIRaval) i el diari *El Raval*, i també hi participen les universitats públiques amb seu a Barcelona.

En relació amb els **serveis de salut**, cal entendre que l'atenció psicosanitària de joves migrants sense referents familiars és imprescindible. En l'Enquesta de la joventut de Barcelona del 2020 s'hi indicava que el 39,1% del jovent de la ciutat tenien risc de mala salut mental. Aquesta situació s'accentua en les persones estrangeres. L'estrès que desenvolupen les persones que han emprès soles el projecte migratori és especialment agut en el cas de les més

joves (Bravo i Santos-González, 2017). Sense atenció i tractament, aquest estrès pot esdevenir crònic i derivar en greus problemes de salut. L'anomenat *síndrome d'Ulisses* (Achotegui, 2004) implica irritabilitat i una àmplia simptomatologia que pot derivar en greus problemes de salut i de caràcter conductual.

Figura 17. Risc de mala salut mental de la joventut de Barcelona, 2020.

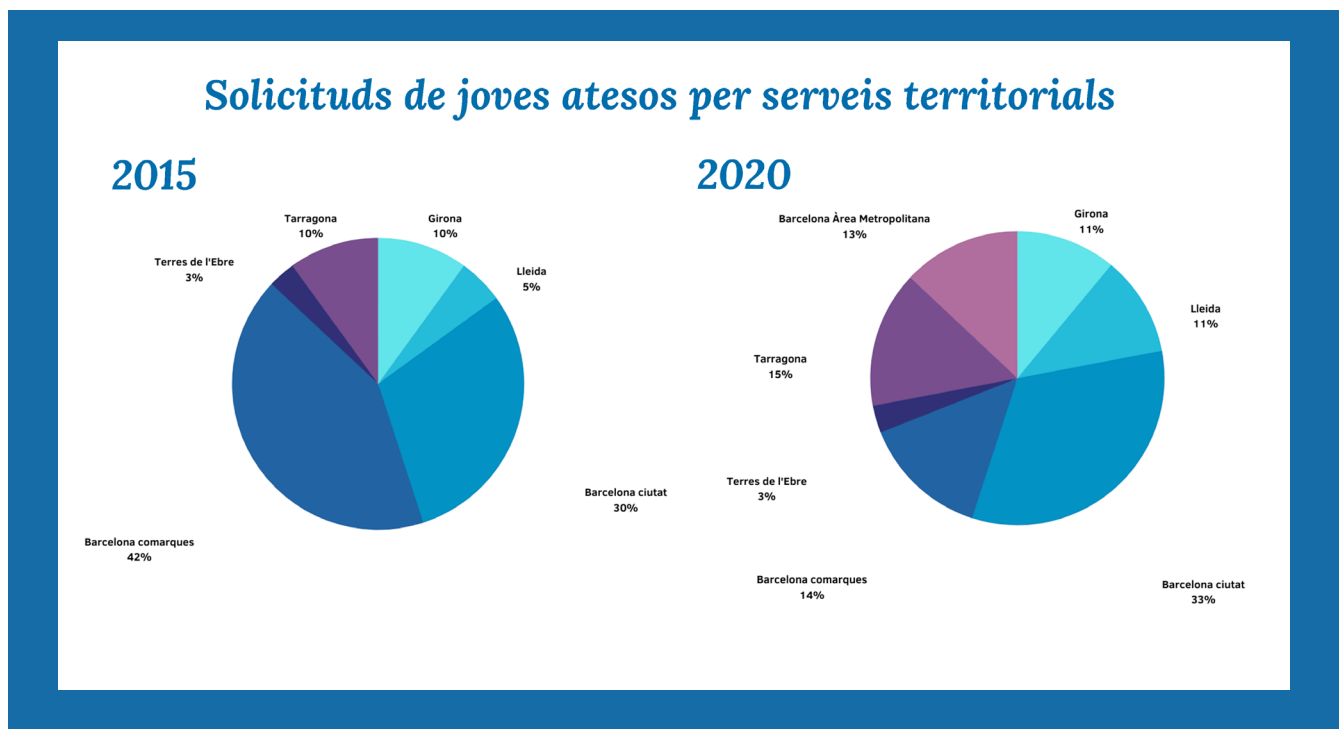

Font: Ajuntament de Barcelona, 2021.

En aquest sentit, cal apuntar que des de l'Ajuntament de Barcelona mai no s'ha posat cap obstacle a l'accés de joves migrants sense referents familiars. **A la ciutat de Barcelona hi ha diverses iniciatives que poden brindar una assistència psiquiàtrica especialitzada**, com, per exemple, els equips de salut mental per a les persones sense llar (ESMESS) de l'Ajuntament de Barcelona, el Programa de psiquiatria transcultural i immigració al llarg de la vida de la Vall d'Hebron i l'equip de psiquiatria de Dar Chabab. No obstant això, es detecta una falta d'acompanyament a la salut mental d'una manera més transversal i sistematitzada per als casos que no es consideren greus.

D'altra banda, l'**habitatge** s'ha convertit en un dels reptes principals en l'atenció integral de joves migrants sense referents familiars. Si es miren les dades del programa d'habitatge de l'ASJTET, es pot veure que hi ha hagut un increment important de l'ús d'aquest recurs. **Per accedir al servei d'habitatge, els i les joves migrants sense referents familiars han d'estar vinculats a un pla de treball individual (PTI) per afavorir el seu desenvolupament social, laboral, emocional i relacional.** El compromís de participar en el PTI és un requisit per continuar en el programa, tot i que s'intenta que no s'allargui més enllà dels 21 anys. Si bé el total s'ha incrementat en termes absoluts, el pes de Barcelona ciutat avui és similar al del 2015.

Figura 18. Sol·licituds de persones joves ateses per serveis territorials, 2015 i 2020.

Font: ASJTET, 2016 i 2021.

A la ciutat de Barcelona hi ha 279 places per atendre joves migrants sense referents familiars i cal recordar que, des del 2006, a la ciutat hi ha el **Servei d'Acompanyament Especialitzat a persones joves tutelades i extutelades (SAEJ)**, que gestiona una bona part de les places disponibles a la ciutat.

L'ASJTET disposa d'opcions residencials diverses per quan s'ha superat la majoria d'edat. **Hi ha els pisos assistits per a joves entre 18 i 21 anys sense recursos propis ni familiars**, on habitualment resideixen quatre persones usuàries i on hi ha una persona responsable per pis (dues en el cas dels pisos assistits per a joves amb discapacitat o problemes de salut mental). També **hi ha un servei de residència o pisos per a persones joves vinculades a programes d'inserció laboral**, que atén a joves d'entre 16 i 20 anys, sempre que estiguin o hagin estat sota la tutela de la Generalitat de Catalunya. Un últim servei, vinculat al traspàs dels pisos de 16 a 18 anys a la DGAIA, permet a l'ASJTET continuar oferint la possibilitat d'un pis assistit per aquells i aquelles adolescents que vulguin anticipar el seu procés d'emancipació.

Figura 19. Places residencials per a menors i joves sota tutela de la DGAIA, 2019.

Places residencials existents per a menors i joves sota tutela de la DGAIA, 2019

Noves places 2019	Disp.	Places	Places 2019	BCN		BCN Comarques		BCN Metropolitana		Girona		Lleida		Tarragona		Terres de l'Ebre		Totals	
				Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places	Disp.	Places
Pisos >18	24	86				2	8	2	8	1	4	1	4	1	4			7	28
SAEJ	3	60																	
Residències Joves Treb.	3	49																	
Total	30	195																	
Pisos assistits >18. Disc./Salut Mental						2	8	2	8	1	4	1	4	1	4			7	28
Pisos assistits >18	31	118				14	42	27	84	17	62	10	37	12	39	6	25	117	407
Pisos assistits 16-21												1	3	2	6			3	9
Residència Prog. Inserció	2	24				4	53							1	18			7	95
Servei d'Acompanyament Esp. per a Joves (SAEJ)	3	137								2	17	2	28	3	28			10	210
Total	36	279				18	95	27	84	19	79	13	68	18	91	6	25	144	749

Font: ASJTET, 2021.

A Barcelona, hi ha 279 places en aquest conjunt de serveis, cosa que suposa el 37% del total de places de Catalunya. En els darrers anys, hi ha hagut un traspàs dels recursos d'habitatge existents a la ciutat de Barcelona al Consorci de Serveis Socials de Barcelona i això ha

suposat una racionalització de les places i del seu ús per adequar-lo a la realitat.

De manera complementària a les opcions residencials que s'articulen a través del Consorci de Serveis Socials, cal esmentar que l'Ajuntament de Barcelona continua atenent joves migrants sense referents familiars a través de la xarxa de recursos i serveis de les persones sense llar. El municipi disposa de 1.349 places d'allotjament diari, 285 places en centres de dia, 145 places diàries en serveis d'higiene i 1.637 places de menjador social (Mañas i Menta, 2019). En aquests moments, el 20% de les persones que atén aquesta xarxa són joves migrants, molts dels quals han arribat d'altres comunitats autònomes, i això suposa una distorsió dels objectius de la xarxa de recursos del sensellarisme, pensada principalment per donar cobertura a persones en itinerància i sense vinculació amb la ciutat.

En l'àmbit de l'allotjament, a la ciutat de Barcelona també hi ha el centre de Montgat, que ofereix 40 places dins del projecte "Llar d'oportunitats", cofinançat per l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat amb la col·laboració de les entitats Superacció i la Fundació de la Santa Creu. A més, el centre Maria Freixa, operatiu des del 2018, ofereix 21 places. D'altra banda, **hi ha una sèrie de places d'allotjament en pisos assistits oferts per entitats**, com ara la Fundació Putxet, que ofereix 12 places d'allotjament; l'associació Punt de Referència, que ofereix unes altres 12 places d'allotjament en 3 pisos assistits, i la Fundació Migra Studium, que

ofereix un total de 24 places entre pisos assistits i famílies d'acolliment. A més, l'entitat Servei Solidari lidera la iniciativa Pont Jove, un recurs d'habitatge amb seguiment educatiu destinat a persones joves extutelades amb la finalitat que aconseguixin els recursos necessaris per desenvolupar-se amb autonomia. La iniciativa, emmarcada dins de les actuacions concertades des de l'ASJTET, disposa de 10 habitatges d'autonomia, 3 habitatges d'alta autonomia i 1 residència, i atén més de 70 joves anualment.

Dins de l'àmbit de **l'acolliment**, també s'impulsen iniciatives per fomentar l'acolliment familiar de joves, que, a més de cobrir aquesta necessitat bàsica, també contribueixen a la creació de vincles amb la societat d'acollida. La Fundació Migra Studium ha impulsat la **Xarxa d'Hospitalitat Hospitalaris**²⁶, que promou l'acolliment familiar a persones migrades i refugiades en general, incloses també persones menors durant un mínim de quatre mesos amb possibilitat d'extensió.

En relació amb el **mercat de treball**, cal assenyalar que també és un repte clau per a la joventut de Barcelona, al marge dels seus orígens o la seva situació administrativa. Les persones joves migrants sense referents familiars, però, són les que, de nou, pateixen més dificultats per accedir al mercat laboral. En aquest àmbit, hi ha una sèrie de programes oferts per l'Administració pública, com el **programa Via Laboral** de l'ASJTET, que busca afavorir que el o la jove defineixi i executi el seu projecte professional, vital i de futur i posa al seu abast totes les eines d'orientació professional i tots els recursos formatius o laborals de l'ASJTET o de la xarxa normalitzada. Així, es reserven places per a joves migrants sense referents familiars en el marc dels quatre projectes singulars finançats pel Servei d'Ocupació de Catalunya per a joves de la Garantia Juvenil. A més, en els projectes 2020-2021, es va instaurar la figura del **SUJAV (suport a joves d'alta vulnerabilitat, principalment joves no acompanyats)**, que va donar atenció a més de 20 joves, principalment en **tramitació de documentació i recursos d'habitatge, educatius i de suport comunitari**. Un altre dels serveis adreçat a brindar suport al jovent, és el **Programa de referents d'ocupació juvenil** que, malgrat estar destinat a joves en general, en l'últim quadrimestre ha atès 248 persones joves migrants, la qual cosa suposa

26 Vegeu <http://www.migrastudium.org/projectes/xarxa-hospitalitat>

gairebé el 50% del conjunt de persones joves ateses en el programa durant aquest període.

En els darrers anys, l'Ajuntament de Barcelona ha anat desenvolupant diverses actuacions per atendre aquest col·lectiu. **Barcelona Activa s'ha implicat en la formació i l'ocupació d'aquests i aquestes joves** per tal de facilitar la regularització de la seva situació administrativa mitjançant una oferta laboral d'un any de durada. Els projectes integrals de contractació estan pensats per a persones en situació d'irregularitat administrativa a fi de fomentar el seu procés de regularització. Dins d'aquests projectes, han pogut regularitzar la seva situació administrativa un total de vint joves majors d'edat, principalment joves migrants sense referents familiars o en situació de màxima vulnerabilitat. En aquest cas, es tracta de joves procedents del continent africà, el 90% dels quals eren homes i el 60% dels quals tenien menys de 20 anys. D'altra banda, també es reserven places en el **programa Pròxim** a persones joves migrants sense referents ateses pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona. El **Programa d'inserció sociolaboral** va dirigit a persones en situació administrativa irregular regularitzable i ha atès 25 joves sense referents familiars des que es va posar en marxa el 2019.

Barcelona Activa també fomenta accions amb joves estrangers sense referents a través de subvencions com les del **programa de subvencions per a l'impuls socioeconòmic del territori "Impulsem el que fas"**, que té com a objectiu activar l'economia dels barris o districtes de la ciutat i generar una ocupació de qualitat. Al llarg dels cinc anys de convocatòria d'"Impulsem el que fas" (2017-2021), s'han desenvolupat un total de 21 projectes dirigits a joves sense referents familiars. La tipologia de projectes subvencionats abasta **accions prelaborals, formació per a la millora de competències professionals, acompanyament per a l'orientació o la cerca d'ocupació, activitats de foment de la inserció laboral o la creació d'itineraris integrals d'ocupació per intentar fomentar la contractació d'aquest col·lectiu de joves**. Alguns exemples són "Sortint de la infraexposició", un taller de sensibilització per millorar les possibilitats d'ocupabilitat de joves migrants sense referents familiars impartit per l'associació RUIDO Photo; cursos de barberia i cura de persones dependents per la Fundació Privada Bayt al-Thaqafa, i el projecte "Talent digital+", una formació dirigida a joves vulnerables amb talent en l'àmbit digital i coordinat per la Fundació Comtal. De manera similar, el Centre de Coordinació de la Resposta Econòmica (CECORE) de l'Ajuntament de Barcelona ofereix subvencions per a entitats que fan inserció sociolaboral amb joves en situació de vulnerabilitat. Amb aquesta eina se subvenciona, per exemple, un projecte per a la Xarxa de Joves de Barcelona per a la inserció laboral de joves migrants sense referents familiars per donar resposta a la mesura de govern a fi d'afavorir l'accés a la regularitat i prevenir la irregularitat sobrevinguda.

També **hi ha un conveni amb Mercabarna** que estableix un pla de formació per a persones joves migrants extutelades d'entre 18 i 21 anys que es troben en pisos assistits a la ciutat i que només tinguin permís de residència. A través de la formació, incloent-hi pràctiques no laborals amb les empreses situades a Mercabarna, se'ls prepara per a la venda de peix. Després de les pràctiques, s'obre la possibilitat de fer una contractació laboral per un any, alhora que s'inicien els tràmits per obtenir l'autorització de treball inicial per compte d'altri. Les empreses participants reben formació jurídica i de sensibilització, així com acompanyament al llarg del procés.

Figura 20. Accions principals en la formació i l'ocupació de joves migrants sense referents familiars**a Barcelona, 2017-2019.**

Accions formatives	<i>Garantia juvenil</i>	Projectes en que participen 22 joves amb permís de residència però sense permís de treball (joves que migren sols, reagrupament familiar, sol·licitants d'asil...), dels quals, 13 joves migrants sols.
	<i>Altres accions formatives</i>	16 joves migrants sols derivats a 3 accions formatives (logística, instal·lador de gas, atenció al client).
Acció d'ocupació per a la regularització de la situació administrativa	<i>Plans d'ocupació</i>	7 joves amb contractes iniciats a finals del 2018.
	<i>Programa "Treball als Barris" amb el suport del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC)</i>	2 joves del Districte de Ciutat Vella amb inici de contractes al març del 2019.

Font: Mañas i Menta, 2019.

L'Ajuntament també hi participa d'una manera activa, donant suport a iniciatives promogudes per entitats socials que treballen per afavorir la incorporació de joves migrants sense referents familiars al mercat de treball. Per mencionar-ne algunes, es pot posar l'exemple del **programa "Cuinant oportunitats"** de la Fundació Mescladís²⁷, una proposta de formació per a joves que vulguin treballar en l'àmbit de la restauració, com a cambrers o cambreres i ajudants de cuina. La formació busca reconèixer les històries de vida de l'alumnat i respectar els seus coneixements previs i la seva trajectòria migratòria. Alhora, a través dels espais de restauració de l'entitat, ofereix un espai de trobada per a tota la ciutadania.

Altres iniciatives de tallers de formació per facilitar la inserció laboral per part de les entitats són, per exemple, l'**Espai Superacció**, un espai de formació no reglada per a joves que no han tingut la possibilitat d'obtenir un títol oficial per alguna raó afectivoemocional. Un altre exemple és el **programa Tasta'm**²⁸, nascut l'any 2013 i impulsat per Servei Solidari, que busca afavorir la inserció laboral i social de persones joves, alhora que en reforça la capacitat relacional. S'adreça a joves d'entre 16 i 20 anys que no tenen competències lingüístiques o instrumentals

27 Vegeu <https://www.mescladis.org/cuinant-oportunitats/que-es-cuinant-oportunitats>

28 Vegeu <http://serveisolidari.org/ca/quefem/FORMACIO/TASTAm>

suficients per incorporar-se al sistema educatiu reglat o al món laboral. Els ofereix una aproximació a diversos oficis, així com orientació professional i seguiment educatiu, xerrades, formació i tallers, a més de sortides i activitats socioculturals perquè treballin també la seva vessant relacional amb altres joves i estableixin vincles amb la ciutat.

També cal fer una menció especial a l'atenció als grups que requereixen una **protecció especial**. Dins del grup de joves migrants sense referents familiars, són considerats com a persones amb més vulnerabilitat les que no han estat acollides en cap recurs residencial, fet que els impedeix tenir un seguiment de contacte diari que pugui detectar casos de criminalització o de victimització. Aquest col·lectiu acaba tenint un impacte especialment notable en els recursos de dia de caràcter general, com el centre Dar Chabab o l'equip d'educadors i educadores de carrer de la ciutat. També fa especialment complicada l'atenció a les persones menors que tenen alguna discapacitat o mala salut mental.

De manera transversal, també s'ha identificat l'existència d'una **bretxa digital** en l'accés a determinats serveis que complica l'agilitat per accedir a alguns recursos.

Finalment, **les noies joves migrants sense referents familiars acostumen a estar invisibilitzades en les estadístiques**. Diverses entitats, com Save the Children, Punt de Referència o Servei Solidari, per esmentar-ne només algunes, estan treballant progressivament per adoptar estratègies amb perspectiva de gènere que permetin millorar l'atenció d'aquest col·lectiu, especialment vulnerable a la violència i l'explotació sexuals. En el cas de la prevenció de la violència de gènere, la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos Assistits (FEPA) ha creat la Guia d'emancipació, en la qual consten serveis de formació i altres eines i espais de denúncia.

La dimensió comunitària

Formar part de la ciutat i participar activament en la seva vida social, cultural i lúdica també és cabdal per al benestar i la inclusió social de les persones joves migrants sense referents socials que viuen a la ciutat de Barcelona. La creació de xarxes relacionals i vincles entre aquest grup i la resta de la societat receptora té un impacte clau en la seva salut mental i en el seu desenvolupament futur (Alarcón *et al.*, 2018; Prieto-Flores i Feu-Gelis, 2018).

La participació de joves d'origen estranger en la vida social i cultural de la ciutat de Barcelona és menor que la del jovent autòcton, especialment pel que fa a les activitats artístiques o religioses o a la participació en cooperatives de consum ecològic o de proximitat. Aquesta situació s'agreuja en el cas de joves migrants sense referents familiars, que en moltes ocasions participen només en activitats autoreferencials, on ells i elles són els únics protagonistes.

Figura 21. Percentatge de joves que duen a terme activitats culturals i lúdiques a Barcelona.

Percentatge de joves que realitzen les següents activitats més d'un cop per setmana segons perfils

	Sexe			Grups d'edat				Origen		Estrats de barris		
	Total	Home	Dona	15-19	20-24	25-29	30-34	Espanya	Estranger	Estrat 1	Estrat 2	Estrat 3
Llegir llibres (exclosos els d'estudi)	42,5	38,4	46,6	30,2	42,1	45,4	47,1	44,6	39,6	38,5	45,1	44,2
Fer esport o exercici	59,9	65,9	54,1	62,5	61,5	58,7	58,6	60,4	59,3	57,8	58,7	64,1
Veure la televisió	60,0	54,5	57,7	59,3	50,2	54,6	60,0	57,0	55,0	58,5	55,4	54,3
Jugar a videojocs	26,9	43,9	10,4	43,7	30,4	24,3	17,5	29,5	23,4	28,5	27,4	24,4
Realitzar activitats artístiques i o culturals	28,6	27,2	36,4	37,6	35,8	29,1	28,6	33,8	29,2	32,7	31,0	32,0

	Sexe			Grups d'edat				Origen		Estrats de barris		
	Total	Home	Dona	15-19	20-24	25-29	30-34	Espanya	Estranger	Estrat 1	Estrat 2	Estrat 3
Esportiu	19,9	26,4	13,5	29,9	20,8	17,2	15,9	21,4	17,8	16,0	20,5	23,5
Cultural o d'oci	13,7	14,5	13,0	9,5	12,5	17,4	13,7	16,5	10,1	11,8	14,5	15,1
Partit polític, joventuts polítiques o sindical	3,1	3,9	2,4	2,0	1,7	3,9	4,1	3,9	2,2	2,5	3,6	3,3
ONG o entitat d'ajut als desfavorits o ajuda mútua	16,2	14,4	17,9	7,9	12,8	17,4	22,0	20,1	11,0	13,5	16,0	19,6
Religió	6,9	7,2	6,6	8,7	7,4	6,3	6,1	5,1	9,5	6,8	7,2	6,5
D'educació en el lleure (cau/esplai)	8,0	8,8	7,3	15,9	7,4	6,5	5,4	10,1	5,2	5,6	8,2	10,6
Cooperativa de consum ecològic i/o de proximitat	5,2	3,9	6,6	2,0	2,7	6,1	8,2	6,4	3,8	4,3	4,6	7,1
Altres grups, entitats o moviments de reivindicació social	6,7	5,9	7,6	3,6	6,7	7,7	7,7	8,2	4,8	5,4	6,7	8,5

Font: Ajuntament de Barcelona, 2021.

Des de l'**Institut Barcelona Esports** no es fan accions directes dirigides exclusivament al col·lectiu de joves migrants sense referents familiars, però, no obstant això, se'ls brinda suport mitjançant **subvencions a diversos projectes organitzats per entitats socials que inclouen aquest col·lectiu (d'entre 18 i 23 anys) com a beneficiari**. En aquest àmbit, la majoria de les accions s'han dut a terme a través del suport a entitats socials. Així, durant el 2019, es va posar en marxa un casal esportiu de caràcter pilot dirigit a joves en situació de carrer i liderat per Superacció, per enfortir i treballar els vincles mitjançant l'activitat esportiva. Va funcionar durant tot el mes d'agost i s'hi van atendre 100 joves, 10 menors de 18 anys i la resta, menors de 25 anys. Del total de persones joves ateses, només 2 han estat dones i 88 joves vivien al carrer. L'activitat pretenia fer treball educatiu i proporcionar orientació a través de l'esport i en un context lúdic (Mañas i Menta, 2019).

També en l'àmbit de l'esport hi ha altres projectes que han rebut el suport de l'Ajuntament. Un és el projecte **"Fútbol inclusiu comunitari"** del Centre Social Darna, que treballa per fomentar la inclusió i l'empoderament de persones joves nouvingudes que es troben en risc d'exclusió social. També es pot mencionar el projecte **"Acathi en moviment"** de l'entitat Acathi, que busca promoure una activitat esportiva inclusiva i diversa en espais accessibles i gratuïts; el projecte de l'**Escola de Fútbol Inclusiu** de la Fundació Trinijove, que està dirigida a infants i joves que no poden accedir a un equip tradicional per falta de recursos; el projecte **"Atletisme inclusiu"** de l'associació AMISI, o les activitats socials de l'associació Street Soccer Barcelona, entre altres.

L'acompanyament a joves migrants sense referents familiars a conèixer la ciutat i a millorar el seu sentiment de pertinença s'ha anat treballant amb el suport a iniciatives diverses. Per exemple, hi ha **projectes de mentoria** que suposen l'acompanyament voluntari a joves i en els quals es combina l'acció voluntària amb la intervenció professional. Projectes com els de **Referents** o **MentorHabilitats**, impulsats per entitats com Punt de Referència, Fundació Migra Studium o Servei Solidari, entre altres, són accions participatives que acompanyen els i les joves en el seu procés de ciutadania activa.

A la ciutat hi ha un gran nombre d'entitats, agents i serveis que treballen directament o indirectament amb joves migrants sense referents familiars. No obstant això, l'oferta d'espais de trobada i intercanvi és una mica més reduïda. En aquest àmbit **la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos Assistits (FEPA)** hi té un paper important a l'hora d'oferir un punt de trobada per a les entitats involucrades en el treball amb joves migrants sense referents.

L'Ajuntament també és conscient que l'obertura de nous centres i pisos tutelats sense planificació prèvia ni cap treball amb el territori i el veïnat pot suposar reaccions adverses en els barris i incentivar el rebuig i l'estigmatització (Mañas i Menta, 2019).

En relació amb les accions destinades a la societat d'acollida per evitar narratives i discursos d'odi, hi ha diverses iniciatives enfocades vers la prevenció i la resolució de conflictes. En l'àmbit de la prevenció, l'**Oficina per la No Discriminació (OND)** duu a terme un treball de sensibilització i d'acompanyament en denúncies de discriminació en coordinació amb la Fiscalia de Delictes d'Odi. A més, es fan altres accions d'àmbit més generalitzat, com el Manifest per una Barcelona antiracista, impulsat pel Consell Municipal d'Immigració de Barcelona, o accions i campanyes de sensibilització impulsades per la **Xarxa BCN Antirumors**, en què també participa activament l'associació ExMenas.

La dimensió de governança

L'acollida, l'atenció i l'acompanyament a joves migrants sense referents familiars és un àmbit d'actuació complex, perquè requereix una bona coordinació **multinivell** i **multisectorial**. **Hi ha diverses administracions amb alguna competència en relació amb aquest col·lectiu** i cal afavorir-hi els espais de diàleg i cooperació. Alhora, una bona part de **la cura i l'atenció a aquest col·lectiu de joves està en mans de les entitats del tercer sector**, que també requereixen suport i instruments que els permetin fer millor la seva feina.

Tal com s'ha indicat abans, l'any 2018 es va crear Xbcn, la **Xarxa de Joves de la Ciutat de Barcelona**, com una xarxa de serveis gestionada per les administracions públiques i les entitats

del tercer sector. La xarxa neix impulsada pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona en col·laboració amb l'Ajuntament de la ciutat a través de l'Àrea de Drets Socials, i la Generalitat de Catalunya a través de l'ASJTET. L'Xbcn actua com una xarxa de serveis gestionats per les administracions públiques i les entitats del tercer sector per fomentar l'autonomia plena d'aquest col·lectiu de joves i donar resposta a les seves necessitats, mitjançant el disseny d'itineraris educatius integrals que permetin l'exercici de la plena ciutadania social. Això es duu a terme amb el disseny d'uns itineraris educatius integrals que permetin aquest exercici de plena ciutadania. Actualment, la xarxa consta de 44 entitats membres i 3 òrgans de l'Administració pública. Aquest és un espai especialment privilegiat per treballar en instruments i protocols homogeneïtzats, fer seguiment de les casuístiques de cada jove migrant sense referents familiars, i identificar espais de millora tant en la feina de les administracions com de les entitats.

De manera paral·lela, també hi ha la **Xarxa d'Acollida i Acompanyament per a Persones Immigrants a Barcelona** (XAAPIB). Aquesta xarxa aplega nombroses entitats que treballen específicament amb l'acollida de joves migrants sense referents familiars, i té l'objectiu de garantir que aquestes persones adquireixin progressivament els recursos socials necessaris per situar-se de manera autònoma i en igualtat d'oportunitats a Barcelona.

Malgrat els espais de trobada i intercanvi que hi ha, es percep una sensació de falta de coordinació general entre les entitats i les administracions que treballen activament per brindar suport a joves migrants sense referents. Es demana una coordinació més generalitzada i estructurada del treball de tots aquests agents involucrats, per evitar el risc de duplicar serveis en algunes àrees i per superar l'escassetat de recursos en unes altres, així com per garantir una distribució més eficient dels recursos.

La Generalitat de Catalunya ha creat recentment la Taula per a la inclusió de joves en situació de vulnerabilitat (Acord GOV/48/2022, de 15 de març)²⁹, constituïda el 17 d'abril de 2022, en la qual participaran representants d'ens municipals, entitats socials, col·legis professionals, sindicats, i persones expertes en la matèria. Aquest espai de diàleg pot ser una

²⁹ Vegeu <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8628/1896428.pdf>

bona oportunitat per desenvolupar mecanismes que contribueixin a millorar la coordinació i la cooperació multinivell i multisectorial.

D'altra banda, en els darrers anys hi ha hagut un augment de la **formació especialitzada dirigida a treballadors i treballadores de la funció pública sobre temes rellevants relacionats amb el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars**. Per als equips del sistema públic de protecció, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha organitzat formacions específiques sobre infància i joventut tutelades, així com d'atenció a persones immigrants.

A Barcelona també s'han impartit formacions a agents de seguretat i a professionals de serveis socials i de les oficines d'atenció a la ciutadania. **La Guàrdia Urbana disposa d'un protocol intern i d'un pla d'acció elaborat el 2019 on s'implicaven diversos actors que incloïen la Guàrdia Urbana de Barcelona (GUB), els Mossos d'Esquadra (CME), la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la Generalitat de Catalunya (DGAIA), el Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona (CUESB), el Servei d'Emergències Mèdiques (SEM) i la Fiscalia de Menors**. Les entitats que treballen directament amb els i les joves migrants sense referents familiars afirmen, majoritàriament, que imparteixen formacions als seus equips professionals, encara que es fa de manera més adaptada al seu context i segons les seves necessitats.

També hi ha propostes des de l'àmbit universitari centrades en aquest col·lectiu. La Universitat Ramon Llull, per exemple, des de l'any 2018, ofereix un títol d'expert/a universitari/ària en nens i joves migrants que arriben sols. Igualment, a la UAB hi ha l'Observatori Universitari sobre Menors Estrangers no Acompanyats a Catalunya (OUNMENAC).

Finalment, una última qüestió de caràcter general és la **necessitat de millorar la recollida i el tractament de les dades sobre aquest col·lectiu**. Hi ha un dèficit seriós a l'hora d'identificar qui són els i les joves migrants sense referents familiars, especialment quan no han estat subjectes al sistema de tutela i acollida durant la seva minoria d'edat.

6. Propostes de treball

Des de la **Sindicatura de Greuges de Barcelona** considerem que, per avançar en els processos d'atenció, acollida i inclusió de les persones joves migrants sense referents familiars, l'Ajuntament de Barcelona ha de reforçar algunes de les seves actuacions, però també hauria de cercar la col·laboració de les altres administracions i de les entitats de la societat civil. En aquest sentit, les propostes d'actuació que es recomanen pretenen fomentar l'acció interna de l'Ajuntament, però també la seva interrelació amb altres agents.

Les propostes es plantegen com a opcions de treball obertes perquè s'entén que la seva adequació i integració a l'entramat municipal de la ciutat han de ser naturals i no forçades. En aquest sentit, les propostes busquen inspirar espais i àmbits d'actuació, i plantejar instruments d'acció i coordinació. La decisió final, però, així com els calendaris de disseny, implementació i avaluació, s'han de decidir des de l'àmbit municipal, atenent a la disponibilitat de recursos i també al compromís social de l'Ajuntament. Alhora, aquestes recomanacions volen servir com a inspiració per a un **full de ruta** que permeti avançar en una **agenda de treball col·lectiva**, en què participin els interlocutors i interlocutores clau per a l'atenció, l'acollida i l'acompanyament de joves migrants sense referents familiars.

A partir de les dimensions analitzades, la Sindicatura de Greuges de Barcelona formula les propostes següents:

6.1 La dimensió jurídica

Assessorament especialitzat.

- Amb la col·laboració de la Xarxa d'Entitats d'Assessorament Jurídic a Estrangers (XE-SAJE), caldria establir un procediment per reforçar la implantació del nou Reglament d'estrangeria i identificar les persones joves que es puguin acollir retroactivament als beneficis del nou reglament. Alhora, caldria treballar amb les entitats i les organitzacions

socials per assegurar que el còmput d'ingressos també inclou els ingressos provinents del sistema social.

Clínica jurídica (local).

- Especialitzada en atenció a menors i joves migrants sense referents familiars. Ha de servir per atendre les persones menors i joves, però també els centres d'acollida residencial on resideix una bona part d'aquest col·lectiu. La competència podria ser de la Generalitat amb la col·laboració de l'Ajuntament per a l'aplicació local. A Barcelona, la seva dependència podria estar vinculada al SAIER, però la seva actuació hauria de ser mòbil, per acostar-se a menors i joves allà on resideixin. L'atenció ha de servir per al procés d'identificació, acollida i tutela, i ha de garantir un assessorament continuat i recordar que la llei accepta la capacitat processal de la persona menor a partir dels 12 anys. Alhora, el servei ha de permetre que menors i joves coneguin els procediments de queixa i hi tinguin accés. La clínica ha de disposar de la intervenció d'un servei de traducció independent que permeti que tots els procediments, també el de queixa, es puguin fer amb coneixement i sense cap mena de coacció.

Figura de la persona referent o mentora.

- Aquesta figura podria vincular-se amb l'anterior i hauria de servir per garantir l'atenció i el seguiment de cada jove migrant sense referent familiar. A diversos països europeus hi ha la figura de la tutoria voluntària (especialment per a menors migrants sense referents familiars), que busca garantir els drets de les persones menors, però també atendre el seu benestar físic i psicològic i acompanyar-les en el seu procés social (EMN, 2018). La figura, de fet, es podria vincular als programes de mentoria existents revisant els criteris i els requisits de la participació en aquesta mentoria.

Figura d'atenció especialitzada en menors i joves dins de la Sindicatura de Greuges de Barcelona.

- Es podria explorar la possibilitat d'establir un punt de referència directa a la Sindicatura de Greuges de Barcelona per atendre les preocupacions i els reptes de menors i joves (també en col·laboració amb l'Oficina per la No Discriminació de l'Ajuntament de Barcelona). En qualsevol cas, des de la Sindicatura es pot donar més visibilitat al seu paper com a institució defensora dels drets fonamentals i les llibertats públiques, també per a les persones més joves, i apropar i adequar les seves actuacions en relació amb aquest col·lectiu.

Reforç de la detecció (equips d'educació de carrer).

- L'atenció a joves migrants sense referents familiars és complexa i està plena de casuístiques individuals. La detecció de joves migrants de més de 18 anys que han estat subjectes a la tutela administrativa és relativament senzilla si hi ha una col·laboració interadministrativa i cooperació amb les entitats de la societat civil. Però és especialment complicada en aquella part del col·lectiu que no ha estat mai tutelada per la Generalitat de Catalunya o bé que ha arribat a Barcelona que ja era major d'edat. Reforçar la detecció al carrer (servei d'educadors/ores de carrer) i en els serveis públics és imprescindible per començar actuar com més aviat millor. Els recursos existents en aquest sentit haurien de poder dimensionar-se correctament en relació amb l'increment de la presència d'aquest col·lectiu a la ciutat.

6.2 La dimensió socioeconòmica

Reforç de les competències lingüístiques.

- L'Ajuntament disposa de diversos serveis oberts a la ciutadania, especialment d'origen estranger, per afavorir l'aprenentatge de les llengües. Cal replantejar aquests instruments perquè puguin ser utilitzats de manera habitual per joves migrants sense referents familiars, especialment en relació amb el reforç del seu coneixement del català. A través de les actuacions compartides amb el Consorci de Normalització Lingüística, i especialment a través de l'Espai Avinyó, es podria aprofitar per complementar la formació lingüística amb altres activitats culturals i de lleure. En aquest sentit, també es podrien explorar les activitats que, en relació amb les competències lingüístiques, duen a terme els centres cívics de la ciutat.

Suport educatiu.

- L'experiència de les biblioteques de Barcelona com a espai d'activitats per reforçar l'aprenentatge i, alhora, per fer que les persones menors i joves siguin participants de la xarxa cultural de la ciutat, és ben coneguda. Es podria pensar en un projecte d'actuació per arribar a les persones joves de 18 a 23 anys, amb una atenció especial al col·lectiu de joves migrants sense referents familiars, i facilitar-los l'accés i la participació en activitats d'aprenentatge que tinguin un component lúdic. Cal ampliar la formació perquè complementi els àmbits més habituals vinculats al sector de serveis.

Exploració d'oportunitats de suport per a la formació universitària.

- Seria convenient explorar les opcions de l'Ajuntament de Barcelona per establir un mecanisme de suport directe, o a través d'altres entitats, que oferís beques de nivells diferents (des de la matrícula fins de caràcter integral) a joves que puguin i vulguin continuar la seva formació. El col·lectiu de joves migrants sense referents familiars queda massa sovint limitat per formacions professionals que no els ofereixen l'oportunitat d'accedir a una formació universitària.

Oferta de formació específica en noves tecnologies.

- Per superar la bretxa digital o el desconeixement en l'ús de les noves tecnologies per accedir a serveis públics telemàticament, caldria plantejar formacions específiques dirigides a joves migrants sense referents familiars sobre aquestes qüestions.

Reforç de l'atenció en salut mental.

- Caldria establir una xarxa d'espais d'atenció i seguiment de la salut mental del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars, així com establir un protocol d'atenció i acompanyament psicològic i d'atenció a l'estrès posttraumàtic. Caldria aprofundir en el desenvolupament d'un espai sociosanitari per a persones en situació de risc d'exclusió social i ampliar la cobertura dels programes de convalsència i psiquiatria de carrer dirigits a les persones més joves. Aquesta actuació requereix una coordinació interadministrativa.

Reforç de les alternatives residencials.

- En el marc de la feina del Consorci de Serveis Socials, cal enfortir el sistema residencial per a joves en general i prestar una atenció particular a les persones que estan en situació d'especial vulnerabilitat. En el cas de les persones joves migrants sense referents familiars, també cal valorar la possibilitat de treballar amb opcions com l'acolliment temporal familiar o comunitari. Aquesta última seria una adaptació dels models de patrocini comunitari que hi ha per acollir i acompanyar persones refugiades en el seu procés d'autonomia i inclusió social.

Enfortiment dels programes d'ocupació per a joves.

- Amb la reforma del Reglament d'estrangeria, ha desaparegut una bona part de les restriccions que impediien la participació d'empreses en la incorporació laboral de joves migrants sense referents familiars. Cal aprofitar aquesta situació per plantejar noves accions que poden estar vinculades a la feina que ja fa Barcelona Activa. Les empreses d'inserció també són un aliat natural per oferir oportunitats reals a aquest col·lectiu.

6.3 La dimensió comunitària

Enfortiment dels vincles i la xarxa relacional.

- L'Ajuntament pot apostar per continuar enfortint els projectes d'acolliment comunitari i de mentoria per intentar millorar els vincles i la xarxa relacional d'aquests i aquestes joves. Cal explorar les actuacions que es fan a centres cívics, biblioteques i altres recursos municipals per afavorir la participació d'aquest col·lectiu.

Lluita contra l'estigmatització.

- En el context actual, els discursos d'odi s'han anat estenent de manera preocupant a molts espais de la ciutat. El col·lectiu de joves migrants sense referents familiars ha estat objecte d'una estigmatització constant en els darrers temps i cal actuar per recordar que es tracta de persones joves, en situacions de vulnerabilitat i amb molta capacitat de fer aportacions al futur de la ciutat. Les iniciatives que es puguin dur a terme en aquest sentit es poden pivotar a través de la Xarxa Antirumors de la ciutat de Barcelona o bé fomentant la participació ciutadana i prestant una atenció especial al treball amb els mitjans de comunicació. Cal desenvolupar accions de sensibilització sobre la diversitat i la convivència en diversos espais i escenaris de la ciutat, que podrien coordinar-se amb el Pla Barcelona Interculturalitat 2021-2030³⁰, o bé desenvolupar un instrument específic, com ara un pla contra l'estigmatització.

30 Vegeu <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/pla-barcelona-interculturalitat-2021-2030>

Incorporació d'aquesta figura a les polítiques de joventut de la ciutat.

- La figura del o de la jove migrant sense referents familiars és un cas que requereix una atenció especialitzada, especialment en un primer moment. Però, a mesura que s'avança en el seu procés d'inclusió i autonomia personal, aquesta figura ha de poder participar en les activitats que l'Ajuntament ofereix a tota la joventut de la ciutat. Això vol dir que aquestes activitats i actuacions han de tenir en compte l'existència d'algunes realitats que poden dificultar-ne la participació en igualtat de condicions, i han de buscar metodologies participatives que no deixin ningú enrere.

Enfortiment de l'entramat social.

- Cal continuar amb el suport a les accions de les entitats socials que promouen la participació de joves migrants sense referents familiars, especialment les que afavoreixen la participació cívica d'aquest col·lectiu.

Promoció del diàleg veïnal.

- Cal treballar amb les entitats de barri i el veïnat en general davant de la instal·lació de qualsevol recurs, especialment residencial, per a joves. D'aquesta manera, es poden buscar oportunitats d'interacció i facilitar-ne la comunicació, per evitar al màxim l'aparició de pors i preocupacions que puguin derivar en situacions de rebuig o estigmatització del col·lectiu de joves migrants.

6.4 La dimensió de governança

Enfortiment del diàleg multinivell.

- La **Generalitat de Catalunya** i l'**Ajuntament de Barcelona** han de sistematitzar millor la cooperació i el treball conjunt que fan en relació amb els i les joves migrants sense referents familiars. L'establiment d'una comissió de seguiment podria ser una qüestió clau en aquest sentit. La interlocució i la coordinació amb l'Administració general de l'Estat, que, com s'ha dit, és la responsable final de la gestió migratòria, són actuacions que corresponen a la Generalitat de Catalunya. Per aquesta raó, l'Ajuntament ha de disposar d'un mecanisme permanent de diàleg i col·laboració amb la Generalitat de Catalunya que treballi amb la finalitat de garantir l'atenció a aquestes persones joves en la seva incorporació a la societat barcelonina. La Taula per a la inclusió de joves en situació de vulnerabilitat, constituïda a l'abril del 2022, pot esdevenir una eina útil en aquest sentit. També seria pertinent enfortir el diàleg amb altres municipis de l'**àrea metropolitana de Barcelona** en aquest sentit, perquè la capacitat d'atracció de Barcelona rau no només en la seva capitalitat sinó en una oferta de serveis que no sempre presten en les mateixes condicions els municipis veïns.

Reforç de la transversalitat i la col·laboració multisectorial.

- L'Ajuntament, d'altra banda, ha de promoure un espai de diàleg transversal sobre aquest col·lectiu entre les àrees i les unitats de l'Ajuntament, per validar i compartir les experiències que s'implanten. La participació de les entitats socials i la implicació de les persones joves també són claus en aquest sentit.

Enfortiment del rol de l'Xbcn

- La xarxa Xbcn és un espai d'oportunitat per establir mecanismes de treball que vinculin la col·laboració multinivell i multisectorial. Entre els agents participants, es percep una sensació de poca coordinació general; per tant, caldria establir una coordinació més generalitzada i estructurada del treball de tots els agents involucrats, per evitar el risc de duplicar serveis en algunes àrees, per superar l'escassetat de recursos en unes altres i garantir una distribució més eficient dels recursos. Algunes de les qüestions que es podrien plantejar en aquesta xarxa són:

1. Demanar una estratègia estatal plurinacional per a la inclusió de menors i joves migrants sense referents familiars, seguint les recomanacions del Defensor del Pueblo (Defensor del Pueblo, 2021), que incorpori la perspectiva local.
2. Acompanyar el desplegament de l'Estratègia catalana per a l'acollida i la inclusió d'infants i joves emigrats sense referents familiars.
3. Establir protocols d'atenció, acollida i acompanyament.
 - Cal establir uns protocols sobre l'acompanyament en la transició a l'edat adulta. És imprescindible determinar, d'una manera més sistematitzada, els processos de transició de menors migrants sense referents familiars a l'edat adulta. Crear itineraris d'emancipació i autonomia.
4. Identificar i mapar els recursos existents. Fer una avaluació de les dotacions de recursos, serveis i instruments vinculats.
 - Establiment d'una cartera de serveis i recursos aportats per administracions i entitats que formen part de la xarxa.
 - Establiment de protocols de coordinació entre els recursos existents.

5. Formació conjunta i continuada per a equips professionals.
6. Demanar un funcionament millor del Registre de menors no acompanyats i sol·licitar que la seva dependència orgànica deixi d'estar en mans del Ministeri d'Interior i passi al Ministeri d'Inclusió o d'Igualtat.
7. Obrir un debat sobre la solidaritat amb altres comunitats autònomes que han tingut un increment puntual d'arribada de joves migrants sense referents familiars.

Millora de la formació continuada.

- Cal millorar la formació dels equips professionals que treballen directament amb joves migrants sense referents familiars. L'articulació d'una proposta de formació avalada per l'Xbcn podria ser un bon punt de partida. Per a la resta d'equips municipals, es recomana avançar en la formació en competències interculturals, de manera general, per enfortir les capacitats i garantir un tracte equitatiu, respectuós amb la diversitat i participatiu en les seves actuacions. Cal prestar una atenció especial a figures com els equips d'educació de carrer o de traducció, perquè exerceixen un paper clau en la interacció i la comunicació.

Incorporació de la perspectiva de gènere.

- El col·lectiu de noies joves migrants sense referents familiars és proporcionalment petit i, segurament per aquesta raó, la perspectiva de gènere no s'ha incorporat habitualment en el desenvolupament d'actuacions i serveis dirigits al col·lectiu en general. Cal incorporar la perspectiva de gènere en les actuacions municipals i de les entitats socials, tal com ja fan algunes d'aquestes últimes, i cal desenvolupar accions de formació i sensibilització, així com de prevenció de la violència de gènere. Alhora, també cal treballar amb la

formació dels i de les joves en temes de sexualitat efectiva, en micromasclismes i en qualsevol discriminació. Finalment, cal treballar per aplicar la perspectiva de gènere de manera transversal i sistemàtica, i identificar eines i metodologies per localitzar i identificar més proactivament les noies joves migrants sense referents familiars, com a primer pas per poder lluitar contra la seva invisibilització.

Millora del seguiment i l'avaluació.

- Cal avançar en instruments compartits que permetin avaluar els processos, les accions i els resultats de les actuacions que es duen a terme en relació amb els i les joves migrants sense referents familiars.

7. Conclusions

L'atenció a infants, adolescents i joves migrants sense referents familiars és un repte per a molts països de la Unió Europea: d'una banda, perquè es tracta d'un col·lectiu especialment vulnerable que, en ocasions, requereix intervencions ben ajustades a unes situacions i casuístiques molt particulars i, de l'altra, perquè el seu nombre ha crescut en els darrers anys i no sempre s'han adequat els serveis i les prestacions a aquest increment, fet que ha pogut provocar desatenció cap a aquest conjunt de joves, així com una ocupació de serveis generalistes o especialitzats que no estan previstos per a persones menors, adolescents o joves.

Els marcs normatius que regeixen en el nostre context són molt garantistes amb infants i joves, però el seu desplegament no sempre es correspon amb les pràctiques i els procediments existents. La transició de la minoria a la majoria d'edat s'ha anat constituint com un espai d'intervenció cada vegada més necessari, en un context on els mecanismes per atendre el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars (de 18 a 23 anys) no estaven suficientment desenvolupats o dotats.

A Barcelona, en aquests moments, hi ha una mica més de dos-cents menors i joves migrants sense referents familiars. Fins fa ben poc, **aquest col·lectiu era majoritàriament menor d'edat, però en els darrers cinc anys** i especialment l'any 2018 s'ha vist un canvi de tendència i **les persones joves de més de 18 anys han anat superant les menors d'edat** en els sistemes d'atenció de l'Ajuntament de Barcelona. La majoria de joves migrants sense referents familiars a la ciutat són nois, han arribat recentment a la majoria d'edat i procedeixen del Marroc.

L'Ajuntament de Barcelona ja fa més de vint anys que treballa en l'atenció de les persones menors i joves migrants que arriben a la ciutat sense xarxa familiar. Malgrat que no és una competència local, l'Ajuntament ha establert un entramat de serveis i instruments per atendre un col·lectiu que es troba en una situació de vulnerabilitat especial i ha prestat una atenció particular al pas entre la minoria i la majoria d'edat d'aquest col·lectiu.

És precisament en aquesta majoria d'edat on l'Ajuntament té més marge d'actuació, en referir-se a joves residents a la ciutat, però per garantir l'èxit del procés d'emancipació cal un

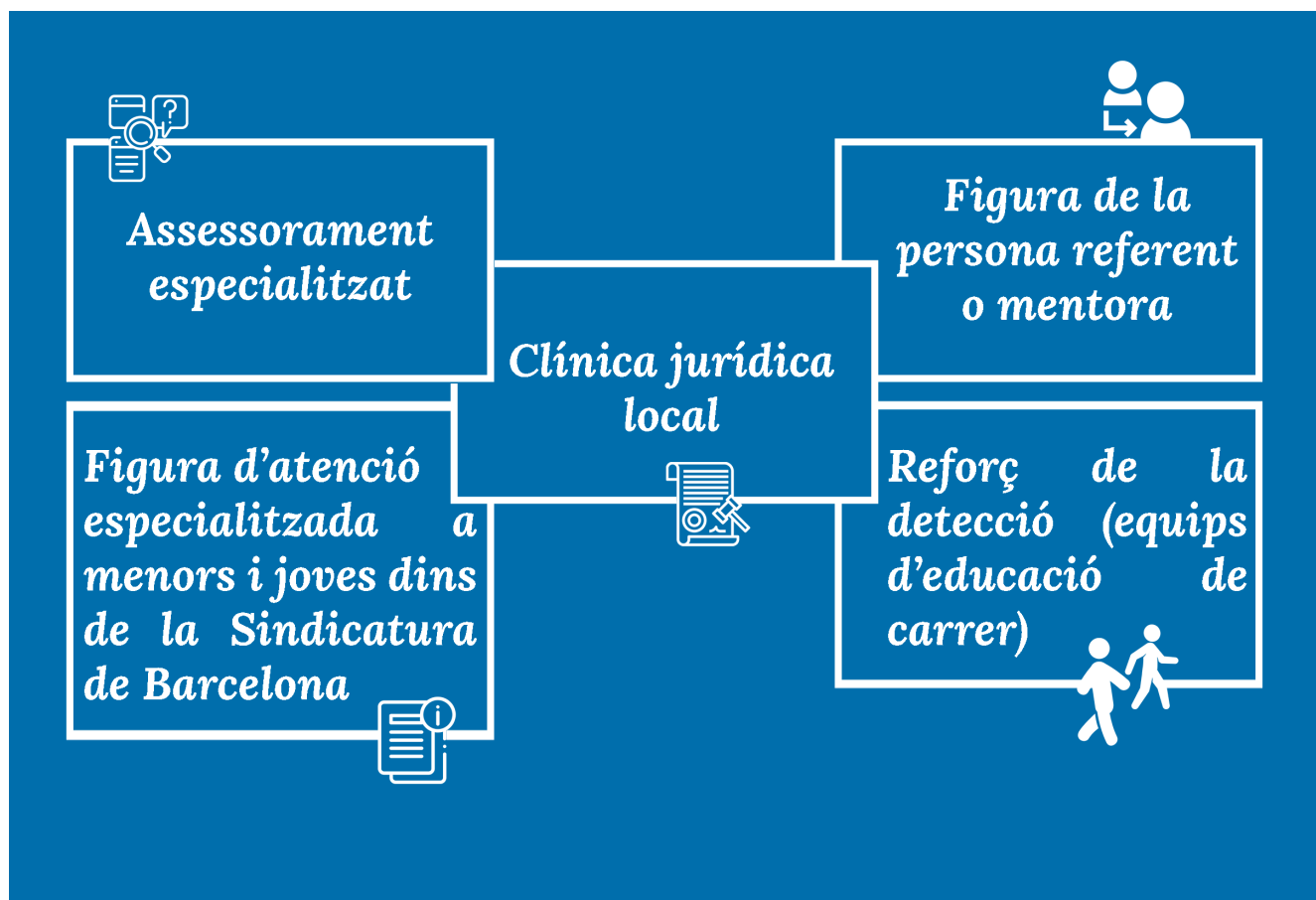
treball continuat des del primer moment. Per això és **imprescindible**, en aquest àmbit, **millorar la col·laboració entre l'Administració local i la Generalitat de Catalunya**. Atenint-se a les competències pròpies i respectant-les, les dues institucions han de trobar un espai de més comunicació i intercanvi d'informació per enfortir una política d'actuació coordinada.

En les conclusions següents, que segueixen les dimensions proposades en aquest estudi, també s'hi han incorporat les propostes de treball, que volen ser una guia per avançar en un treball participatiu i comunitari sobre l'atenció a joves migrants sense referents familiars que viuen a la ciutat de Barcelona.

La dimensió jurídica

En relació amb la **situació administrativa** de joves migrants sense referents familiars, la reforma del Reglament d'estrangeria ha significat, com a mínim sobre el paper, un escenari nou per facilitar la regularitat en la residència de joves migrants sense referents familiars a Espanya. A partir d'ara, caldrà fer-ne seguiment per confirmar que, efectivament, la seva aplicació és correcta per part de totes les administracions implicades, i per garantir que aquests i aquestes joves arribin a la majoria d'edat amb tota la documentació requerida. Les actuacions que es fan des de l'Ajuntament i les entitats socials, per tant, es podran adequar a un nou context i també dimensionar-se correctament per atendre les casuístiques de les persones menors i joves migrants sense referents familiars que resideixen a la ciutat, així com enfortir el treball en els seus itineraris d'emancipació.

D'altra banda, cal reforçar els espais d'atenció a les persones joves migrants sense referents familiars, tant en l'àmbit de la detecció o de l'acompanyament (mentoria) com en la defensa dels seus drets.

La dimensió socioeconòmica

L'educació i la formació de joves migrants sense referents familiars és un repte important, perquè marca clarament les seves possibilitats d'èxit futur. Les desigualtats amb què es topen les persones menors migrants per gaudir de les mateixes oportunitats que els i les menors autòctons augmenten significativament quan no tenen referents familiars. En aquest sentit, es planteja un doble repte: d'una banda, la formació i la capaciació lingüística, que pren una rellevància especial en el cas de persones joves que no han estat escolaritzades a Catalunya (o que ho han estat durant un període curt). D'altra banda, hi ha el repte de garantir la continuïtat de la formació d'aquest col·lectiu i també de facilitar-los l'accés als estudis supe-

riors. A la ciutat hi ha nombroses iniciatives que treballen especialment en l'educació no formal o la formació laboral, i la majoria reben el suport de l'Ajuntament.

L'estat de **salut** del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars és una preocupació primordial, especialment pel que fa a la salut mental. La mobilitat o la precarietat residencial d'una bona part de joves dificulta la detecció, el seguiment i el tractament, si escau, de la seva salut, fet que té un impacte clar en el seu benestar general.

D'altra banda, l'**habitatge** s'ha convertit en un dels reptes principals en l'atenció integral de joves migrants sense referents familiars. En aquests moments, a causa del decalatge entre necessitats i recursos, s'ha incrementat la ràtio de persones joves assignades per persona referent d'habitatge, cosa que impacta negativament en les condicions laborals de les persones i, evidentment, en l'atenció i l'acompanyament dedicats a les persones joves migrants sense referents familiars (ASJTET, 2021). Explorar altres opcions, com l'acollida, podria servir no només per superar aquesta situació sinó també per afavorir la creació de vincles entre els i les joves i la societat d'acollida.

La incorporació d'aquest col·lectiu al **mercat de treball** és un repte clau, com ho és amb la joventut de Barcelona de manera general. Les persones joves migrants sense referents familiars pateixen més dificultats per accedir al mercat laboral, i iniciatives de suport com les que impulsa Barcelona Activa o les entitats socials són claus per afavorir la seva primera entrada al mercat laboral.

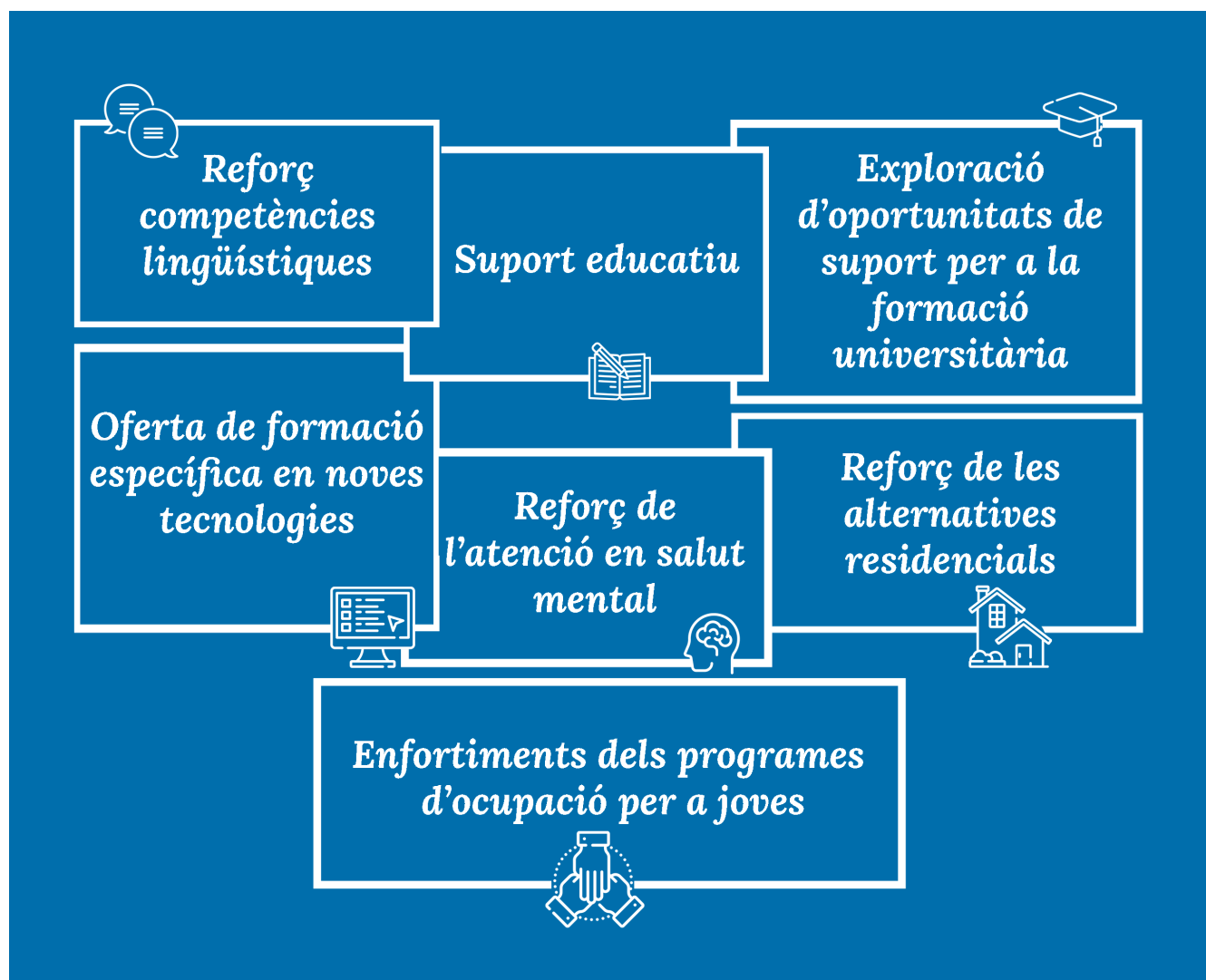
L'atenció a les **persones més vulnerables** d'aquest col·lectiu, com ara les que no han estat acollides en cap recurs residencial, els casos de criminalització o de victimització, és especialment complexa. Aquest col·lectiu acaba tenint un impacte especialment notable en els recursos de dia de caràcter general o especialitzats, però la falta de continuïtat en aquests recursos en dificulta l'atenció i el seguiment, especialment quan són joves amb alguna discapacitat o amb problemes d'addicció o de salut mental.

També **les joves migrants** sense referents familiars són un col·lectiu especialment vulnerabilitzat, perquè queden invisibilitzades en les xifres generals i en el disseny d'actuacions, i

això encara les fa més vulnerables a la violència i a l'explotació sexuals.

De manera transversal, s'ha identificat una **bretxa digital** que dificulta l'accés d'aquests i aquestes joves a recursos públics i privats. Les administracions han de facilitar l'accés de la ciutadania als seus serveis tenint en compte aquesta realitat, i també han de vetllar perquè, en la mesura del que sigui possible, no es generin desigualtats digitals en les actuacions d'àmbit privat.

La millora de la situació socioeconòmica de les persones joves migrants sense referents familiars és possiblement el repte més gran que hi ha pel que fa a la seva integració i inclusió. No només pateixen la mateixa precarietat que gran part de la joventut autòctona sinó que han de superar més entrebancs per la seva realitat de persona estrangera.

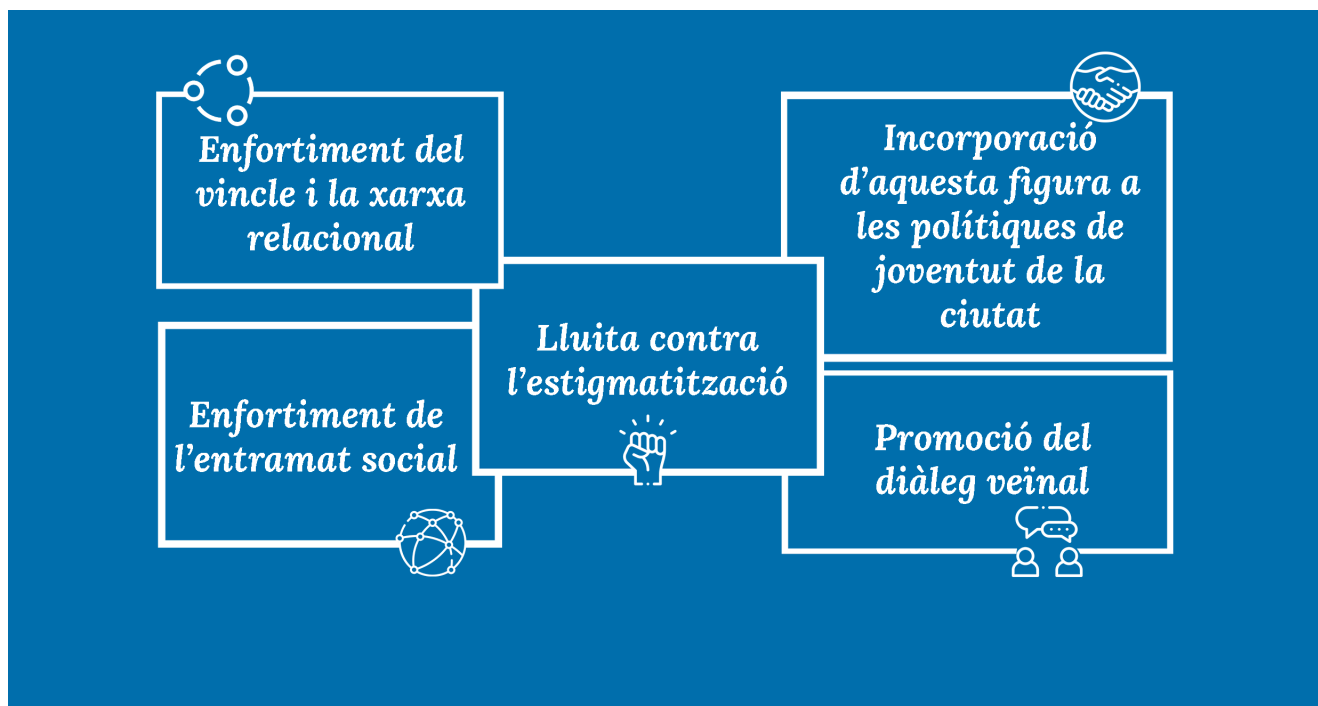
La dimensió comunitària

La **participació** de joves d'origen estranger en la vida social i cultural de la ciutat de Barcelona és menor que la del jovent autòcton, i encara és més minsa en el cas del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars. En el seu cas, a més, moltes vegades participen en espais creats ad hoc on no s'enforteixen les xarxes relacionals amb l'entramat de la ciutat.

L'**acompanyament** a joves migrants sense referents familiars a conèixer la ciutat i a millorar el seu sentiment de pertinença s'ha anat treballant amb el suport a iniciatives diverses. Les figures d'acompanyament i mentoria són claus en aquest sentit, i l'Ajuntament de Barcelona participa en diverses iniciatives. Tot i així, es podrien explorar experiències d'intervenció voluntària i professional que serveixin per enfortir i innovar en aquest àmbit d'actuació.

La **sensibilització** és clau per fomentar la convivència pacífica a la ciutat. En relació amb les accions destinades a la societat d'acollida per evitar narratives i discursos d'odi, hi ha diverses iniciatives enfocades vers la prevenció i la resolució de conflictes. S'intervé en el territori per explicar la realitat del col·lectiu de joves migrants sense referents familiars que viuen a la ciutat, i també es duen a terme treballs de sensibilització i acompanyament en denúncies de discriminació. Les accions i les campanyes de sensibilització impulsades per la Xarxa BCN Antirumors, en què participa activament l'Associació ExMenas, són claus per avançar en aquest sentit, i caldria un treball conjunt i participat per poder combatre els discursos d'odi.

Facilitar la participació de joves migrants sense referents en la ciutat és essencial per afavorir el seu sentiment de pertinença. Sensibilitzar la ciutadania en general i lluitar contra els discursos d'odi també és imprescindible per garantir una convivència de qualitat.

La dimensió de governança

L'acollida, l'atenció i l'acompanyament a joves migrants sense referents familiars és un àmbit d'actuació complex, perquè requereix una bona **coordinació multinivell i multisectorial**. Hi ha diverses administracions amb alguna competència en relació amb aquest col·lectiu i cal afavorir-hi els espais de diàleg i cooperació, especialment des de la **perspectiva metropolitana**. Alhora, una bona part de la cura i l'atenció a aquest col·lectiu de joves està en mans de les entitats del tercer sector, que també requereixen suport i instruments que els permetin fer millor la seva feina.

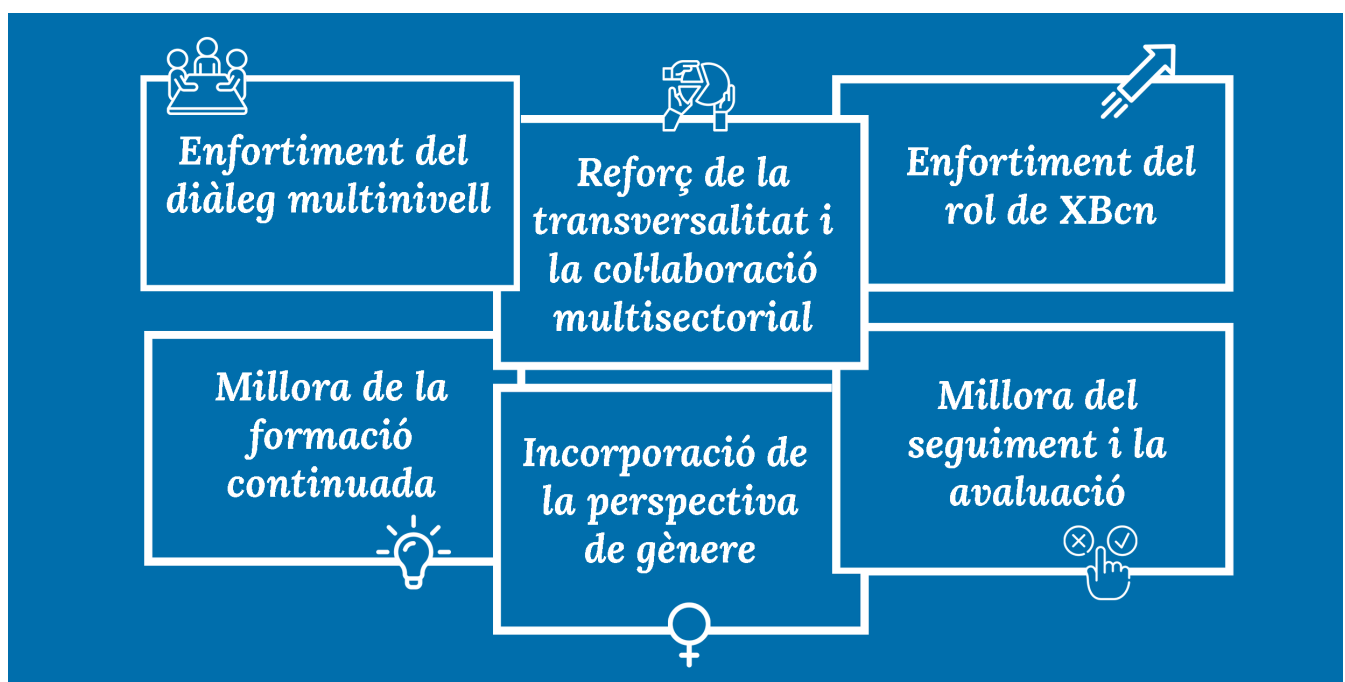
L'Xbcn, la **Xarxa de Joves de la Ciutat de Barcelona**, és un espai especialment privilegiat per treballar en instruments i protocols homogeneïtzats, fer seguiment de les casuístiques de cada jove migrant sense referents familiars, i identificar espais de millora tant en la feina de les administracions com de les entitats. Podrien explorar-se les opcions per crear espais de diàleg multinivell i multisectorials en el marc d'aquesta xarxa.

En els darrers anys hi ha hagut un augment de la **formació especialitzada** dirigida a professionals de la funció pública sobre temes rellevants relacionats amb el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars. Cal continuar aprofundint en aquest àmbit, especialment en sectors d'atenció directa a joves. D'altra banda, cal avançar en el disseny de **protocols d'actuació** que, en la mesura que sigui possible, facilitin l'actuació dels agents que participen en els processos d'atenció, cura i inclusió d'aquest conjunt de joves.

També és imprescindible millorar la **recollida i el tractament de dades** sobre aquest col·lectiu. Hi ha un dèficit seriós a l'hora d'identificar qui són els i les joves migrants sense referents familiars, especialment quan no han estat subjectes al sistema de tutela i acollida durant la seva minoria d'edat.

També cal incorporar la **perspectiva de gènere** tant en el disseny com en la implantació i l'avaluació de les actuacions i els serveis. El fet que les noies siguin una minoria dins el col·lectiu de joves migrants sense referents familiars les invisibilitza massa sovint, i les converteix en més vulnerables davant de situacions d'explotació.

Finalment, cal enfortir els mecanismes d'**avaluació i seguiment** de les accions per anar millorant les actuacions i els serveis. Alhora, aquesta sistematització pot derivar en la identificació de **bones pràctiques i experiències** que es puguin compartir amb altres ciutats de l'entorn.

Amb la presentació d'aquest estudi de la Sindicatura de Greuges de Barcelona es vol fer una aproximació a un col·lectiu heterogeni com són els i les joves migrants sense referents familiars que resideixen a Barcelona, i identificar les actuacions que es porten a terme a la ciutat, especialment des de l'Ajuntament.

El pas següent és avançar en les propostes a fi de determinar, d'una manera col·lectiva, participativa i plural, quines són les fortaleces i els espais de millora que cal reivindicar o reforçar per continuar treballant amb joves que busquen assolir uns espais d'autonomia i emancipació que els permetin tenir un bon futur.

8. Referències bibliogràfiques

Achotegui, J. (2004). “Emigrar en situación extrema: el síndrome del inmigrante con estrés crónico y múltiple (síndrome de Ulises)”. *Revista Norte de Salud Mental*, 21, 39-52.

Ajuntament de Barcelona (2010). *SAIER, 20 anys / Servei d'Atenció a Immigrants, Estrangers i Refugiats (1989-2009)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Acció Social i Ciutadania.

Ajuntament de Barcelona (2021). *Enquesta de la joventut de Barcelona 2020*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Alarcón, X.; Preston, J. M.; Mestres, N.; Prats, E.; Mancini, J. (2018). “El rol de la mentoría social en la inclusión social de las personas inmigrantes y refugiadas”. MentoringApp. <https://mentoringapp.udg.edu/wp-content/uploads/2019/01/Mentoria-sense-autoria.pdf>

Aragall, X.; Cabrera, A. (2020). “L’acollida d’infants i joves migrants sense referents familiars”. *Blog del Sant Andreu de Cap a Peus*, febrer. <https://capapeus.wordpress.com/2020/02/01/lacollida-dinfants-i-joves-migrants-sense-referents-familiars/>

ASJTET (2021). *Memòria 2020*. Direcció General d’Atenció a la Infància i l’Adolescència, Generalitat de Catalunya. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/ASJTET/MEMORIA-Dades-2020-ASJTET.pdf

Ararteko (2020). *Jóvenes migrantes sin referentes familiares en Euskadi. Diagnóstico y propuestas de actuación*. Ararteko. https://www.ararteko.eus/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_5100_3.pdf

Arnal, N.; Garcés-Mascreñas, B. (2021). “Joves emigrats sols fora dels sistemes d’acollida: diagnosi del cas de Barcelona”. CIDOB Briefings. https://www.cidob.org/ca/publicacions/series_de_publicacio/cidob_briefings/joves_emigrats_sols_fora_dels_sistemes_d_acollida_diagnosi_del_cas_de_barcelona

Bonal, X. (2012). “El dret a l’educació a Catalunya”. UNICEF Comitè Catalunya. <http://www.tiac.cat/images/lloc/comissio/DOCS-EDUCACIO.pdf>

Bravo, A.; Santos-González, I. (2017). “Menores extranjeros no acompañados en España: necesidades y modelos de intervención”. *Psychosocial Intervention*, 26(1), 55-62.

Capdevila, M.; Ferrer, M. (2004). “Estudio sobre los menores extranjeros que llegan solos a Cataluña”. *Migraciones*, (16), 121-156.

Defensor del Pueblo (2021). *La migración en Canarias*. Madrid: Defensor del Pueblo. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2021/03/INFORME_Canarias.pdf

Defensor del Pueblo (d. a.). *Informe anual MENA (2015-2020)*. Madrid: Defensor del Pueblo.

DGAIA (2021). “Informe estadístic mensual. Direcció General d’Atenció a la Infància i l’Adolescència (DGAIA)”. Generalitat de Catalunya, octubre del 2021. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadolescencia/dades_sistema_proteccio/2021_10_informe_DGAIA.pdf

EMN (2018). “EMN Ad-Hoc Query on Unaccompanied Minors – ‘Volunteer Tutor/Guardian’”. European Migration Network, febrer. http://www.emnsweden.se/download/18.1ef19f6e163f45d340a2452/1536922962354/Unaccompanied%20Minors_volunteer%20tutor.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (2017). *Handbook on European law relating to the rights of the child*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_en.pdf

FEPA (2021). *Jóvenes en proceso de emancipación: análisis de resultados. Encuesta FEPA 2020*. Barcelona: FEPA. <https://www.fepa18.org/wp-content/uploads/2021/11/Encuesta-FEPA-2020-FEPA.pdf>

Generalitat de Catalunya (2019). “Estratègia catalana per a l’acollida i la inclusió dels infants i joves emigrats sols”. Generalitat de Catalunya.

González Beilfuss, M. (2016). “El marc normatiu de les polítiques de la Generalitat de Catalunya en matèria d’integració de les persones immigrades”. A G. Pinyol-Jiménez (coord.). *Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015*. Generalitat de Catalunya.

Mañas, M.; Menta, N. (2019). “L’atenció als infants, adolescents i joves migrants no acompanyats des de la ciutat”. Institut Municipal de Serveis Socials de Barcelona. https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/revista/16_experiencies_marina_manas_bcn24_cat.pdf

OECD (2018). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Barcelona*. Sèrie: OECD Regional Development Studies. París: OECD.

Parra, S. (2019). “‘MENA’ vs ‘adolescents migrants sense referent familiar’”. *Social.cat*, 24 d’abril de 2019. <https://www.social.cat/opinio/10069/mena-vs-adolescents-migrants-sense-referents-familiars>

Prieto-Flores, O.; Feu-Gelis, J. (2018). “¿Qué impacto pueden tener los programas de mentoría social en la sociedad? Una exploración de las evaluaciones existentes y propuesta de marco analítico”. *Pedagogía social. Revista Interuniversitaria*, (31), 153-167.

Secretaría de Estado de Migraciones (2021). *Reforma del Reglamento de Extranjería. Régimen jurídico de menores y extutelados*. Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones.

Síndic de Greuges de Catalunya (2018). *La situació dels infants migrants sense referents familiars a Catalunya*. Síndic de Greuges. <https://www.parlament.cat/document/publicacions/276327.pdf>

Subirats, J. (2015). “¿Incumbencia o competencias?”. *El Periódico*, 27 d’abril de 2015. <https://www.elperiodico.com/es/opinion/20150427/incumbencia-o-competencias-4137305>

UNICEF (n. d.). “Niños, extranjeros y solos en España: cuando la desprotección se multiplica”. Blog “Unicef para cada infancia”. <https://www.unicef.es/blog/ninos-extranjeros-y-solos-en-espana-cuando-la-desproteccion-se-multiplica>

**SINDICATURA
DE GREUGES**
DE BARCELONA